

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ**
UNIVERSITY OF PATRAS

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ & ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ 2010-2015»**

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΓΕΡΟΓΙΑΝΝΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ

ΠΑΤΡΑ 2019

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ:

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Παναγόπουλο Αναστάσιο για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε αναθέτοντας μου το θέμα της παρούσας πτυχιακής.

Οφείλω φυσικά ένα μεγάλο ευχαριστώ στους γονείς μου και τον αδερφό μου, για τη στήριξη που μου προσέφεραν κάθε στιγμή όλα τα χρόνια της ακαδημαϊκής μου πορείας. Χωρίς εκείνους σίγουρα τίποτα δε θα ήταν το ίδιο.

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω όλους τους φίλους μου για τη στήριξη και τη βοήθεια τους.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ:

Η παρούσα πτυχιακή εργασία με θέμα «Τουριστική ανάπτυξη της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης 2010-2015» συντάχθηκε ως μέρος της φοίτησης μου στο τμήμα Διοίκησης Τουριστικών Επιχειρήσεων που υπάγεται στο Τ.Ε.Ι. Δυτικής Ελλάδας.

Σκοπός της εργασίας είναι να διερευνηθεί η δυνατότητα ενίσχυσης της τουριστικής ανάπτυξης της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης βάσει κριτηρίων που αφορούν τις γεωγραφικές, κλιματικές αλλά και πολιτισμικές συνθήκες που συναντώνται στην ευρύτερη περιοχή.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μία εισαγωγή στην έννοια του τουρισμού, τη σημασία του για την ενίσχυση της εκάστοτε τοπικής οικονομίας και ειδικότερα, τη συμβολή του στην Ελληνική οικονομία.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται στοιχεία που αφορούν τη μορφολογία, τις κλιματικές συνθήκες και τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το τουριστικό υπόβαθρο της Περιφέρειας, με στοιχεία που αφορούν τόσο τους φυσικούς τουριστικούς πόρους της περιοχής, όσο και τον πολιτισμικό πλούτο που αυτή διαθέτει.

Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας για το χρονικό διάστημα 2010-2015 και παρατίθενται ενδεικτικές προτάσεις και ιδέες για μελλοντικές επενδύσεις οι οποίες μπορούν να συμβάλλουν στη μελλοντική αύξηση του τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αναφέρεται στην τουριστική ανάπτυξη της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης κατά το χρονικό διάστημα 2010-2015. Η περιφέρεια έχει πληθυσμό 608,182 κατοίκους και έκταση 14,158 km² και αποτελείται από πέντε Περιφερειακές Ενότητες, στις οποίες συναντώνται διαφορετικά χαρακτηριστικά που αφορούν τόσο το φυσικό περιβάλλον, όσο και τον πολιτισμικό τομέα, με αποτέλεσμα να προσφέρει κάθε χρόνο ποικίλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού σε πολυάριθμους επισκέπτες.

Είναι ιδιαίτερης διεθνούς και παγκόσμιας οικολογικής σημασίας καθώς διαθέτει πλούσια χλωρίδα, πανίδα, αλλά και πολλές περιοχές ειδικής προστασίας και καταφέρνει να παραμένει έως σήμερα ένας <<αγνός>> προορισμός για τους φυσιολάτρες.

Λόγω της γεωγραφικής της θέσης, καταφέρνει να συνδυάζει την παράδοση και τη βαθιά ιστορία της με τις επιρροές που δέχεται από τη δυτική Ευρώπη. Η κομβική θέση της την καθιστά βασικό σημείο για την επαφή με την Τουρκία και τη Μέση Ανατολή και αυτό είναι εμφανές στην πλούσια πολιτισμική κληρονομιά που διαθέτει, η οποία χαρακτηρίζεται από αρμονική συνύπαρξη της χριστιανικής και της μουσουλμανικής παράδοσης.

Ο τουρισμός αποτελεί βασικό πυλώνα της τοπικής οικονομίας και σύμφωνα με το «Σχέδιο Κατευθύνσεων της Εθνικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής 2014-2020 στον τομέα του Τουρισμού», αποτελεί ένα σημαντικό επιταχυντή ανάπτυξης που θα συμβάλλει σημαντικά στην τοπική οικονομική ενίσχυση μελλοντικά.

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης διαθέτει αναμφίβολα σε όλους τους τομείς, το αναγκαίο υπόβαθρο για περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη. Με τη σωστή διαχείριση των προσφερόμενων αγαθών της Περιφέρειας και την εκμετάλλευση των ευκαιριών οικονομικής και τουριστικής ανάπτυξης, μπορεί να παρουσιάσει σημαντικά μεγάλη άνοδο μέσα στα επόμενα χρόνια.

ABSTRACT

This study deals with the tourism development of the Region of Eastern Macedonia and Thrace during the period 2010-2015. The region has a population of 608,182 inhabitants and covers an area of 14,158 km² and consists of five Regional Units, which meet different characteristics related to both the natural environment and the cultural sector, thereby offering various forms of alternative tourism to numerous visitors each year.

It is of particular international and global ecological importance as it has rich flora, fauna and many areas of special protection and manages to remain a "pure" destination for nature lovers to this day.

Due to its geographical location, it manages to combine its tradition and deep history with the influences it receives from Western Europe. Its key position makes it a key point of contact with Turkey and the Middle East and this is evident in the rich cultural heritage, which is characterized by the harmonious coexistence of Christian and Muslim traditions.

Tourism is a key pillar of the local economy and, according to the National Tourism Development Plan 2014-2020, is an important growth accelerator that will significantly contribute to local economic growth in the future.

Therefore, we can conclude that the Region of Eastern Macedonia and Thrace has undoubtedly the necessary background for further tourism development. With the proper management of the Region's offered goods and the exploitation of economic and tourism development opportunities, it can grow significantly over the coming years.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	1
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
ABSTRACT	3
1. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	
1.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	5
1.2. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	6
1.3. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΖΗΤΗΣΗ.....	8
1.4. ΚΛΑΣΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	9
1.5. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	10
1.6. Ο ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	11
2. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	
2.1. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ ΚΑΙ Ο ΕΥΡΥΤΕΡΟΣ ΧΩΡΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ.....	14
2.2. ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ.....	16
2.3. ΥΔΡΟΓΕΩΛΟΓΙΑ.....	16
2.4. ΚΛΙΜΑ.....	18
2.5. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ.....	20
2.6. ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ.....	21
2.7. ΝΗΣΙΑ.....	23
3. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	
3.1. ΦΥΣΙΚΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ.....	25
3.2. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ.....	27
3.3. ΔΙΚΤΥΟ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ.....	31
3.4. ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ.....	34
3.5. ΗΘΗ, ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ.....	36
3.6. ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ.....	42
4. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΕΠΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	
4.1. ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΤΟΜΕΙΣ.....	44
4.2. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ.....	47
4.3. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ.....	49
4.4. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΖΗΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ.....	53
4.5. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ 2014-2020 ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ.....	59
4.6. ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ.....	61
4.7. ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ.....	62
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	70

1. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1.1 Η Έννοια του Τουρισμού:

Υπάρχει πληθώρα ορισμών για τον όρο «τουρισμός». Ο προσδιορισμός της έννοιας είναι μια δύσκολη υπόθεση καθώς πρόκειται για ένα πολιτισμικό, κοινωνικό και ταυτόχρονα οικονομικό φαινόμενο. Ειδικότερα, από την πολιτιστική άποψη, ο τουρισμός αναφέρεται σε μετακίνηση που γίνεται με σκοπό το άτομο να εξερευνήσει άλλους πολιτισμούς και κουλτούρες και γενικώς να επικοινωνήσει με κοινωνίες που παρουσιάζουν διαφορετικές πολιτισμικές αξίες. (Ζαχαράτος και Τσάρτας, 2008).

Παράλληλα μια σημαντική ίσως και η κύρια διάσταση του τουρισμού είναι η κοινωνική, καθώς ο τουρισμός αναφέρεται στη διαδικασία μετακίνησης από ένα μέρος σε άλλο, με στόχο την ικανοποίηση των αναγκών του ατόμου για νέες εμπειρίες. Η τρίτη διάσταση του είναι η οικονομική. Σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από δυσχερείς οικονομικές συνθήκες, η διάσταση αυτή είναι ίσως και η σημαντικότερη, αν αναλογιστεί κανείς ότι η τουριστική βιομηχανία είναι πολύ μεγάλη και εξελίσσεται συνεχώς προσφέροντας σημαντικά οικονομικά οφέλη σε μια χώρα - προορισμό (Βαγιονής, 2002).

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, γίνεται κατανοητό ότι ο τουρισμός αποτελεί ένα πολύπλοκο φαινόμενο, γεγονός που δυσκολεύει τον εννοιολογικό προσδιορισμό του. Για την καλύτερη όμως κατανόηση του, στη συνέχεια παραθέτονται μερικοί ορισμοί που παρουσιάζονται στη βιβλιογραφία.

Ένας από τους παλιότερους ορισμούς είναι αυτός που έδωσαν οι Hunziker & Kraft (Σφακιανάκης, 2004) σύμφωνα με τον οποίο «ο τουρισμός αναφέρεται στο σύνολο των δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται κατά την μετακίνηση ενός ατόμου από ένα μέρος σε άλλο, χωρίς αυτή η μετακίνηση να καταλήγει σε μόνιμη διαμονή αλλά και χωρίς να συνδέεται με καμία κερδοσκοπική δραστηριότητα».

Επίσης, ο Βρετανικός Οργανισμός Τουρισμού ορίζει τον τουρισμό ως κάθε δραστηριότητα που αφορά την προσωρινή μετακίνηση ανθρώπων σε προορισμούς εκτός του τόπου στον οποίο διαμένουν και εργάζονται, καθώς και στις δραστηριότητές τους κατά τη διάρκεια της παραμονής σε αυτούς τους προορισμούς. Ο ορισμός αυτός προκύπτει και από τους Burkart & Medlik (στο Σφακιανάκης, 2004).

Οι Jansen -Verbeke & Dietvorst (1987 στο Tungchawal, 2001) θεωρούν ότι ο τουρισμός αντιπροσωπεύει μια διαδικασία που προσφέρει εμπειρίες, χαλάρωση και αρμονία, δίνοντας με αυτό τον τρόπο μεγαλύτερη έμφαση στην διαδικασία και στο σκοπό του ίδιου του ταξιδιού που πραγματοποιεί ο τουρίστας.

Σύμφωνα με τον Leiper (στο Ζαχαράτος και Τσάρτας, 2008) είναι μια επιστήμη, που αντιπροσωπεύει ένα ανοιχτό σύστημα το οποίο αποτελείται από πέντε βασικά στοιχεία:

ανθρώπινο δυναμικό, περιοχή προέλευσης, ενδεχόμενη ενδιάμεση περιοχή, περιοχή υποδοχής και τουριστική βιομηχανία. Οι Mill & Morrisson (Σφακιανάκης, 2004) φαίνεται να συμφωνούν με την άποψη του Leiper, προσθέτοντας τέσσερα βασικά στοιχεία τα οποία είναι η αγορά, το ταξίδι, ο προορισμός και το μάρκετινγκ ή διαφορετικά η διαδικασία προώθησης του τουρισμού.

Σήμερα ο περισσότερο αποδεκτός ορισμός για τον όρο «Τουρισμός» είναι αυτός που δίνεται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (UNWTO) ως «το φαινόμενο που εμφανίζεται όταν πραγματοποιούνται προσωρινές επισκέψεις ή διανυκτερεύσεις εκτός της μόνιμης κατοικίας, για οποιοδήποτε λόγο εκτός από τη διεκπεραίωση αμειβόμενων εργασιών στον τόπο επίσκεψης».

1.2. Παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη του τουρισμού:

Ο τουρισμός συνεχώς αλλάζει, ως αποτέλεσμα ευρύτερων σύνθετων κοινωνικών, πολιτισμικών, τεχνολογικών και οικονομικών αλλαγών. Η αύξηση των εισοδημάτων αλλά και η αυξανόμενη διαθεσιμότητα ελεύθερου χρόνου αποτέλεσαν τη βάση της τουριστικής ανάπτυξης τα τελευταία πενήντα χρόνια. Παράλληλα, η τεχνολογική πρόοδος, ιδιαίτερα στις αεροπορικές μεταφορές, ήδη από τη δεκαετία του 1960, έδωσε τη δυνατότητα μετάβασης σε εύλογο χρονικό διάστημα σε μακρινούς τόπους με ελκυστικά χαρακτηριστικά για ξεκούραση και αναψυχή.

Αυτή η προοπτική οδήγησε σε οργανωτικές αλλαγές στην προσφορά υπηρεσιών με την ανάπτυξη των οργανωμένων ταξιδιών, οι οποίες μείωσαν το ταξιδιωτικό κόστος και έδωσαν τη δυνατότητα σε περισσότερο κόσμο να ταξιδέψει, οδηγώντας στην ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού και σε μια έκρηξη της ζήτησης για ταξίδια αναψυχής. Στην πιο πρόσφατη περίοδο, τις τελευταίες δύο δεκαετίες, νέες σαρωτικές κοινωνικές, πολιτικές, τεχνολογικές και οικονομικές αλλαγές επηρέασαν σημαντικά και άλλαξαν τη μέχρι τώρα πορεία του τουρισμού.

Η αναδιάρθρωση της παγκόσμιας οικονομίας με το άνοιγμα των αγορών, ένα φαινόμενο που συχνά αποκαλείται «παγκοσμιοποίηση», οι αλλαγές στον παγκόσμιο γεωπολιτικό χάρτη με την ουσιαστική άρση των πολιτικών εμποδίων στις μετακινήσεις κεφαλαίων, αγαθών και προσώπων, σε συνδυασμό με την «επανάσταση στην τεχνολογία της πληροφορίας», δημιούργησαν συνθήκες διάχυσης και ανάπτυξης του τουρισμού παγκοσμίως.

Νέες αγορές αποκτούν σταδιακά δυναμική παρουσία στη διεθνή τουριστική σκηνή και καταλαμβάνουν σημαντικό τμήμα της παγκόσμιας τουριστικής αγοράς, προσφέροντας τη δυνατότητα επίσκεψης σε νέους, «παρθένους» και «ελκυστικότερους» προορισμούς. Νέες περιοχές εμφανίζονται ως δυνητικές πηγές, αγορές-στόχοι (Κίνα και Ινδία) ή ως νέοι προορισμοί (Εμιράτα του Περσικού Κόλπου, Κίνα, Βιετνάμ κ.ά.) προσφέροντας το «νέο» και «εξωτικό», συναγωνιζόμενες τους καθιερωμένους τουριστικούς τόπους. Επιπλέον, το άνοιγμα νέων αγορών (Ρωσία, Ινδία, Κίνα) και η άνοδος του εισοδήματος έχουν δημιουργήσει νέους εν δυνάμει τουρίστες-καταναλωτές.

Η «δημοκρατικοποίηση» της πληροφόρησης επέφερε βελτιώσεις στην προσέγγιση δυνητικών πελατών-επισκεπτών, φέρνοντας καινοτομία και επανάσταση στη δομή της τουριστικής προσφοράς, οδηγώντας έτσι σε ακόμα μεγαλύτερο ανταγωνισμό μεταξύ των προμηθευτών

(tour operators, αεροπορικών εταιρειών, ξενοδοχειακής βιομηχανίας, ταξιδιωτικών πρακτορείων κ.λπ.). Ήδη στην αγορά αναπτύχθηκαν αποκεντρωμένες δομές, που ανατρέπουν παραδοσιακές ισορροπίες και σχέσεις. Για παράδειγμα, οι εταιρείες ηλεκτρονικού εμπορίου τουριστικών υπηρεσιών (π.χ. Expedia) ή οι αεροπορικές εταιρείες χαμηλού κόστους (charter) που διεκδικούν ένα αυξανόμενο μερίδιο από παραδοσιακούς κύριους «δρώντες» όπως οι διεθνείς tour operators, οι οποίοι είναι οι βασικοί πρωταγωνιστές σε μεγάλο βαθμό στη διαμόρφωση των τιμών και της τουριστικής ζήτησης. Με τον αυξανόμενο ανταγωνισμό προσαρμόζονται και εκείνοι αλλάζοντας άρδην το επιχειρηματικό τοπίο της τουριστικής αγοράς.

Η ανάπτυξη των αεροπορικών εταιρειών χαμηλού κόστους, με τη χρήση περιφερειακών αερολιμένων, διαμορφώνουν νέα γεωγραφική κατανομή στις μεταφορές που θα ενισχύσει προορισμούς οι οποίοι επωφελούνται από αυτές. Το Διαδίκτυο έχει ήδη εξελιχτεί σε ισχυρό μέσο ενημέρωσης και διαχείρισης της πληροφορίας προκαλώντας σημαντικές αλλαγές στον τουρισμό. Ο υποψήφιος επισκέπτης-τουρίστας έχει τη δυνατότητα άμεσης πληροφόρησης για προορισμούς αλλά και για επιλογές σε μετακινήσεις, διαμονή, δραστηριότητες αναψυχής, πακέτα διακοπών. Αυτή η δυνατότητα προσφέρει ευελιξία, πολλαπλές επιλογές αλλά και σύγκριση σε τιμές και ευκαιρίες. Με αυτό τον τρόπο ο σύγχρονος τουρίστας διαμορφώνει το δικό του πακέτο και πρόγραμμα σύμφωνα με τις επιθυμίες και τις ανάγκες του.

Το σημαντικό πρόσθετο πλεονέκτημα είναι ότι σε πραγματικό χρόνο ο τουρίστας έχει ολοκληρωμένες πληροφορίες που ανανεώνονται συνεχώς για υπηρεσίες και ό,τι αφορά έναν προορισμό (εκδηλώσεις, καιρικές συνθήκες, εξυπηρετήσεις κ.λπ.). Αυτό ενισχύει ακόμη περισσότερο την εξατομίκευση της αναψυχής και του τουρισμού. Παράλληλα, στις επιχειρήσεις η εφαρμογή νέων τεχνολογιών πληροφορικής έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές. Το ηλεκτρονικό (e)-επιχειρείν αποτελεί πλέον βασικό εργαλείο της τουριστικής επιχείρησης με σημαντικές ευκαιρίες ως προς την ευελιξία και την ενίσχυση της ανεξαρτησίας/αυτονομίας της επιχείρησης σε ένα διαρκώς αυξανόμενα ανταγωνιστικό περιβάλλον.

Οι αλλαγές αυτές έχουν και σημαντικές επιπτώσεις στη διάρθρωση και τη ροή της προσφοράς σε υπηρεσίες· για παράδειγμα, συρρικνώνοντας τον παραδοσιακό ρόλο των ενδιάμεσων κρίκων της αλυσίδας (π.χ. τα ταξιδιωτικά γραφεία). Πολύ πιο σημαντικές, όμως, είναι οι κοινωνικοοικονομικές αλλαγές που επηρεάζουν τις τουριστικές προτιμήσεις. Ήδη, διαπιστώνονται σημαντικές αλλαγές στις αξίες, στις αρχές και στα πρότυπα της σύγχρονης κοινωνίας. Άλλωστε, αυτές αποτελούν όχι μόνο αποτέλεσμα αλλά και τη βάση για πολλές από τις αλλαγές που έχουν ήδη αναλυθεί στις προηγούμενες παραγράφους.

Αιτία ή αποτέλεσμα, ένα είναι το βέβαιο: ο σύγχρονος τουρισμός αλλάζει. Τα ταξιδιωτικά στερεότυπα αλλάζουν, επηρεάζοντας τη χωρική οργάνωση των τουριστικών ροών και ανάπτυξης. Ο σύγχρονος τουρίστας δεν έχει καμιά σχέση με τον τουρίστα της δεκαετίας του 1960: είναι κατά κανόνα έμπειρος ταξιδευτής και έχει γνωρίσει διάφορους τουριστικούς προορισμούς. Ως αποτέλεσμα, είναι πιο απαιτητικός ως προς την ποιότητα των υπηρεσιών και των εξυπηρετήσεων που αναμένει σε έναν προορισμό. Οι σύγχρονοι τουρίστες γίνονται ολοένα και περισσότερο «ατομιστές» αναζητώντας την ικανοποίηση των δικών τους ιδιαίτερων ενδιαφερόντων, κάτι το οποίο οδηγεί στην ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού όπως είναι ο οικοτουρισμός, ο τουρισμός περιπέτειας, ο τουρισμός υγείας και ευεξίας, το επαγγελματικό ταξίδι και ο πολιτιστικός τουρισμός.

1.3. Τουριστική ζήτηση

Η τουριστική βιομηχανία είναι ένας από τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους και πιο δυναμικούς κλάδους στην παγκόσμια οικονομία, με τεράστια σημασία για τον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα. Ο απόηχος της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης, η εμφάνιση νέων αναδύμενων τουριστικών προορισμών (Μέση Ανατολή, Αφρική, Ασία), οι κλιματικές αλλαγές, οι συγχωνεύσεις και συμμαχίες των μεγάλων tour operators, των αεροπορικών εταιρειών και άλλων επιχειρήσεων της τουριστικής βιομηχανίας, η παγκόσμια απειλή της τρομοκρατίας, η αλλαγή στα κίνητρα, τα ενδιαφέροντα και την καταναλωτική συμπεριφορά των τουριστών, τα επιτεύγματα στις τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ), τα απρόβλεπτα φυσικά φαινόμενα, η ανάπτυξη νέων ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού, είναι μερικές μόνο από τις εξελίξεις σε παγκόσμιο επίπεδο που αναμένεται μέσα στα επόμενα χρόνια να διαμορφώσουν τη μελλοντική πραγματικότητα στην παγκόσμια τουριστική βιομηχανία.

Κατά τις προβλέψεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (UNWTO) για το 2010-2030, ο αριθμός των διεθνών αφίξεων τουριστών σε όλο τον κόσμο αναμένεται να ακολουθήσει αυξητική πορεία με μέσο ετήσιο όρο αύξησης 3,3%. Σε απόλυτους αριθμούς, η αύξηση των διεθνών αφίξεων για την περίοδο 2010-2030 υπολογίζεται σε περίπου 43 εκατ. ετησίως. Οι προορισμοί που επωφελούνται περισσότερο είναι η Ασία, Λατινική Αμερική, Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου, η Μέση Ανατολή και η Αφρική που αναμένεται να έχουν διπλάσιο ρυθμό ανάπτυξης έναντι των προηγμένων τουριστικών αγορών. Σημαντικό ρόλο κατέχουν οι νέες αναδύμενες αγορές. Σήμερα 1/3 του παγκόσμιου πληθυσμού έχει τη δυνατότητα να ταξιδέψει και 1,5 δις άνθρωποι εκτιμάται ότι θα εισέλθουν στη μεσαία τάξη μέχρι το 2030, γεγονός που τους δίνει τα μέσα να πραγματοποιήσουν διεθνή ταξίδια, ιδίως στις BRICS ενώ Γερμανία, ΗΠΑ και Ην. Βασίλειο είχαν περιορισμένη ανάπτυξη για το 2013 (+2%, +1% και +3% αντίστοιχα). Αντίθετα, η Κίνα συνεχίζει την αλματώδη άνοδο και είναι στην 2η θέση σε αριθμό ταξιδιών και στην 1η θέση σε ταξιδιωτικές δαπάνες.

Η δημογραφική μετατόπιση των τελευταίων δεκαετιών έχει δημιουργήσει δύο αντίρροπες τάσεις: ο κόσμος γίνεται νεότερος και ταυτόχρονα γηραιότερος σε διαφορετικά σημεία του πλανήτη. Στις αναδύμενες αγορές, η νέα γενιά κατέχει μεγαλύτερα ποσοστά στο σύνολο του πληθυσμού και εκμεταλλεύεται τις ολοένα και περισσότερες ευκαιρίες για κοινωνική και οικονομική ανέλιξη. Το φαινόμενο θα επηρεάσει σημαντικά την τουριστική βιομηχανία, καθώς δημιουργεί νέα δημογραφικά γκρουπ ταξιδιωτών με ιδιαίτερα προφίλ και ξεχωριστές ανάγκες. Παράλληλα, προβλέπεται ότι μέχρι το 2023 ο πληθυσμός των 60+ θα ξεπεράσει το 1 δις και η υιοθέτηση ενός πιο υγιεινού τρόπου ζωής, ο ελεύθερος χρόνος και η ύπαρξη διαθέσιμου εισοδήματος, προβλέπεται ότι θα οδηγήσει τις ταξιδιωτικές δαπάνες τους σε διπλασιασμό μέχρι το 2023. Σε επίπεδο προορισμών και τουριστικών επιχειρήσεων παρατηρείται έντονη κινητικότητα ως προς τις στρατηγικές επικοινωνίας και προσέλκυσης επισκεπτών μέσα από τη χρήση νέων τεχνολογιών (π.χ. εφαρμογές σε smart phones). Η ανάγκη των επισκεπτών για απαντήσεις και εξυπηρέτηση σε πραγματικό χρόνο εξειδίκευσε ακόμα περαιτέρω τις εφαρμογές και % των κρατήσεων παγκοσμίως γίνεται διαδικτυακά (σε παγκόσμιο επίπεδο 22% των διαδικτυακών τουριστικών συναλλαγών και αγορών πραγματοποιείται μέσω κινητού τηλεφώνου). Αναπτύσσεται, επίσης, η κατηγορία του «σιωπηλού ταξιδιώτη» που στρέφεται στη χρήση νέων τεχνολογιών, το κίνητρο του είναι η

εξοικονόμηση χρόνου προς όφελος της επίσκεψής του αποφεύγοντας τις αναμονές (e-ticket, web check in, web reservation) και για τον οποίο η κοινωνική δικτύωση αποκτά ιδιαίτερο ρόλο στην προώθηση προορισμού με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά.

Συνοψίζοντας οι ενδιαφέρουσες ως προς τον τουρισμό-πολιτισμό νέες τάσεις της αγοράς είναι ότι:

- οι σύγχρονοι τουρίστες ταξιδεύουν πιο συχνά σε μικρότερης διάρκειας ταξίδια, είναι αυξημένη η ζήτηση για ειδικά προσαρμοσμένες διακοπές, τάση που διευκολύνεται από τη χρήση νέων τεχνολογιών (το διαδίκτυο αποτελεί το βασικό μέσο κρατήσεων), υπάρχει αύξηση της ζήτησης για ξενοδοχεία υψηλών κατηγοριών και μη συμβατικά ξενοδοχειακά καταλύματα ενισχύεται η μεταστροφή από τις «διακοπές δραστηριοτήτων» προς τις «διακοπές εμπειριών», με θέληση συμμετοχής για νέα γνώση και αυθεντικές συγκινήσεις και επαφή με την τοπική κουλτούρα και τη φύση, θα συνεχίσει να αυξάνεται ιδίως μεταξύ των ομάδων μεγαλύτερης ηλικίας
- εμφανίζονται αναδυόμενοι προορισμοί, γεγονός που προτρέπει τους άλλους προορισμούς να αναθεωρήσουν το σχεδιασμό των προϊόντων τους
- το τουριστικό προϊόν σταδιακά επικεντρώνεται σε μεταβλητές που συγκροτούν νέα χαρακτηριστικά της τουριστικής προσφοράς «4E»: περιβάλλον και καθαρή φύση (Environment) - Πολιτισμός, Ιστορία και εκπαίδευση (Education)
- Μεγάλα γεγονότα (Events)
- Διασκέδαση και Ψυχαγωγία (Entertainment)

1.4. Κλασική μορφή τουρισμού:

Ο τουρισμός εμφανίζεται με διάφορες μορφές, γι αυτό και είναι δύσκολο να οριστεί με ακρίβεια. Η αφορμή για να γίνει μια τουριστική μετακίνηση θα πρέπει να είναι η επιθυμία του ανθρώπου να δει έναν νέο τόπο, να ψυχαγωγηθεί και να νιώσει πιο όμορφα από ότι στην καθημερινότητα του. Η απλή αυτή κίνηση του ανθρώπου για αναψυχή είναι η κλασική μορφή τουρισμού.

Ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του σύγχρονου τουρισμού είναι αναμφίβολα η μαζική μετακίνηση των τουριστών μέσα και έξω από τη χώρα που διαμένουν μόνιμα. Όμως λόγω της ύπαρξης σοβαρών προβλημάτων που αντιμετωπίζει σήμερα ο τουρισμός, οι αρμόδιοι για τον τουρισμό στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα αναπτύσσουν διάφορες εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Ο πρωταρχικός ρόλος της κλασικής μορφής τουρισμού είναι οι διακοπές, που εκτός από την ανάπαυση και την ψυχαγωγία περιλαμβάνει τη γνωριμία του τουρίστα με την περιοχή και αυτό γίνεται με την επίσκεψή του σε τουριστικά αξιοθέατα όπως μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους, φυσικές καλλονές κλπ. Αυτή η μορφή πραγματοποιείται συνήθως κατά την καλοκαιρινή περίοδο και είναι και η μεγαλύτερη σε συμμετοχές τουριστών. Η μαζικότητα του κλασικού τουρισμού είναι κάτι που τον διακρίνει, χωρίς να λαμβάνετε υπόψη ο μεμονωμένος τουρισμός στον τουρισμό διακοπών. Η κλασική λοιπόν μορφή τουρισμού είναι η πιο διαδεδομένη και είναι πρώτη στις προτιμήσεις των τουριστών δημιουργώντας την περίοδο αιχμής που διαφέρει ανάλογα με τον τόπο επίσκεψης.

1.5. Εναλλακτικές μορφές τουρισμού:

Αγροτουρισμός ή αγροτικός τουρισμός:

Ο αγροτουρισμός έχει συνδέσει το όνομά του με την φύση, την ηρεμία, την ησυχία και την απλότητα. Οι τουρίστες αναζητώντας την ξεκούραση και την χαλάρωση σε ένα περιβάλλον που είναι ήρεμο, στην προσπάθειά τους να αποκοπούν προσωρινά από την καθημερινότητα της πόλης, διαλέγουν αυτό το είδος των διακοπών, επειδή πέρα από την ομορφιά του φυσικού τοπίου του οποίου θα ζήσουν, μπορούν να πάρουν μέρος και σε πολλές δραστηριότητες όπως είναι η πεζοπορία, η ποδηλασία, το κολύμπι, η ιπασία κ.λπ. Επιπλέον, τους δίνεται η δυνατότητα να γνωρίσουν την τοπική κουζίνα και να δοκιμάσουν τα παραδοσιακά υγιεινά προϊόντα. Επίσης, μπορούν να δουν και να έρθουν σε επαφή με τα ήθη και τα έθιμα των αγροτικών πληθυσμών, τα οποία είναι ξεχασμένα από τους ανθρώπους της πόλης. Γενικότερα, αναζητούν την επαφή με την φύση και την επαρχιακή φιλοξενία. Επίσης, θέλουν να απολαύσουν και να γνωρίσουν την αυθεντική επαρχιακή ζωή, την καθαρότητα του τοπίου και την καθαριότητα του περιβάλλοντος και με τον τρόπο αυτό, να πάρουν μέρος και να γνωρίσουν μια κοινωνία που έχει να τους πει πάρα πολλά για το κοντινό τους παρελθόν. Ο αγροτουρισμός προσφέρει πολλά πλεονεκτήματα για να γίνει καλύτερη η ποιότητα ζωής των κατοίκων στις αγροτικές περιοχές. Κάποια από αυτά είναι η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας που ως αποτέλεσμα οι άνθρωποι μένουν στην ύπαιθρο. Αυτό έχει μεγάλη σημασία στους τόπους όπου υπάρχει μείωση του πληθυσμού και οι νέες θέσεις εργασίας που δημιουργούνται παίζουν σημαντικό ρόλο για τις κοινωνικές ομάδες των νέων και των γυναικών. Επίσης, ο αγροτουρισμός βοηθάει στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων διότι δημιουργεί υποδομές οι οποίες συμμορφώνονται με το φυσικό περιβάλλον. Επιπλέον, αυξάνονται τα άτομα που δουλεύουν στον γεωργικό τομέα και υποστηρίζονται τα παραδοσιακά προϊόντα στην αγορά.

Ο αγροτουρισμός είναι ένα βασικό χαρακτηριστικό παράδειγμα το οποίο δείχνει πως η περιφερειακή ανάπτυξη μπορεί να συνδυαστεί με την ανάδειξη και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Δεν ενεργεί ανταγωνιστικά προς τους φυσικούς πόρους αλλά βοηθάει στο να ευαισθητοποιηθούν και οι μόνιμοι κάτοικοι αλλά και οι επισκέπτες για να προστατεύουν το περιβάλλον και την πολιτιστική τους κληρονομιά. Επιπροσθέτως, ως δραστηριότητα ο αγροτουρισμός, ευδοκμεί σε όλες τις εποχές του χρόνου, ανακουφίζοντας έτσι το θέμα της τουριστικής εποχικότητας, που όπως όλοι γνωρίζουν, είναι ένα από τα πιο σημαντικά προβλήματα του ελληνικού αλλά και ξένου τουρισμού. Ο αγροτουρισμός έχει αρνητικές συνέπειες στο φυσικό και στο κοινωνικό περιβάλλον όταν δεν διαχειρίζεται σωστά και σύμφωνα με τις αρχές του. Για παράδειγμα, αν ο αγροτουρισμός αναπτυχθεί σε μεγάλο βαθμό και χωρίς τάξη, θα υπάρξει υποβάθμιση του περιβάλλοντος των τόπων. Επίσης, αν ο τουρισμός αναπτυχθεί εις βάρος της αγροτικής ζωής, με συνέπεια την ίδια την εγκατάλειψη της.

Πολιτιστικός Τουρισμός:

Πολιτιστικός τουρισμός ορίζεται ως ο τουρισμός που γίνεται με σκοπό οι επισκέπτες να γνωρίσουν τα πολιτιστικά μνημεία και την πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου, όπως για

παράδειγμα είναι οι παραδοσιακά κτίσματα, οι αρχαιολογικοί χώροι, τα ιστορικά και τα θρησκευτικά μνημεία, τα παλιά κέντρα των πόλεων καθώς και οι διάφορες πολιτιστικές δραστηριότητες. Ο πολιτιστικός τουρισμός είναι μια από τις σημαντικότερες μορφές τουρισμού διότι ένας από τους βασικότερους λόγους για τους επισκέπτες θα είναι πάντα το πολιτιστικό κίνητρο.

Τουρισμός Υγείας:

Αλλιώς και θεραπευτικός τουρισμός, είναι ο τουρισμός που συνδυάζει μια μορφή διακοπών με την παροχή ιατρικών και θεραπευτικών υπηρεσιών. Ο τουρισμός υγείας μπορεί να διαχωριστεί στον ιατρικό τουρισμό, τον οποίο διαλέγουν τουρίστες που θέλουν υπηρεσίες ιατρικής παρακολούθησης, καθώς επίσης και στον τουρισμό ευεξίας στον οποίο συγκαταλέγονται οι τουρίστες που θέλουν να κάνουν χρήση υπηρεσιών που βοηθούν στην διατήρηση ή ακόμα και στη βελτίωση της υγείας τους.

Θαλάσσιος Τουρισμός:

Είναι οι τουριστικές δραστηριότητες που γίνονται στις ακτές ενός τόπου καθώς και στον θαλάσσιο χώρο του. Επιπλέον, στον θαλάσσιο τουρισμό συγκαταλέγονται οι κρουαζιέρες καθώς και οι περιηγήσεις που γίνονται με σκάφη αναψυχής σε θαλάσσιο χώρο. Τέλος, στην κατηγορία αυτή συγκαταλέγονται και όλα τα θαλάσσια σπορ και δραστηριότητες.

Οικοτουρισμός:

Αυτή η μορφή τουρισμού συνδυάζεται με πολλές μορφές τουριστικής δραστηριότητας στη φύση. Εξελίσσεται σε τόπους περιβαλλοντικής προστασίας και περιλαμβάνει δραστηριότητες που έχουν εκπαιδευτικό σκοπό. Επίσης, ο οικοτουρισμός περιλαμβάνει και άλλες μορφές τουρισμού όπως είναι για παράδειγμα, ο τουρισμός πεζοπορίας και ο υπαίθριος τουρισμός οι οποίοι δεν βοηθούν απαραίτητα στην προστασία του περιβάλλοντος, αλλά όμως εμπεριέχουν τις ίδιες δραστηριότητες που γίνονται έξω στη φύση.

1.6. Ο εναλλακτικός τουρισμός στην Ελλάδα:

Ο εναλλακτικός τουρισμός στην Ελλάδα αποτελεί ένα διαδεδομένο τρόπο ψυχαγωγίας τον οποίο διαλέγουν οι περισσότεροι άνθρωποι για να ξεφύγουν από την καθημερινότητα τους. Οι άνθρωποι που ασχολούνται με τον εναλλακτικό τουρισμό δεν έχουν καταφέρει μέχρι και τις μέρες μας να δώσουν ένα ακριβή και πλήρη ορισμό για το τι ακριβώς είναι ο συγκεκριμένος τουρισμός και πως αυτός περιγράφεται. Παρ' όλα αυτά έχουν καταφέρει να τον διαχωρίσουν σε διάφορες κατηγορίες και εναλλακτικές μορφές.

Μια από τις εναλλακτικές μορφές του εναλλακτικού τουρισμού αποτελεί ο τουρισμός στα καταλύματα υπαίθρου. Για παράδειγμα, υπάρχουν ανά την Ελλάδα διάφορα αγροτουριστικά καταλύματα τα οποία πραγματικά αναδεικνύουν την εικόνα της περιοχής στην οποία βρίσκονται και χωρίς να παραμελούν την πολυτέλεια της σύγχρονης ζωής και τις ανέσεις των διακοπών. Τα καταλύματα υπαίθρου αναδεικνύουν επίσης την λαογραφική και αρχιτεκτονική ζωή του τόπου που βρίσκονται και ουσιαστικά πρόκειται για αναστηλωμένα κτίσματα του περασμένου αιώνα και τα οποία διατηρούνται σε άψογη κατάσταση στις μέρες μας. Στους χώρους των καταλυμάτων αυτών, κάποιος μπορεί να βρει οινοπαντοπωλεία, μεζεδοπωλεία, μικρά καφέ, πολυχώρους τέχνης και φυσικά βιοτεχνίες παραδοσιακών προϊόντων. Ο κάθε τουρίστας έχει την ευκαιρία στα καταλύματα αυτά να βρει διάφορα προγράμματα και να εμπλακεί και ο ίδιος σε δραστηριότητες οι οποίες θα τον κάνουν να χαρεί το φυσικό περιβάλλον, την ιστορία του τόπου αλλά και τον γενικότερο πολιτισμό του μέρους. Τα άτομα τα οποία διαχειρίζονται τα καταλύματα αυτά, ξέρουν και προσφέρουν άψογη φιλοξενία στους τουρίστες και εκείνοι φεύγουν με τις καλύτερες εντυπώσεις.

Οι δραστηριότητες αλλά και τα ενδιαφέροντα τα οποία αναφέρονται αλλά και χαρακτηρίζουν τη διαμονή των τουριστών στα συγκεκριμένα καταλύματα καθώς και τα πλεονεκτήματα που αναφέρονται στον εναλλακτικό τουρισμό στην Ελλάδα, εντοπίζονται ως ακολούθως:

- Παρακολούθηση-συμμετοχή σε αγροτικές ασχολίες
- Μαθήματα κεραμικής
- Μαθήματα Ελληνικών χορών
- Περιβαλλοντική εκπαίδευση
- Παρακολούθηση / συμμετοχή σε λαϊκά πανηγύρια
- Οικολογικές περιηγήσεις
- Επισκέψεις σε ιστορικά αξιοθέατα
- Μαθήματα ύφανσης
- Μαθήματα Ελληνικής κουζίνας
- Μαθήματα Ελληνικής μυθολογίας

Για τους ανθρώπους του εναλλακτικού τουρισμού στην Ελλάδα, το συγκεκριμένο είδος τουρισμού είναι μια ήπια μορφή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και πολυδραστηριότητας στον αγροτικό χώρο της κάθε χώρας, η οποία έχει ως στόχους τα εξής:

- Να συμβάλει ώστε ο επισκέπτης να γνωρίσει τις αγροτικές περιοχές, τις αγροτικές ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινή ζωή των κατοίκων, τα πολιτισμικά στοιχεία και τα αυθεντικά χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης πόλης της χώρας.
- Να φέρει τον επισκέπτη σε επαφή με τη τοπική φύση καθώς και με τις δραστηριότητες στην ύπαιθρο, στις οποίες θα μπορεί να συμμετέχει, να ψυχαγωγηθεί και να νιώσει τη χαρά της περιήγησης, της δημιουργίας, της παραγωγής, της γνώσης και της ανακάλυψης.
- Να κινητοποιήσει τις παραγωγικές, πολιτισμικές και αναπτυξιακές δυνάμεις του τόπου, συμβάλλοντας έτσι στην αειφόρο περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του αγροτικού χώρου της πόλης σε μια χώρα.

Ως εκ τούτου, ο εναλλακτικός τουρισμός σε μια περιοχή ή χώρα και κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, μπορεί να αποτελέσει κατάλληλη στρατηγική για την τοπική ανάπτυξη και να συμβάλλει στην ενδογενή ολοκληρωμένη ανάπτυξη που δένει αρμονικά με τις άλλες οικονομικές δραστηριότητες κάθε περιοχής και να αποτελέσει ουσιαστική αναπτυξιακή παράμετρο στα προγράμματα τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης. Βέβαια θα πρέπει να αναφερθεί πως ο εναλλακτικός τουρισμός στη διεθνή πρακτική έχει επικρατήσει με τις ακόλουθες δύο βασικές μορφές.

Επίσης, τα πλεονεκτήματα του εναλλακτικού τουρισμού είναι πολλά και όταν αναλυθούν συμπληρωματικά με αυτά του μαζικού - παραθαλάσσιου τουρισμού προκύπτει η ανάγκη για σωστό σχεδιασμό και οργάνωση με στόχο όπου για παράδειγμα η Ελλάδα να πρωτοπορήσει και σε αυτό το κλάδο τουρισμού. Η Ελλάδα επίσης μπορεί να διαθέτει όλα τα εφόδια και τα προαπαιτούμενα στοιχεία για να ηγηθεί στον εναλλακτικό τουρισμό. Εκμεταλλευόμενη το πλούσιο φυσικό τοπίο, το πολιτιστικό της υπόβαθρό, τους νέους επιστήμονες και επιχειρηματίες που είναι διατεθειμένοι να λάβουν το επιχειρηματικό ρίσκο και να εισαχθούν σε αυτή τη νέα αγορά μπορεί να παρέχει με επιτυχία υπηρεσίες εναλλακτικού τουρισμού.

Από την έρευνα του Hollier, προκύπτει ότι τα κύρια μειονεκτήματα του ελληνικού εναλλακτικού τουριστικού προϊόντος σε σχέση με τις άλλες χώρες της Ε.Ε. είναι τα εξής:

- Ο μικρός βαθμός αλλαγής που χαρακτηρίζει τις μετακινήσεις του διεθνούς τουρίστα εντός της χώρας. Αυτός ο παράγοντας σχετίζεται με τις εναλλακτικές κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτιστικές αλλοιώσεις του τόπου υποδοχής.
- Ο χαμηλός βαθμός εναλλακτικής ξενοδοχειακής άνεσης.
- Η αλλοίωση των φυσικών τοπίων ως απόρροια της έλλειψης περιβαλλοντικής προστασίας.
- Ο μικρός βαθμός ανάπτυξης των αθλητικών κέντρων και δραστηριοτήτων.

Μέσα από τα αποτελέσματα της έρευνας, είναι εμφανής η σημασία και η αναγκαιότητα ανάπτυξης ενός εναλλακτικού τουριστικού μοντέλου όπου θα εμπεριέχεται το στοιχείο της διαφοροποίησης και θα συναντώνται όλοι οι παραγωγικοί συντελεστές. Το ελληνικό εναλλακτικό τουριστικό προϊόν μπορεί να διαφοροποιηθεί έναντι άλλων ανταγωνιστικών προϊόντων που έχουν το ίδιο image, προβάλλοντας στοιχεία που σχετίζονται με τον πολιτισμό, το φυσικό περιβάλλον και τον πολιτισμό, το φυσικό περιβάλλον και τον άνθρωπο, τα οποία χαρακτηρίζονται από «μοναδικότητα».

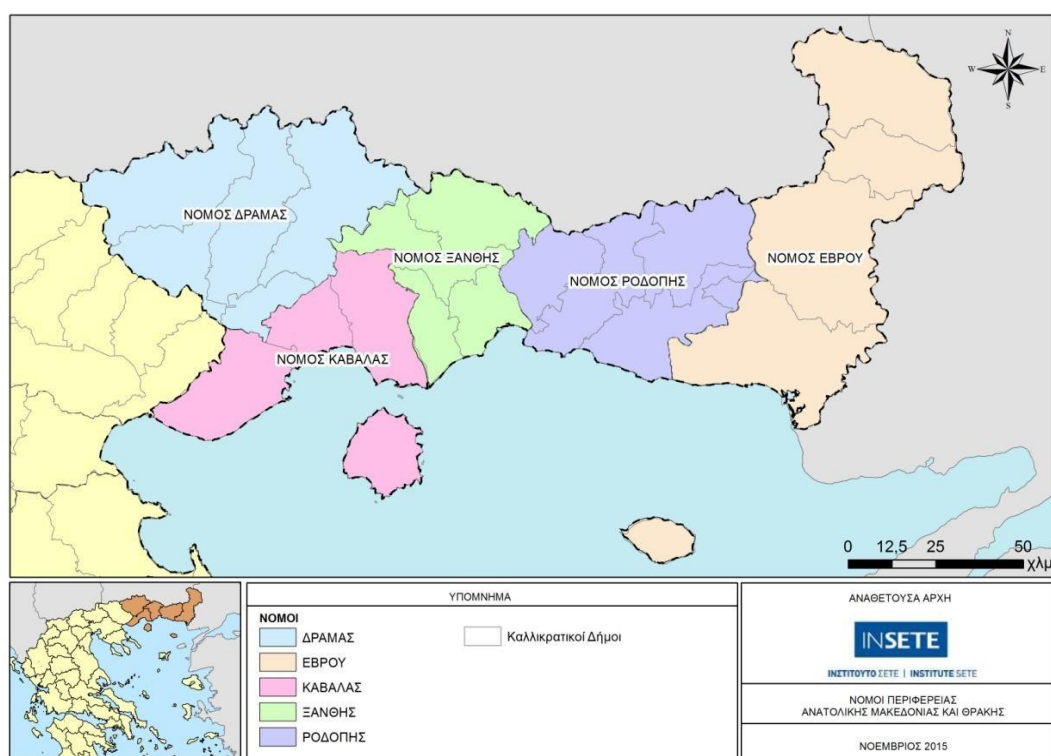
Τέλος η τουριστική αξιοποίηση εναλλακτικών παραδοσιακών κτισμάτων και οικιστικών συνόλων, που χαρακτηρίζονται από τη μοναδικότητά τους και βρίσκονται σε κατάσταση εγκατάλειψης και ερήμωσης, μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στη διαφοροποίηση του ελληνικού εναλλακτικού τουριστικού προϊόντος. Τέτοια παραδοσιακά οικιστικά σύνολα βρίσκονται διάσπαρτα στον ελλαδικό χώρο.

2. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

2.1. Γεωγραφική θέση και ο ευρύτερος χώρος της περιφέρειας

Η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης βρίσκεται στο βορειοανατολικό άκρο της ελληνικής επικράτειας και συνορεύει ανατολικά με την Τουρκία, βόρεια με τη Βουλγαρία και δυτικά με την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας. Νοτιοδυτικά βρέχεται από το Αιγαίο Πέλαγος και νοτιοανατολικά από το Θρακικό.

Διοικητικά αποτελείται από 6 περιφερειακές ενότητες: Δράμας, Καβάλας, Θάσου, Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου και 22 Καλλικρατικούς Δήμους. Η Σαμοθράκη ανήκει διοικητικά στην ΥΕ Έβρου. Η έκταση της περιφέρειας είναι 14.157 km² και καλύπτει το 10,7% της συνολικής επιφάνειας της χώρας. Μεταξύ των 13 περιφερειών της χώρας, είναι η 4η σε έκταση και η 6η σε πληθυσμό. Έδρα της περιφέρειας είναι η Κομοτηνή.

Σχήμα 1 Χάρτης με τις περιφερειακές ενότητες Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (Πηγή: Ινστιτούτο ΣΕΤΕ)

Βασικό χαρακτηριστικό της Περιφέρειας αποτελεί η συνοριακή της θέση. Η Περιφέρεια βρίσκεται στα βορειοανατολικά σύνορα της χώρας, καταλαμβάνοντας συνοριακή θέση στα εσωτερικά σύνορα αλλά και στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ, καθώς αυτή συνορεύει με τη Βουλγαρία και την Τουρκία αντίστοιχα. Επιπρόσθετο χαρακτηριστικό της περιφέρειας

συνιστά και η έκκεντρη θέση της ως προς τους θεωρούμενους παραδοσιακούς <<άξονες ανάπτυξης>> της χώρας.

Η Περιφέρεια ΑΜΘ έχει το μεγαλύτερο μήκος χερσαίων συνόρων από κάθε άλλη περιφέρεια του ελληνικού χώρου. Για τους σκοπούς προσδιορισμού της υφιστάμενης κατάστασης και τις μακροχρόνιες προβλέψεις χωρικής ανάπτυξης της περιφέρειας ο συνοριακός χώρος μπορεί να προσδιοριστεί σε δύο επίπεδα: α) τον άμεσο ευρύτερο χώρο που περιλαμβάνει τις νότιες περιφέρειες της Βουλγαρίας και την περιοχή της Τουρκίας που περιλαμβάνει την Περιφέρεια της θάλασσας του Μαρμαρά και τη μητροπολιτική περιοχή της Κωνσταντινούπολης και β) το λοιπό ευρύτερο χώρο. Ο λοιπός ευρύτερος χώρος επιρροών ανήκει σε κλίμακα και επίπεδο γεωπολιτικό όπου η θεώρηση αφορά περισσότερο σύνολα κρατών και λιγότερο μια μεμονωμένη περιφέρεια.

Στην άμεση ευρύτερη περιοχή, η περιφέρεια συνορεύει με δύο περιφέρειες της Βουλγαρίας (Yugozapaden νοτιοδυτικά και Yuzhen tsentralen νοτιοκεντρικά) και μία της Τουρκίας, την περιφέρεια του Μαρμαρά. Η Περιφέρεια ΑΜΘ προς βορρά συνορεύει κατά το πλείστον με την περιφέρεια Yuzhen tsentralen με κύριο αστικό κέντρο και έδρα το Plovdiv, την ιστορική Φιλιππούπολη. Μόνο τμήμα των συνόρων της Π.Ε. Δράμας είναι κοινό με τη νοτιοδυτική περιφέρεια της Βουλγαρίας Yugozapaden με έδρα τη Σόφια. Το χερσαίο σύνορο με την Τουρκία και την περιφέρεια Μαρμαρά, καθορίζει η κοίτη του ποταμού Έβρου.

Ο ευρύτερος χώρος των τεσσάρων ανωτέρω περιφερειών (3 στη Βουλγαρία και 1 στην Τουρκία) μαζί με την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, αναμένεται μακροπρόθεσμα να επηρεάσει τη χωρική ανάπτυξη της ΠΑΜΘ. Πρόκειται για ένα διακρατικό χώρο όπου υπάρχουν ιστορικές σχέσεις συνεργασίας και ανάπτυξης εδαφικής συνοχής, οι οποίες όμως συναντούν εμπόδια από γεωγραφικούς φραγμούς και από ιστορικούς φραγμούς γεωπολιτικής φύσεως που θα πρέπει να ξεπεραστούν. Στο χώρο αυτό κυριαρχούν τα εξής μεγάλα αστικά κέντρα, Κωνσταντινούπολη, Θεσσαλονίκη, Σόφια και Φιλιππούπολη που βρίσκονται στους τρεις άξονες ανάπτυξης και διαμετακομιστικού εμπορίου:

- Βιέννη, Βελιγράδι, Nis, Sofia, Plovdiv, Ορεστιάδα, Edirne, Istanbul
- Θεσσαλονίκη, Nis, Βελιγράδι, Βιέννη
- Θεσσαλονίκη, Καβάλα, Αλεξανδρούπολη, Istanbul

Η Εγνατία οδός και οι κάθετοι άξονες αποτελούν ένα σχετικά νέο συγκοινωνιακό σύστημα που βρίσκεται στα πρώτα στάδια ανάπτυξης του με σκοπό να συνδέσει εσωτερικούς άξονες της βαλκανικής ενδοχώρας με τα βόρεια παράλια του Αιγαίου. Το διακρατικό σύστημα μεταφορών (διευρωπαϊκά δίκτυα, χερσαίοι/θαλάσσιοι διάδρομοι) εντάσσει μακροπρόθεσμα την περιφέρεια στο ευρύτερο διεθνές σύστημα μεταφορών, με κόμβους τα λιμάνια Αλεξανδρούπολης και Καβάλας να παίζουν ιδιαίτερο ρόλο.

2.2. Γεωμορφολογία

Η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης γεωμορφολογικά χαρακτηρίζεται από έναν δυϊσμό ορεινών και παραθαλάσσιων περιοχών ο οποίος διαμορφώνεται από τον ορεινό όγκο της νότιας Ροδόπης, τα όρη της Λεκάνης και το Παγγαίο, σχηματίζει εσωτερικές πεδιάδες και λεκάνες (Τενάγη Φιλίππων και Λεκάνη της Δράμας) καθώς και παραθαλάσσιες πεδινές περιοχές.

Πιο αναλυτικά, ως προς τη μορφολογία, διακρίνεται στο δυτικό τμήμα του Ν. Δράμας η οροσειρά του Ορβήλου - Βροντούς – Μενοικίου, στο εσωτερικό και μέχρι τον Νέστο δεσπόζει το όρος Φαλακρό, ενώ πέρα από τον Νέστο βρίσκεται ορεινός όγκος της Ροδόπης. Στο έδαφος του Ν. Καβάλας εκτείνονται οι οροσειρές: Παγγαίο (1.956 m), Σύμβολο (694 m) και τα Όρη Λεκάνης (1.298 m), ενώ στη Θάσο υπάρχει το όρος Υψάριο (1.127 m). Στο Ν. Ξάνθης εκτείνονται οι απολήξεις του ορεινού όγκου της Ροδόπης. Ψηλότερη κορυφή είναι το Γυφτόκαστρο (1.827 m) και ακολουθούν το Χαϊντού (1.525 m), το Αχλάτ-Τσαλ (1.400 m) και η Καμέρτζη (1.070 m). Τα σπουδαιότερα βουνά της Ροδόπης είναι: το Παπίκιο (1.483 m), το Μεγάλο Λιβάδι (1.267 m), τα όρη Σάπκα (1.044 m) και η Καλλιθέα (944 m). Στο Ν. Έβρου καταλήγουν οι υπώρειες του όγκου της Ανατολικής Ροδόπης που μαζί με τις κορυφές του ανατολικού τμήματος του Ν. Ροδόπης διαγράφουν ένα τόξο σχεδόν ως την παραλία. Οι σημαντικότερες κορυφές είναι: Σίλο (1.065 m), Καλλιθέα (961 m), και Κάψαλο (618 m).

Την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη χαρακτηρίζει αφθονία υδάτων. Τους Νομούς Δράμας, Καβάλας και Ξάνθης διαρρέει ο ποταμός Νέστος, ο οποίος εκβάλλει στο Θρακικό Πέλαγος, απέναντι από τη Θάσο, σχηματίζοντας Δέλτα πλάτους δύο περίπου χιλιομέτρων. Στη Δράμα βρίσκεται ο Αγγίτης που πηγάζει από το όρος Φαλακρό, ενώ οι κυριότεροι ποταμοί του Ν. Καβάλας είναι: ο Στρυμόνας, ο Μαρμαράς και το Ποτάμι Χρυσουπόλεως. Στα ΝΑ του Ν. Ξάνθης βρίσκεται η λίμνη Βιστονίδα που είναι πλούσια σε ψάρια. Ο Ν. Ροδόπης δεν έχει μεγάλους ποταμούς, αλλά μικρά ποτάμια: το Φιλιούρη, τον Κόμπσατο, το Ακμάρ και το Μπόσπο. Το Ν. Έβρου διασχίζει ο Έβρος ποταμός, ενώ άλλοι σημαντικοί ποταμοί είναι: ο Άρδας και ο Ερυθροπόταμος. Επίσης, εξ' αιτίας των συνεχών προσχώσεων του ποταμού, στο Δέλτα του Έβρου έχουν σχηματιστεί μικρές λιμνοθάλασσες, ενώ στο νομό υπάρχουν και έξι ιαματικές πηγές, από τις οποίες οι δύο τελούν υπό συστηματική εκμετάλλευση.

Στην Περιφέρεια περιλαμβάνονται δύο νησιά, η Θάσος και η Σαμοθράκη.

2.3. Υδρογεωλογία

Οι υδρογεωλογικές συνθήκες που επικρατούν σε μια περιοχή εξαρτώνται από τη διαπερατότητα των λιθολογικών σχηματισμών, το γεωτεκτονικό καθεστώς που επικρατεί, τη γεωμορφολογία και το ύψος των ατμοσφαιρικών κατακρημνισμάτων. Τα πετρώματα που απαντούν στην περιοχή μελέτης μπορούν να διακριθούν όσον αφορά τη συμπεριφορά τους σχετικά με το πόσο εύκολα επιτρέπουν την κυκλοφορία του υπόγειου νερού μέσα τους σε α) υψηλής υδροπερατότητας, β) μέτριας υδροπερατότητας, γ) χαμηλής υδροπερατότητας και δ) σε αδιαπέρατα. Οι διάφοροι δε γεωλογικοί σχηματισμοί ταξινομούνται ως προς την υδροφορία με βάση το πορώδες τους (πρωτογενές και δευτερογενές).

Οι σπουδαιότερες από άποψη δυναμικότητας υδροφορίας υδρογεωλογικές ενότητες εντοπίζονται στις κλαστικές τεταρτογενείς αποθέσεις και στους ανθρακικούς σχηματισμούς της περιοχής.

- Τεταρτογενείς αποθέσεις

Λεκάνη Ορεστιάδας: Αποτελούνται από χάλικες, κροκάλες και αργίλους σημαντικού πάχους. Το όλο υδροφόρο σύστημα τροφοδοτείται άμεσα από τις κατεισδύσεις και έμμεσα από την κοίτη του Έβρου και των παραποτάμων του. Τα ετήσια αποθέματα εκτιμώνται σε 68 hm³.

Παρέβριος περιοχή: Αποτελούνται κυρίως από αργίλους, άμμους και χάλικες σε εναλλαγή. Στο Δέλτα του Έβρου επικρατούν πιο λεπτομερή υλικά. Τα ετήσια αποθέματα εκτιμώνται σε 48 hm³.

Λεκάνη Ξάνθης-Κομοτηνής: Πρόκειται για αποθέσεις από άμμους, κροκάλες και αργίλους, που παρουσιάζουν έντονη λιθολογική μεταβολή, με επικράτηση των αδρόκοκκων στοιχείων στις κοίτες των χειμάρρων Κοσύνθου και Κομψάτου κατά τη διαδρομή τους στην πεδινή ζώνη, και λεπτομερέστερων υλικών προς τη λίμνη Βιστωνίδα. Τα ετήσια αποθέματα εκτιμώνται σε 86 hm³.

Δέλτα Νέστου: Η αναπλήρωση των αποθεμάτων συντελείται και από την κοίτη του Νέστου. Υπολογίζεται ότι η ολική κατείσδυση στο δέλτα είναι περίπου 39% των βροχοπτώσεων. Τα ετήσια αποθέματα εκτιμώνται σε 100 hm³. Λόγω υπεράντλησης του υδροφορέα παρατηρούνται φαινόμενα θαλάσσιας δεισδυσης.

- Ανθρακικοί σχηματισμοί

Ενότητα Μαρμάρων Ορέων Λεκάνης: Ορίζεται προς τα βόρεια από την επώθηση του γενευσιοαμφιβολιτικού συστήματος πάνω στα μάρμαρα του Φαλακρού, στα νοτιοανατολικά από το ρήγμα της Ξάνθης-Νέας Καρβάλης, και στα δυτικά από τις τεταρτογενείς αποθέσεις της πεδιάδας Δράμας-Κρηνιδών-Αμυδαλεώνα. Τροφοδοτείται από άμεση κατείσδυση και ενδεχομένως από το Νέστο. Από ποιοτική άποψη τα νερά είναι γενικά καλής ποιότητας. Η ενότητα αυτή διακρίνεται στα παρακάτω υδρογεωλογικά συστήματα: Σύστημα επωθημένων μαρμάρων Φαλακρού. Ενότητες πτυχωμένων μαρμάρων των επικείμενων του γενευσιοαμφιβολιτικού υποβάθρου, που διακρίνεται σε τρία υποσυστήματα και εκφορτίζεται κυρίως στη λεκάνη της Δράμας.

Καρστικό σύστημα ανατολικά του Νέστου, που εκφορτίζεται σε παρόχθιες πηγές υπερχείλισης: Το σύνολο των πηγαίων εκφορτίσεων είναι περίπου 5,5 - 6 m³/s, από τα οποία το 50% περίπου φαίνεται ότι εκφορτίζεται στη λεκάνη της Δράμας.

Μικρότερες καρστικές ενότητες στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα: Τμήμα της καρστικής ενότητας Νευροκοπίου (περίπου 80 km²), που εκφορτίζεται ανατολικά στη λεκάνη Αγγίτη.

Ενότητα Μαρμάρων Σκαλωτής: Αποτελεί ανεξάρτητη καρστική υδρογεωλογική μονάδα έκτασης 75 km² και μέσης ετήσιας απορροής 20 hm³.

Μάρμαρα Ανατολικής Θάσου: Τροφοδοτείται κυρίως από άμεση κατείσδυση και δευτερευόντως από επιφανειακές απορροές. Η εκφόρτιση του συστήματος γίνεται μέσω μιας σειράς πηγών μέσης συνολικής απορροής 17 hm³/έτος.

Σε ότι αφορά την ποιότητα των επιφανειακών νερών στο ΥΔ Ανατολικής Μακεδονίας, επισημαίνεται ότι το νερό του ποταμού Στρυμόνα είναι καταρχήν κατάλληλο για πόση (κατηγορία Α1). Κύριες πηγές ρύπανσης είναι οι μη σημειακές απορροές από τις αγροτικές δραστηριότητες. Τα νερά του Αγγίτη, που κατεισδύουν στους προσχωματικούς υδροφορείς της πεδιάδας Δράμας, εμφανίζουν επίσης υψηλές συγκεντρώσεις αζωτούχων ενώσεων από αστικά και βιομηχανικά λύματα. Με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία για την ποιότητα των νερών στο ΥΔ Θράκης, ο Έβρος έχει χαρακτηριστικά που ικανοποιούν καταρχήν τις απαιτήσεις

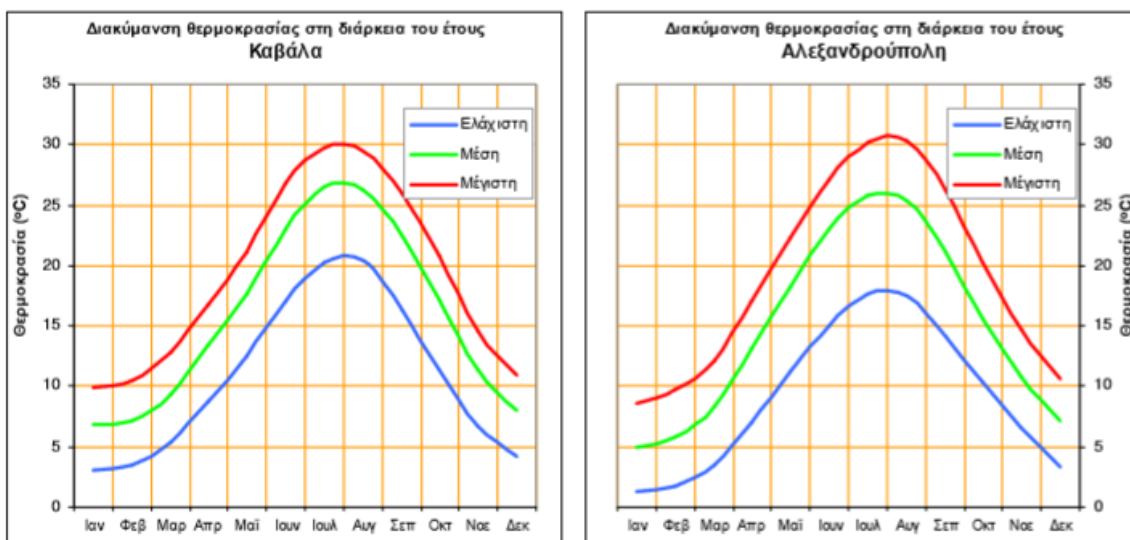
άρδευσης, και επιπλέον πληροί οριακά τις προϋποθέσεις για απόληψη νερού για ύδρευση μετά από επεξεργασία. Επίσης τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των ποταμών Νέστου, Λύσσου, Βοζβόζη, Κομψάτου και Κόσυνθου, καθώς και της λίμνης Βιστωνίδα, καταρχήν καλύπτουν τις προϋποθέσεις της κατηγορίας Α1 για απόληψη νερού για πόση μετά από επεξεργασία. Ωστόσο, οι αυξημένες συγκεντρώσεις φωσφόρου καθιστούν τη λίμνη Βιστωνίδα ιδιαίτερα ευαίσθητη ως προς τον ευτροφισμό.

2.4. Κλίμα

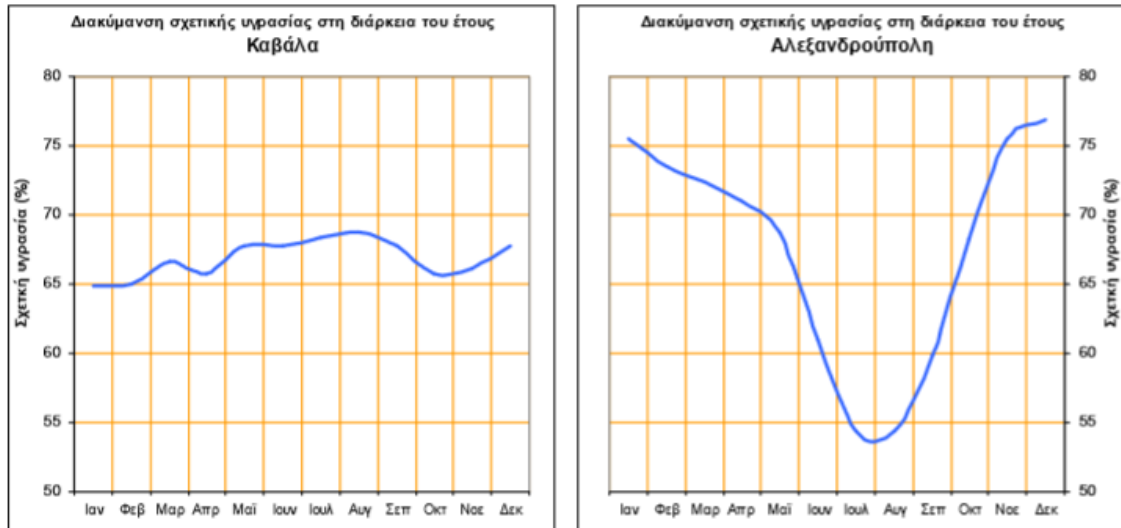
Η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης βρίσκεται στα μέσα γεωγραφικά πλάτη του βόρειου ημισφαιρίου και ως εκ τούτου σε περιοχή ανταγωνισμού αντίθετων αερίων μαζών.

Σημαντικοί συντελεστές που επιδρούν στη διαμόρφωση του κλίματός της είναι: η θερμοκρασία, οι βροχοπτώσεις, η ατμοσφαιρική πίεση, οι άνεμοι και η υγρασία. Άλλη σημαντική επίδραση στο κλίμα της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης προέρχεται από την γεωγραφική της θέση, ανάμεσα στα κέντρα δράσης των γενικών αερίων ρευμάτων. Οι ορεινοί όγκοι με απότομη μεταβολή υψομέτρου, επιδρούν στην κατανομή των μετεωρολογικών και κλιματικών στοιχείων της Περιφέρειας.

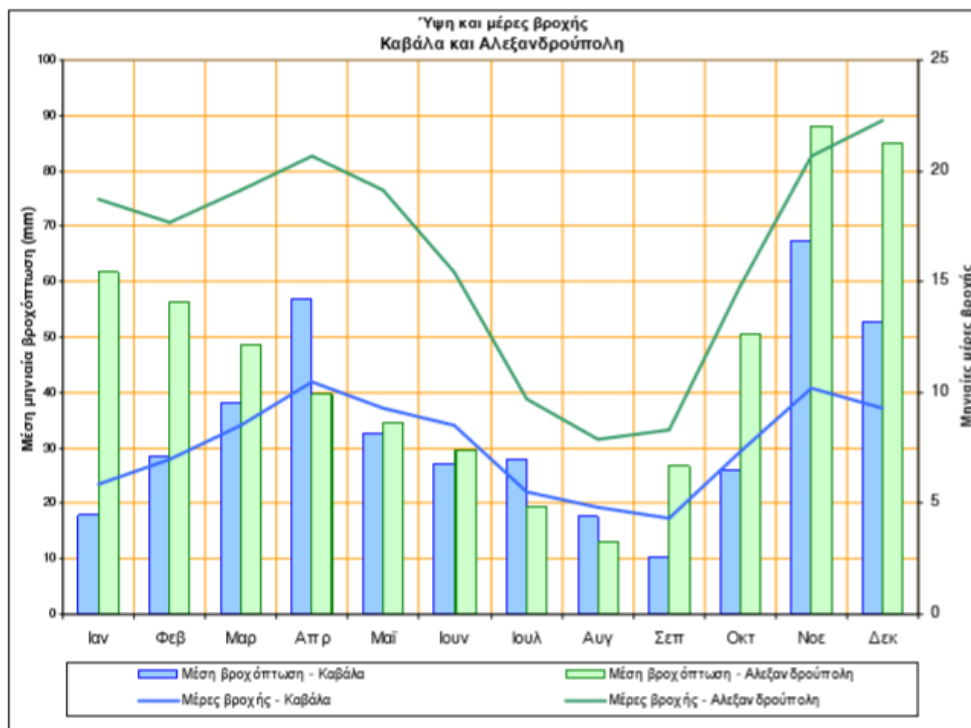
Η κυριαρχούσα διεύθυνση του ανέμου (κατά το πλείστον βόρειας συνιστώσας), οι κινήσεις των αερίων μαζών και το πολύπλοκο ανάγλυφο της περιοχής, καθορίζουν την οριζόντια κατανομή της βροχόπτωσης και της θερμοκρασίας του αέρα. Η ενδοετήσια κατανομή της μέσης μηνιαίες θερμοκρασίας του αέρα και της βροχόπτωσης δείχνει την κυριαρχία του Μεσογειακού τύπου κλίματος στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη. Ειδικότερα το κλίμα της περιοχής χαρακτηρίζεται ως κλιματικού τύπου Csa, δηλαδή μεσογειακό κλίμα με ήπιους χειμώνες και ξηρό, θερμό καλοκαίρι.

Σχήμα 2 Διακύμανση θερμοκρασίας στη διάρκεια του έτους στην Καβάλα και την Αλεξανδρούπολη (Πηγή: Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία ΕΜΥ)

Σχήμα 3 Διακύμανση σχετικής υγρασίας στη διάρκεια του έτους στην Καβάλα και την Αλεξανδρούπολη (Πηγή: Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία ΕΜΥ)

Σχήμα 4 Βροχόπτωση στην Καβάλα και την Αλεξανδρούπολη (Πηγή: Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία ΕΜΥ)

Πάντως, οι διαφοροποιήσεις στο κλίμα από τις πεδινές παράκτιες εκτάσεις έως τα οροπέδια και τους οικισμούς στις πλαγιές των βουνών στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη είναι αξιοσημείωτες. Η ηπιότητα των χειμώνων στην παράκτια ζώνη από την Καβάλα έως την Αλεξανδρούπολη δημιουργεί ζοηρή αντίθεση με τις παρατεταμένες περιόδους χιονιού και τις

χαμηλές θερμοκρασίες από το Νευροκόπι και τον Εχίνο έως το Ορμένιο και τους άλλους βόρειους οικισμούς του Νομού Έβρου.

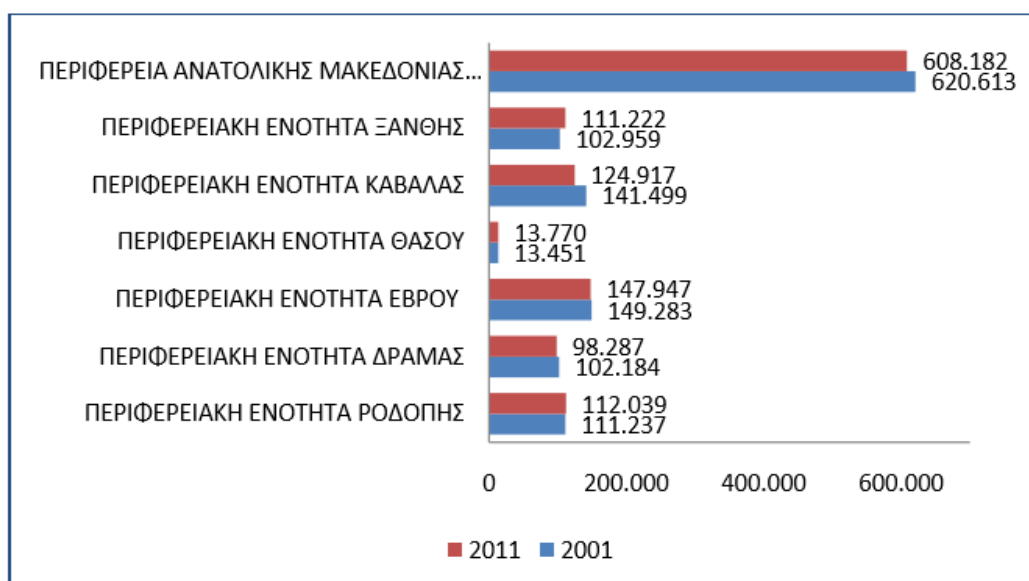
2.5. Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης περιλαμβάνει τους νομούς Δράμας, Έβρου, Καβάλας, Ξάνθης και Ροδόπης. Με έδρα την Κομοτηνή, συγκεντρώνει το 5,6% του πληθυσμού της χώρας. Ο πληθυσμός της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης ανέρχεται σε 611.067 κατοίκους σύμφωνα με τα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. (2001).

Ο αστικός πληθυσμός ανέρχεται στο 40% του συνολικού πληθυσμού (1991) και παρουσιάζει αυξητικές τάσεις σε συνδυασμό με τις ενδείξεις ερήμωσης σε ορισμένες παραμεθόριες και ορεινές περιοχές. Ο αγροτικός πληθυσμός ανέρχεται στο 43% του συνολικού και παρουσιάζει πτώση σε σχέση με το '81, ενώ ο ημιαστικός πληθυσμός αυξάνεται και ανέρχεται στο 17% του συνόλου. Η πληθυσμιακή συγκρότηση της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης παρουσιάζει σημαντική διαφοροποίηση σε σχέση με λοιπές περιφέρειες της χώρας με σημείο αναφοράς την θρησκευτική μειονότητα. Υπολογίζεται ότι το μουσουλμανικό στοιχείο αριθμεί περίπου 140.000 με 145.000 άτομα, κατανεμημένο κατά κύριο λόγο στις πρωτεύουσες και στις ορεινές ζώνες των νομών Ξάνθης και Ροδόπης.

Ενδοπεριφερειακά, ο Ν. Έβρου και ο Ν. Καβάλας συγκεντρώνουν διαχρονικά το μεγαλύτερο ποσοστό πληθυσμού, το οποίο για το 2011 ανέρχεται σε 24,3% και 22,8% αντίστοιχα. Αξίζει να σημειωθεί η σημαντικότερη αύξηση (κατά 24,1% ή 21.628 κατοίκους) από το 1961 έως το 2011 του πληθυσμού του Ν. Ξάνθης και η πολύ μεγάλη μείωση (κατά -18,8% ή 22.719 κατοίκους) το ίδιο διάστημα (1961 - 2011) του πληθυσμού του Ν. Δράμας.

Σε επίπεδο Δήμων, οι έδρες των Νομών (Αλεξανδρούπολη, Καβάλα, Κομοτηνή, Ξάνθη, Δράμα) και η Ορεστιάδα συγκεντρώνουν, σύμφωνα με την απογραφή του 2011, το 61,2% (372.151 κατοίκους) του πληθυσμού της Περιφέρειας ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, ενώ οι Δήμοι Σαμοθράκης και Παρανεστίου συγκεντρώνουν λιγότερο του 1,0% του πληθυσμού της Περιφέρειας, 2.859 κατοίκους (0,5%) η Σαμοθράκη και 3.901 κατοίκους (0,6%) το Παρανέστι.

Σχήμα 5 Ποσοστιαία εξέλιξη στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης το χρονικό διάστημα 2001-2011 (Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ)

2.6. Αστικά Κέντρα

Ο αστικός πληθυσμός της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης καταλαμβάνει το 40% του συνολικού της πληθυσμού. Τα αστικά κέντρα της Περιφέρειας είναι:

- η Καβάλα, με 60.187 κατοίκους,
- η Κομοτηνή, με 45.934 κατοίκους,
- η Δράμα, με 38.546 κατοίκους,
- η Αλεξανδρούπολη με 41.860 κατοίκους,
- η Ξάνθη με 41.779 κατοίκους και
- η Ορεστιάδα με 19.669 κατοίκους

Καβάλα

Η Καβάλα, χτισμένη αμφιθεατρικά πάνω σε δύο λόφους και στις πλαγιές του βουνού Συμβόλου, είναι μία από τις γραφικότερες πόλεις της Μακεδονίας, αλλά και από τις μεγαλύτερες της Ελλάδας.

Το πλέον ανεπτυγμένο αστικό κέντρο της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, βρίσκεται τοποθετημένο πάνω ακριβώς στον οδικό άξονα Θεσσαλονίκης-τουρκικών συνόρων. Τη γεωστρατηγική του εικόνα, συμπληρώνει το 2ο μεγαλύτερο εμπορικό λιμάνι της Εγνατίας Οδού, ανατολικά της πόλης της Καβάλας.

Με ένα μεγάλο λιμάνι και μια εξίσου μεγάλη μαρίνα στο κέντρο της πόλης, σε συνδυασμό με το λιμάνι της Νέας Περάμου και τη μαρίνα της Νέας Ηρακλείτσας, η Καβάλα αποτελεί εκτός των άλλων και ένα από τα σημαντικότερα αλιευτικά κέντρα της χώρας. Στην πόλη λειτουργεί μια από τις μεγαλύτερες ιχθυόσκαλες της Μεσογείου, απ' όπου διακινούνται εμπορεύματα στις εσωτερικές και διεθνείς αγορές. Η ανάπτυξη της αλιείας, κατέστησε επιτακτική την ανάγκη να δημιουργηθεί στην Καβάλα, ένα από τα τρία Ινστιτούτα Αλιευτικών Ερευνών (ΙΝΑΛΕ) που λειτουργούν στην Ελλάδα. Ως εμπορικό και βιομηχανικό κέντρο κατέχει τη δεύτερη θέση στη Β. Ελλάδα, μετά τη Θεσσαλονίκη. Εκτός από τις βιομηχανίες επεξεργασίας καπνού και τις καπναποθήκες, μέσα στην πόλη λειτουργούν εργοστάσια τροφίμων, αλιπάστων, κυλινδρόμυλοι και δρυζόμυλοι, ενώ από το λιμάνι της εξάγονται τα καπνά της Μακεδονίας και της Θράκης.

Κομοτηνή

Η Κομοτηνή είναι χτισμένη στην πεδιάδα που αρχίζει από τους πρόποδες του ορεινού συγκροτήματος της Ροδόπης σε υψόμετρο 45μ. και διασχίζεται από τον ποταμό

Μπουκλουτζά. Η ρυμοτομία της δεν είναι ομοιόμορφη. Ένα μεγάλο τμήμα (η παλαιά πόλη) έχει καθαρά ανατολίτικο χρώμα και κατοικείται κυρίως από Τούρκους. Η νέα όμως πόλη παρουσιάζει ευρωπαϊκή εμφάνιση με σύγχρονα οικοδομήματα, δρόμους, πλατείες και κέντρα.

Η θέση της πάνω στην Εγνατία οδό, η οποία συνέδεε το Δυρράχιο με την Κωνσταντινούπολη, της έδιδε προνόμια κυρίως οικονομικού χαρακτήρα, ώστε σταδιακά, εξελίχτηκε και εμφανίστηκε στον ορίζοντα της τοπικής ιστορίας, στην σκιά βέβαια της γειτονικής της Μαξιμιανούπολης (στα νεότερα χρόνια Μοσυνούπολης), η υπεροχή της οποίας, μέχρι την καταστροφή της από τους Βουλγάρους, ήταν αδιαμφισβήτητη. Η λειτουργία του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου της Θράκης, με την έδρα της Διοίκησής του στην Κομοτηνή έδωσε ώθηση στην οικονομική ζωή της πόλης. Στην Κομοτηνή έχουν την έδρα τους 7 Τμήματα του Δ.Π.Θ., το Τμήμα Νομικής, το Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, το Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας, το Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας, το Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης, το Τμήμα Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων και Ανάπτυξης και το Τμήμα Γλωσσών, Φιλολογίας και Πολιτισμού των Παρευξείνιων Χωρών. Η Πανεπιστημιούπολη βρίσκεται σε απόσταση οκτώ περίπου χιλιομέτρων από την πόλη και διαθέτει φοιτητική εστία δυναμικότητας επτακοσίων κλινών, εστιατόριο που εξυπηρετεί το σύνολο των φοιτητών που ζουν στην Κομοτηνή και κλειστό κολυμβητήριο.

Δράμα

Η πόλη της Δράμας είναι κτισμένη στους πρόποδες του βουνού Φαλακρό, σε υψόμετρο 115μ., κοντά στην πεδιάδα των Φιλίππων, σε μία τοποθεσία με πλούσια βλάστηση και άφθονα νερά. Στα τέλη του 18ου αιώνα, η παραγωγή και το εμπόριο του καπνού, η λειτουργία σιδηροδρομικού σταθμού και το οδικό δίκτυο προς το λιμάνι της Καβάλας ενισχύουν την εμπορική κίνηση της πόλης. Μέχρι σήμερα στην περιοχή της Αγίας Βαρβάρας της πόλης, διασώζονται οι πολυόροφες καπναποθήκες του μεσοπολέμου που παραπέμπουν στην εποχή της οικονομικής άνθισης. Στην πόλη σήμερα λειτουργούν κυρίως εργοστάσια επεξεργασίας καπνού.

Στη Δράμα είναι συγκεντρωμένες οι βασικές υπηρεσίες διοίκησης, εκπαίδευσης, περίθαλψης και αθλητισμού. Λειτουργούν σύγχρονο νοσοκομείο, δίκτυο αθλητικών εγκαταστάσεων με κλειστά γυμναστήρια, κολυμβητήριο και το Τμήμα Δασοπονίας του Τεχνολογικού Ιδρύματος Καβάλας. Στο κέντρο της πόλης υπάρχουν οι πηγές της Αγίας Βαρβάρας, γύρω από τις οποίες έχει αναπτυχθεί ένας πρότυπος χώρος αναψυχής με αιωνόβια δένδρα, νερά που τρέχουν προς όλες τις κατευθύνσεις, τα παλιά καπνομάγαζα, παραδοσιακά σπίτια και σύγχρονες εγκαταστάσεις που στεγάζουν το Φεστιβάλ Ταινιών Μικρού Μήκους και τη δημοτική επιχείρηση Δ.Ε.Κ.Π.Ο.Τ.Α

Αλεξανδρούπολη

Η σημερινή πόλη της Αλεξανδρούπολης βρίσκεται στη θέση της αρχαίας Σάλης, πόλης με έντονη παρουσία κατά τον 5ο π.Χ. αιώνα, σύμφωνα με τον ιστορικό Ηρόδοτο. Σήμερα η Αλεξανδρούπολη είναι το διοικητικό, οικονομικό και συγκοινωνιακό κέντρο της Θράκης. Είναι το μοναδικό μεγάλο λιμάνι της Θράκης και ο σπουδαιότερος συγκοινωνιακός της κόμβος, σε απόσταση περίπου 15 χλμ. από τα ελληνοτουρκικά σύνορα. Ο αστικός οικισμός,

το πολεοδομικό σχέδιο του οποίου εκπονήθηκε το 1877 από τους Ρώσους μηχανικούς που συνόδευαν τα στρατεύματά τους στις επιχειρήσεις του Ρωσοτουρκικού πολέμου, σχετίζεται με την δημιουργία του σιδηροδρόμου Θεσσαλονίκης-Κωνσταντινούπολης. Στην Αλεξανδρούπολη έχουν την έδρα τους, το τμήμα ιατρικής, το τμήμα μοριακής βιολογίας και γενετικής, η σχολή επιστημών αγωγής που συγκροτείται από το παιδαγωγικό τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης και το παιδαγωγικό τμήμα νηπιαγωγών. Η Πανεπιστημιούπολη βρίσκεται σε απόσταση οκτώ περίπου χιλιομέτρων από την πόλη.

Ξάνθη

Πρωτεύουσα του νομού Ξάνθης, χτισμένη στους πρόποδες της οροσειράς Ροδόπης, στα στενά του ποταμού Κόσινθου. Η ύπαρξη της πόλης από αιώνες ως ένας μικρός αστικός οικισμός γίνεται φανερή από τις διάφορες ιστορικές αναφορές. Η σημασία της πόλης αυξάνει κατά την διάρκεια του 13ου αιώνα.

Στην Ξάνθη έχει την έδρα της η Πολυτεχνική Σχολή που συγκροτείται από το Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, το Τμήμα Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών Υπολογιστών, το Τμήμα Μηχανικών Περιβάλλοντος, το Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών και το Τμήμα Μηχανικών Παραγωγής και Διοίκησης. Η Πανεπιστημιούπολη βρίσκεται σε απόσταση τεσσάρων περίπου χιλιομέτρων από την πόλη και διαθέτει φοιτητική εστία δυναμικότητας τριακοσίων κλινών και εστιατόριο που εξυπηρετεί το σύνολο των φοιτητών που ζουν στην Ξάνθη.

2.7. Νησιά

Θάσος

Ο νησιωτικός χώρος της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης περιλαμβάνει τα νησιά της Θάσου και της Σαμοθράκης, στον Νομό Καβάλας και Έβρου αντίστοιχα. Θάσος Η Θάσος αποτελεί τον κύριο τουριστικό πόλο έλξης της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης. Από τα μεγαλύτερα νησιά της χώρας, βρίσκεται στον κόλπο της Καβάλας, στο Βόρειο τμήμα του Αιγαίου Πελάγους.

Το βορειοανατολικό τμήμα του νησιού της Θάσου είναι ορεινό, με πευκοδάση, απότομες καταπράσινες χαράδρες και απόκρημνες ακρογιαλιές, σε αντίθεση με την νοτιοδυτική πλευρά του νησιού που είναι πιο επίπεδη, καλυμμένη από ελαιώνες, στις πλαγιές λόφων, όπου

βρίσκονται και οι περισσότεροι οικισμοί του νησιού. Το χαρακτηριστικό βουνό του νησιού, το Ύψαριο, φθάνει στα 1.204 μ.

Πρωτεύουσα του νησιού είναι ο Λιμένας ή Θάσος, η οποία είναι χτισμένη στη θέση της αρχαίας πόλης. Τουριστικό ενδιαφέρον προκαλούν τα Τείχη που περιστοιχίζουν ολόκληρη την αρχαία πόλη (7ος – 5ος αιώνας), η Ακρόπολη, η Αρχαία Αγορά, το Παλιό Λιμάνι, το Αρχαίο Θέατρο, ο Ναός του Πυθίου Απόλλωνα, το Χορηγικό Μνημείο. Τα κτίσματα του 7ου π.Χ. αιώνα και οι παλαιοχριστιανικές βασιλικές στην Αλυκή, μαζί με τα αρχαία λατομεία αποτελούν απόδειξη ότι το θασιτικό μάρμαρο ήταν πάντα κατάλληλο για αρχιτεκτονικές και γλυπτικές κατασκευές.

Στη Θάσο συναντά κανείς, παραθαλάσσια αλλά και ορεινά χωριά. Κοντά στη θάλασσα βρίσκονται ο Μακρύαμμος, ο Αρχάγγελος, ο Άγιος Ιωάννης, τα Λιμενάρια, ο Ποτός, το Πευκάρι, η Αλυκή, η Κοίνυρα, η Σκάλα Μαριών κ.α. ενώ στα ορεινά ο Θεολόγος, ο Πρίνος, η Παναγία και Παριές όπου τα σπίτια διατηρούν τα παραδοσιακά ξύλινα χαγιάτια και τις καλυμμένες με σχιστόλιθο στέγες.

Το νησί διαθέτει τρία λιμάνια, το λιμάνι του Πρίνου, το λιμάνι των Λιμεναρίων και το λιμάνι της Θάσου, έναντι των 8 λιμανιών που περιλαμβάνει συνολικά η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης. Πρόκειται για λιμάνια μικτής χρήσης, επιβατικά, εμπορικά και αλιευτικά. Τα αλιευτικά σκάφη εξυπηρετούνται συμπληρωματικά από μικρότερα μεμονωμένα λιμάνια, τα αλιευτικά καταφύγια, που βρίσκονται σε παραθαλάσσιους παλιούς οικισμούς και ειδικότερα στη Σκάλα Ραχωνίου, στη Σκάλα Σωτήρα, στη Σκάλα Καλλιράχης και στη Σκάλα Ποτού Θεολόγου στα δυτικά παράλια του νησιού.

Το νησί της Θάσου αποτελεί μία από τις πλέον τυπικές περιπτώσεις παράκτιων περιοχών, όπου ο μαζικός τουρισμός δημιούργησε σοβαρές συνέπειες στο θαλάσσιο και στο υπόλοιπο φυσικό περιβάλλον. Για πολλές δεκαετίες αποτέλεσε τον γνωστότερο πόλο έλξης τουριστών, με αποτέλεσμα τη μεγάλη συγκέντρωση των τουριστών, είτε με τη μορφή επισκεπτών, είτε με τη μορφή παραθεριστών, ήταν η υποβάθμιση των τουριστικών πόρων και του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος.

Σαμοθράκη

Η Σαμοθράκη βρίσκεται στο βορειοανατολικό Αιγαίο, στο μέσο του Θρακικού Πελάγους. Η συνολική έκταση του νησιού ανέρχεται σε 180,364 km², αποτελώντας το 1,3% της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης. Το μήκος των ακτών του νησιού ανέρχεται στα 59 χιλιόμετρα καλύπτοντας το 8,8% του συνολικού μήκους ακτών της Περιφέρειας.

Το χαρακτηριστικό της Σαμοθράκης είναι η ορεινή μορφολογία του εδάφους, που σε συνδυασμό με την πλούσια φυσική βλάστηση, αποτελούν φυσικές ομορφιές που δε συναντώνται συχνά στα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου. Το βουνό Φεγγάρι ή Σάος της Σαμοθράκης έχει κορυφή στα 1.650 μ. Το τοπίο είναι έντονα ορεινό, με ελάχιστες καλλιέργειες και κατά τόπους βραχώδες, αλλά με πολλά επιφανειακά νερά και δάση από πλατάνια, με πιο γνωστό αυτό στο ρέμα του Φονιά. Στο νησί υπάρχουν προσιτές παραλίες μεάμμο, βότσαλα ή μεγάλες στρογγυλεμένες πέτρες, αλλά και απόκρημνες ακτές στη Ν.Α. πλευρά του νησιού.

Πρωτεύουσα της Σαμοθράκης είναι η Χώρα η οποία βρίσκεται στο εσωτερικό του νησιού και απέχει 6 χιλιόμετρα από το μικρό λιμάνι του νησιού, την Καμαριώτισσα. Πρόκειται για τεχνητό λιμάνι τοπικής σημασίας που χρησιμοποιείται για εμπορικούς, επιβατικούς και αλιευτικούς σκοπούς. Το νησί διαθέτει και ένα αλιευτικό καταφύγιο σε νέα παραλία εκτός οικισμών και συγκεκριμένα στην τοποθεσία Θερμά που εντοπίζεται στα βόρεια παράλια.

3. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

3.1. Φυσικοί Τουριστικοί Πόροι

Οι ορεινές εκτάσεις της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης καλύπτουν το 39,6% της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας και περιλαμβάνουν δήμους, κοινότητες και οικισμούς του ορεινού όγκου της Ροδόπης τόσο στην Ξάνθη όσο και στον Νομό Ροδόπης, αλλά και τα άλλα βουνά που υπάρχουν τόσο στην ηπειρωτική Θράκη και Ανατολική Μακεδονία, όσο και στα δύο νησιά της Περιφέρειας την Θάσο και την Σαμοθράκη.

Τμήμα του ορεινού συγκροτήματος της Ροδόπης, με χαμηλές κορυφές, γνωστού σαν (Βουνά του Έβρου), αποτελεί το δάσος της Δαδίας, με πεύκα (θασίτικα και μαυρόπευκα), βελανιδιές και οξυές γνωστό παγκοσμίως για τα αρπακτικά πουλιά που ζουν σε αυτό.

Στην Σαμοθράκη παρουσιάζεται έντονη ορεινή μορφολογία εδάφους, με πλούσια πλατανοδάση γεμάτα φτέρες, πικροδάφνες, λυγαριές και μέντες. Το βουνό Φεγγάρι ή Σάος της Σαμοθράκης έχει κορυφή στα 1.650 μ. Σε υψηλότερα υψόμετρα κυριαρχούν καστανιές και θαμνόκερδα.

Στο βόρειο τμήμα του Νομού Ροδόπης, σημαντικότερο όρος στην περιοχή αποτελεί εκείνο του Παπίκιου. Περιέχει αρπακτικά πτηνά και απειλείται από την υλοτόμηση.

Ο ορεινός όγκος του Νομού Ξάνθης, διατηρεί άθικτη την αρχιτεκτονική του και αυθεντικά τα παραδοσιακά γεφύρια που αριθμητικά είναι περίπου 50. Τα ορεινά χωριά στην περιοχή της Σταυρούπολης και του Εχίνου έχουν την δική τους φυσιογνωμία η οποία δεν έχει δεχθεί παρά λίγες μικρές παρεμβάσεις από τον άνθρωπο. Η ορεινή ζώνη του Νομού αποτελείται από 80 οικισμούς και θεωρείται η πλέον κατοικημένη ορεινή περιοχή στην Ελληνική Επικράτεια, με περισσότερους από 20.000 κατοίκους.

Ο Νομός Δράμας είναι προικισμένος με πλούσια δασική έκταση. Στην οροσειρά της κεντρικής Ροδόπης με ψηλότερη κορυφή αυτήν του παρθένου δάσους με 1.953 μ (η ψηλότερη της Ροδόπης είναι η Μουσάλα με υψόμετρο 2.925 μ σε βουλγαρικό έδαφος), διακρίνονται τα δάση της Ελατιάς ή Καρά Ντερέ, στην περιοχή Σιδηρονέρου- Σκαλωτές. Η περιοχή βρίσκεται στο

κεντρικό και βόρειο τμήμα του νομού και εκτείνεται κατά μήκος της ελληνοβουλγαρικής μεθορίου. Χαρακτηρίζεται από τα συμπαγή δάση που την καλύπτουν σε ποσοστό 90% και την ύπαρξη του δασικού χωριού Ελατιάς. Στη θέση (κούτρα) και σε απόσταση 72 χλμ από τη Δράμα υπάρχει το δασικό χωριό Ελατιάς, ιδιοκτησία της δασικής υπηρεσίας, που είναι το διοικητικό και λειτουργικό κέντρο των δασών της Ελατιάς.

Το φαλακρό Όρος, ορθώνεται επιβλητικό στο κέντρο του νομού Δράμας και συγκαταλέγεται στα ψηλότερα βουνά της χώρας. Το βουνό συγκροτείται από ένα σύμπλεγμα τριών όγκων : το βορειοδυτικό με ψηλότερη κορυφή τον (Άγιο Παύλο) στα 1768 μ και το ανατολικό με ψηλότερη κορυφή του (Προφήτη Ηλία) στα 2232 μ, που περιβάλλεται και από τις κορυφές (Βάρδευα) και (Χιονότρυπα). Το γεωλογικό υπόστρωμα αποτελείται από γρανίτες, αλλά κυρίως από μάρμαρα (κρυσταλλικούς ασβεστόλιθους) με την ιδιαιτερότητα της παρουσίας καρστικών φαινομένων (ύπαρξη υπόγειων αγωγών και άμεση απομάκρυνση του νερού της βροχής). Ως συνέπεια των καρστικών φαινομένων έχουμε αφενός την τροφοδοσία των πηγών Μυλοπόταμου και Δράμας και αφετέρου την αδυναμία δημιουργίας εδάφους και υψηλής βλάστησης για αυτό και η ονομασία (Φαλακρό). Σήμερα η κάλυψη του φαλακρού είναι κατά 45% με λιβάδια, 35% με δάση και 20% με θάμνους, φρύγανα, βράχους και γυμνά εδάφη. Η πανίδα είναι και αυτή ανάλογη με το βοτανικό ενδιαφέρον. Εκτός των κοινών θηλαστικών και πτηνών της ευρύτερης περιοχής, συναντώνται σπάνια ασπόνδυλα που χαρακτηρίζουν την αξία της πανίδας. Η σημασία της χλωρίδας και της πανίδας του φαλακρού επέβαλαν την ένταξη και προστασία του στο δίκτυο «Natura 2000», με το όνομα «Κορυφές Όρους Φαλακρού».

Το Μενοίκιο Όρος, οριοθετεί το δυτικό όριο του νομού Δράμας και αποτελεί την προς νότο συνέχεια του φαλακρού. Η ψηλότερη κορυφή του Μενοικίου είναι η «Μαυρομάτα» στο νομό Σερρών με υψόμετρο 1.963μ.ενώ η ψηλότερη κορυφή του στο νομό Δράμας το «θαμνοτόπι» με υψόμετρο 1.952 μ. Το βουνό χαρακτηρίζεται από το έντονο ανάγλυφο, από τα ορεινά και υποαλπικά λιβάδια με πλούσια χλωρίδα, τα δάση οξιάς και οξιάς-υβρυδογενούς ελάτης, το δάσος υπεραιώνόβιων δένδρων καστανιάς και την πλούσια ορνιθοπανίδα που φιλοξενεί. Η χλωρίδα που συνθέτει την υψηλή βλάστηση του βουνού αποτελείται από οξιά, καστανιά, υβρυδογενή ελάτη, μαύρη πεύκη, κέδρα, δρυς, γαύρο, ιτιές, σκλήθρα, σορβιές, σφενδάμια, φράξο, κρυνιά, αγριοτριανταφυλλιές, μύρτιλλο κ.α. Ενδιαφέρουσα όμως είναι η ποώδης βλάστηση εξαιτίας της σπανιότητας και του μεγάλου αριθμού των ειδών. Κρίνος ο μαρταγός, σαξιφράγες, τσάι του βουνού (σιδηρίτης), αγριογαρύφαλα, ίριδες, παιώνια, κενταυρέες, καμπανούλες, αγριοπανσές, θυμάρι, ορχιδέες, δακτυλιόριζες κ.α, καθώς και πολλά αγρωστώδη και ψυχανθή φυτά

Η πανίδα της περιοχής περιλαμβάνει τα θηλαστικά αγριογούρουνο, ζαρκάδι, λαγό, λύκο, ασβό, πετροκούναβο κ.α, ενώ η ορνιθοπανίδα είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα (φιδαιτός, χρυσαετός, σταυραετός, ασπροπάρης, κικινέζι, σφηκοβαρβακίνα, πετρίτης, ξεφτέρι, σαΐνι, μπούφος, αγριόκουρκος, σταχτοτσικλιτάρα, μαυροτσικλιτάρα, αετομάχος, βλάχος, βουνοσταχτάρα, τσαλαπετεινός, δενδροφυλλοσκόπος, σπίνος, μελισσοφάγος κ.α. Τέλος στον νομό, υπάρχουν κυνηγότοποι στις περιοχές Παρανεστίου και Νευροκοπίου.

Στον νομό Καβάλας τα δάση εντοπίζονται στις πλαγιές του Παγγαίου, στα όρη της λεκάνης αλλά και στο νοτιανατολικό τμήμα στις εκβολές του Νέστου. Οι πλαγιές των βουνών της Θάσου καλύπτονται κυρίως από πεύκα, έλατα, βελανίδια και από πλήθος ειδών της άγριας χλωρίδας.

Το Παγγαίο όρος διακρίνεται από τα εκτεταμένα ορεινά βοσκοτόπια, εσωτερικούς απόκρημνους γκρεμούς, χείμαρρους και δάση. Τα κυριότερα προβλήματα είναι η εντατική δασοπονία και τα λατομεία μαρμάρου. Σε τμήμα της περιοχής απαγορεύεται το κυνήγι.

Στα αναπαραγόμενα είδη περιλαμβάνονται ο πελαργός *.ciconia ciconia*, ο φιδαιτός, ο χρυσαετός, ο σταυραετός, ο πετρίτης, η πετροπέρδικα, ο μπούφος, η χαλκοκουρούνα, η σταχτοτσικλιτάρα, η μαυροτσικλιτάρα, η μεσοτσικλιτάρα, το κουφαηδόνι, η λιοστριτσίδα.

Το όρος σύμβολο, αποτελεί απροστάτευτη περιοχή με μεγάλα αρπακτικά πτηνά και ιδιαίτερου αισθητικού ενδιαφέροντος δάσος. Τα αισθητικά δάση αμυγδαλεώνος και στενών Νέστου.

Το δάσος Ίψαρίου στη Θάσο. Το κύριο χαρακτηριστικό της περιοχής είναι η παρουσία ενός αρκετά μεγάλου βουνού για τα δεδομένα των Μεσογειακών νησιών. Αποτελεί μία περιοχή με σπάνια χλωρίδα και σπάνιας ομορφιάς δάσος, τα οποία είναι εντελώς απροστάτευτα. Η μεγαλύτερη απειλή προέρχεται από το οδικό δίκτυο, τις φωτιές και την υλοτόμηση.

3.2. Προστατευόμενες περιοχές

Natura 2000

Η σημαντικότητα των διαφόρων βιοτόπων και των στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος που απαντώνται στην περιφέρεια έχει αναγνωριστεί με την ένταξή τους στο εθνικό και στο κοινοτικό πλαίσιο προστασίας. Ο χαρακτηρισμός μιας περιοχής ως περιοχή Natura 2000 γίνεται βάσει της κοινοτικής οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του συμβουλίου της 21ης Μαΐου 1992 “για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της Άγριας Πανίδας και Χλωρίδας”. Στην Ελλάδα έχει ολοκληρωθεί η απογραφή βιοτόπων και έχει καταρτιστεί ένας κατάλογος με προτεινόμενες Περιοχές Ειδικής Προστασίας. Το Natura 2000 περιλαμβάνει και τις Περιοχές Ειδικής Προστασίας που έχουν καθοριστεί βάσει της οδηγίας 79/409 για τη διατήρηση των άγριων πουλιών. Οι περιοχές της Περιφέρειας ΑΜΘ που έχουν ενταχθεί στο πρόγραμμα Natura 2000 είναι συνολικά 29 περιοχές, εκ των οποίων οι εννέα ανήκουν στο Νομό Έβρου, οι τρεις στο Νομό Ξάνθης, οι επτά στο Νομό Ροδόπης, οι πέντε στο Νομό Δράμας και οι πέντε στο Νομό Καβάλας. Τέλος, υπάρχουν τρεις (3) στο σύνολο ενταγμένες στο Δίκτυο «Natura 2000» περιοχές, όπου τμήμα τους καταλαμβάνει μέρος της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης. Οι περιοχές αυτές είναι:

1. GR1260002 – Εκβολές Ποταμού Στρυμόνα
2. GR1260004 – Κορυφές Όρους Μενοίκιον – Όρος Κουσκούρας – Ύψωμα
3. GR1260005 – Κορυφές Όρους Όρβυλος.

Επίσης με τον Ν. 3044/2002 (ΦΕΚ 197Α/27.8.2002) ιδρύθηκαν τέσσερις Περιοχές Προστασίας με Φορέα Διαχείρισης, στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Με διαφορετικές Κοινές Υπουργικές Αποφάσεις συγκροτήθηκαν οι αντίστοιχοι Φορείς Διαχείρισης και η σύνθεση των Διοικητικών Συμβουλίων τους πού στελεχώθηκαν το 2003. Πρόκειται για τις ακόλουθες περιοχές:

- Εθνικό Πάρκο Δάσους Δαδιάς – Λευκίμμης – Σουφλίου (ΚΥΑ 125187/360, ΦΕΚ 126Β/17.02.2003)
- Εθνικό Πάρκο Δέλτα Έβρου (ΚΥΑ 125188/361, ΦΕΚ 126Β/17.02.2003)
- Εθνικό Πάρκο Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (Δέλτα Νέστου – Βιστωνίδας – Ισμαρίδας) (ΚΥΑ 125208/394, ΦΕΚ 140Β/11.02.03)
- Περιοχή Οικοανάπτυξης Οροσειράς Ροδόπης (ΚΥΑ 125810/14158, ΦΕΚ 566Β/9.05.2003)

Καταφύγια άγριας ζωής

Καταφύγιο Άγριας Ζωής είναι η περιοχή που απαγορεύεται το κυνήγι κάθε θηράματος, με

σκοπό την προστασία και την ανάπτυξη των πληθυσμών των θηραμάτων και των λοιπών ειδών της άγριας πανίδας ως και των ειδών της αυτοφυούς χλωρίδας. Τα καταφύγια άγριας ζωής, πρέπει να πληρούν τις προϋποθέσεις προς κάλυψη των βασικών αναγκών του θηράματος σε ό,τι αφορά την ησυχία, τροφή και νερό. Τα καταφύγια άγριας ζωής που είναι θεσμοθετημένα στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης παρατίθενται στον πίνακα που ακολουθεί

Σύμβαση Ramsar

Στα πλαίσια της σύμβασης RAMSAR υπάρχουν τρεις περιοχές στην Περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας- Θράκης που εμπίπτουν σε αυτή τη σύμβαση, οι οποίες και είναι:

- Δέλτα Έβρου (3GR001)
- Δέλτα Νέστου και παρακείμενες λιμνοθάλασσες (3GR004)
- Λίμνη Βιστωνίδα, Πόρτο-Λάγος, Λίμνη Ισμαρίδα και παρακείμενες λιμνοθάλασσες (3GR002)

Εθνικό Πάρκο Ανατολικής Μακεδονίας Και Θράκης (Ε.Π.Α.Μ.Θ.)

Πρόσφατα δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ 497/ΤΔ'/17.10.2008) η Απόφαση περί θέσπισης Εθνικού Πάρκου στην Περιφέρεια.

Ειδικότερα, χαρακτηρίζονται ως Εθνικό Πάρκο με περιφερειακή ζώνη, με την ονομασία «ΕΘΝΙΚΟ ΠΑΡΚΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ (Ε.Π.Α.Μ.Θ.),» η χερσαία και υδάτινη περιοχή συνολικής εκτάσεως 726.775,03 στρεμμάτων (με την περιφερειακή Ζώνη) που βρίσκεται εκτός των ορίων των οικισμών προ του 1923, των οριοθετημένων οικισμών κάτω των 2.000 κατοίκων, των Δήμων Χρυσούπολης, Κεραμωτής (Ν. Καβάλας), Τοπείρου, Ξάνθης, Βιστωνίδας, Αβδήρων, των Κοινοτήτων Αμαξιάδων και Σελέρου (Ν. Ξάνθης), Ιάσμου, Σώστη, Αιγείρου, Νέου Σιδηροχωρίου, Μαρώνειας (Ν. Ροδόπης), και της ζώνης των 500,00μ περιμετρικά των ορίων των οικισμών αυτών και σύμφωνα με τα οριζόμενα στην εκάστοτε κείμενη νομοθεσία, εφόσον η ζώνη των 500 μ. δεν εμπίπτει σε Α ζώνη προστασίας της εν λόγω απόφασης, καθώς και εκτός των ορίων των εγκεκριμένων Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων (Γ.Π.Σ.) και Ζωνών Οικιστικού Ελέγχου (Ζ.Ο.Ε).

Εντός της έκτασης του Εθνικού Πάρκου καθορίζονται ζώνες προστασίας Α (Α1,Α2,Α3,Α4,Α5), Β (Β1, Β2,Β3,Β4,Β5) και Γ (Γ1,Γ2), όπου η οριογραμμή τους ακολουθεί φυσικά χαρακτηριστικά ή τεχνητά στοιχεία του εδάφους, και ειδικότερα:

- Ζώνη Α1 (Ποταμός Νέστος- παραποτάμιες διαπλάσεις, Λίμνη Βιστωνίδα με λιμνοθαλάσσια και λιμνιαία χαρακτηριστικά, περιλίμνια ζώνη, Λίμνη Ισμαρίδα - περιλίμνια ζώνη). Περιοχή προστασίας της Φύσης.
 - Ζώνη Α2 (Περιοχή λιμνοθαλασσών, ελωδών εκτάσεων μονίμων ή εποχιακών). Περιοχή προστασίας της φύσης.
 - Ζώνη Α3 (Τμήματα και εκβολές λοιπών ποταμών και παραποτάμιων διαπλάσεων). Περιοχή προστασίας της Φύσης.
 - Ζώνη Α4 (Άλσος φωλιάσματος ορνιθοπανίδας περιοχής Πόρτο Λάγος). Περιοχή προστασίας της Φύσης.
 - Ζώνη Α5 (Θαλάσσια ζώνη). Περιοχή προστασίας της Φύσης.
 - Ζώνη Β1 (Η περιβάλλουσα την κοίτη του ποταμού Νέστου -Ζώνη Α1- έκταση). Περιοχή προστατευόμενων φυσικών σχηματισμών, προστατευόμενων τοπίων και στοιχείων τοπίου.
 - Ζώνη Β2 (Τμήματα ποταμών και παραποτάμιων διαπλάσεων). Περιοχή προστατευόμενων φυσικών σχηματισμών, προστατευόμενων τοπίων και στοιχείων τοπίου.
 - Ζώνη Β3 (Υπόλοιπη χερσαία έκταση). Περιοχή προστατευόμενων φυσικών σχηματισμών, προστατευόμενων τοπίων και στοιχείων τοπίου.
 - Ζώνη Β4 (Θαλάσσια έκταση). Περιοχή προστατευόμενων φυσικών σχηματισμών, προστατευόμενων τοπίων και στοιχείων τοπίου.
 - Ζώνη Β5 (περιοχή γηπέδων πρώην «Φωνή Αμερικής»). Περιοχή προστατευόμενων φυσικών σχηματισμών, προστατευόμενων τοπίων και στοιχείων τοπίου.
 - Ζώνη Γ1 (Χερσαία και Θαλάσσια έκταση). Περιοχή οικοανάπτυξης.
 - Ζώνη Γ2 (Χερσαία περιοχή). Περιοχή οικοανάπτυξης.
- Εκτός της έκτασης του Εθνικού Πάρκου καθορίζεται Περιφερειακή Ζώνη-Ζώνη Δ1 (χερσαία περιοχή).

Λοιπά καθεστώτα προστασίας

Με βάση την υφιστάμενη εθνική (δασική νομοθεσία) και διεθνή νομοθεσία στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης προστατεύονται επίσης οι εξής περιοχές:

- Αισθητικά δάση:
 - Στενά Νέστου (ΦΕΚ 283/Δ/77)
 - Δάση Αμυγδαλώνα Καβάλας (ΦΕΚ 606/Δ/79)
- Δαιτηρητέα Μνημεία της Φύσης: Σε αυτά περιλαμβάνονται μεμονωμένα δένδρα ή συστάδες δένδρων με ιδιαίτερη βοτανική, οικολογική, αισθητική ή ιστορική και πολιτισμική

αξία. Στην ίδια κατηγορία ανήκουν επίσης εκτάσεις με σπουδαίο οικολογικό, παλαιοντολογικό, γεωμορφολογικό ή άλλο ενδιαφέρον. Η θεσμοθέτησή τους υλοποιήθηκε βάσει του δασικού κώδικα. Έχουν κηρυχθεί 2 Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης στην περιφέρεια, τα οποία και είναι:

- Το Παρθένο Δάσος της Κεντρικής Ροδόπης (ΦΕΚ 121/Δ/81)

- Το Δάσος της Οξιάς στην Τσίγλα – Χαϊντού Ξάνθης (ΦΕΚ 121/Δ/80)

- Βιογενετικά Αποθέματα: Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Βιογενετικών Αποθεμάτων ιδρύθηκε το 1976 από το Συμβούλιο της Ευρώπης και αποσκοπεί στη διατήρηση αντιπροσωπευτικών δειγμάτων χλωρίδας, πανίδας και φυσικών περιοχών της Ευρώπης. Υπεύθυνος φορέας για τον χαρακτηρισμό των Βιογενετικών Αποθεμάτων είναι η Γενική Γραμματεία Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Γεωργίας. Ως Βιογενετικά Αποθέματα έχουν χαρακτηριστεί οι εξής περιοχές:

- Το Παρθένο Δάσος της Κεντρικής Ροδόπης (ΦΕΚ 121/Δ/81)

- Το Δάσος της Οξιάς στην Τσίγλα – Χαϊντού Ξάνθης (ΦΕΚ 121/Δ/80)

3.3. Δίκτυο Μεταφορών

Οδικό δίκτυο

Το οδικό δίκτυο της Περιφέρειας ΑΜΘ περιλαμβάνει το ανατολικό τμήμα της Εγνατίας Οδού και τους κάθετους άξονες της Εγνατίας, το Εθνικό οδικό δίκτυο (με κατάταξη σε Πρωτεύον, Δευτερεύον και Τριτεύον) και τις θεσμοθετημένες κύριες επαρχιακές οδούς.

Ο εγκάρσιος οδικός άξονας της Εγνατίας Οδού, αποτελεί το σημαντικότερο νέο οδικό έργο της χώρας, στην Περιφέρεια ΑΜΘ εκτείνεται από τη γέφυρα του Στρυμόνα ως τη γέφυρα Κήπων Έβρου (258 km). Τα τελευταία χρόνια διαπιστώνεται σημαντική βελτίωση των μεταφορικών υποδομών μέσω της ολοκλήρωσης του ανατολικού τομέα της Εγνατίας Οδού, (Βανιάνο – Χρυσούπολη – Καβάλα – Στρυμόνας), ενώ με πρόσφατες εργολαβίες θα κατασκευασθεί η γέφυρα του Νέστου και η Μεσογειακή χάραξη του τμήματος Στρυμόνα – Καβάλας.

Η Εγνατία Οδός προβλέπεται να συνδεθεί με τη Βουλγαρία και κατ' επέκταση το Διευρωπαϊκό Οδικό Δίκτυο (Οδικός Πανευρωπαϊκός Άξονας IV Δρέσδη – Πράγα – Βιέννη – Μπρατισλάβα – Σόφια – Κων/πολη) μέσω τεσσάρων κάθετων οδικών αξόνων (Αλεξανδρούπολης – Ορμενίου, Κομοτηνής – Νυμφαίας, Ξάνθης – Βουλγαρίας, Δράμας – Εξοχής) στην κατασκευή των οποίων όμως διαπιστώνονται εκκρεμότητες και καθυστερήσεις.

Το υπόλοιπο οδικό εθνικό και επαρχιακό δίκτυο έχει μήκος 2.847 km με ικανοποιητική εν

μέρει βατότητα και είδος οδοστρώματος. Προβλήματα εντοπίζονται στο ορεινό κυρίως δίκτυο, παρά τα σημαντικά έργα που έχουν ολοκληρωθεί ειδικά στις περιοχές της ορεινής Ξάνθης και Ροδόπης, καθώς και στη Σαμοθράκη και Θάσο. Ελλείψεις παρατηρούνται επίσης στο εσωτερικό αστικό και κοινοτικό οδικό δίκτυο.

Σιδηροδρομικό δίκτυο

Το σιδηροδρομικό δίκτυο διασχίζει τους 4 νομούς της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, εκτός του νομού Καβάλας. Το μήκος του φτάνει τα 400 km περίπου από τα όρια των νομών Σερρών και Δράμας (Φωτολίβος) μέχρι τον μεθοριακό σταθμό Ορμένιου στα σύνορα με τη Βουλγαρία και περιλαμβάνει 34 σιδηροδρομικούς σταθμούς και 36 στάσεις. Η χάραξη και τα γεωμετρικά χαρακτηριστικά της γραμμής έχουν σχεδιασθεί για μέγιστη ταχύτητα 90 - 100 χλμ./ώρα και σε ορισμένα μικρά τμήματα για 120 χλμ./ώρα.

Η χάραξη της γραμμής, τα προβλήματα υποδομής και εξοπλισμού και οι αυξημένες χρονοαποστάσεις, καθιστούν γενικά προβληματική την εξυπηρέτηση επιβατών και τη διακίνηση εμπορευμάτων.

Τα εκτελούμενα και προγραμματιζόμενα έργα αφορούν σε τοπικές βελτιώσεις. Στα έργα βελτίωσης της Σ/Γ Θεσσαλονίκης Αλεξανδρούπολης περιλαμβάνονται:

- παραλλαγές της χάραξης για αύξηση της ταχύτητας σε 150 χλμ./ώρα σε εντοπισμένα τμήματα,
- κατασκευή 30 ανισόπεδων διαβάσεων και
- παραλλαγή εισόδου στον Σ.Σ. Αλεξανδρούπολης για την εξυπηρέτηση του λιμανιού

Στο μακροχρόνιο σχεδιασμό εξετάζεται και η νέα Σ/Γ Θεσσαλονίκη Αμφίπολη Ν. Καρβάλη Καβάλας. Η ένταξη της Καβάλας στο σιδηροδρομικό δίκτυο επιτυγχάνεται με τον σχεδιαζόμενο κλάδο Τοξότες - Νέος Λιμένας Καβάλας.

Το σιδηροδρομικό δίκτυο προβλέπεται να συνδεθεί επίσης με το Σιδηροδρομικό Πανευρωπαϊκό Άξονα IV, δημιουργώντας νέες προοπτικές ανάπτυξης στο τομέα μεταφορών.

Αεροδρόμια

Τα δύο αεροδρόμια της Περιφέρειας Καβάλας και Αλεξανδρούπολης είναι διεθνή και χαρακτηρίζονται ως Πύλες / Τροφοδότες της Εγνατίας Οδού. Στρατηγικός στόχος για το Αεροδρόμιο της Καβάλας "ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝ ΡΟΣ" είναι η ένταξή του στα Αεροδρόμια που χαρακτηρίζονται ως "Ευρύτερης Περιφερειακής Σημασίας. Σύμφωνα με τον προγραμματισμό της ΥΠΑ, απαιτούνται συμπληρωματικά έργα, ενώ έχει ήδη κατασκευασθεί ο νέος πύργος

ελέγχου και η επέκταση του χώρου στάθμευσης αεροσκαφών.

Το Αεροδρόμιο της Αλεξανδρούπολης " ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ" έχει χαρακτηριστεί με Κοινή Υπουργική Απόφαση ως γενικότερης σημασίας, με μελλοντικό στρατηγικό στόχο την ένταξή του στα Αεροδρόμια "Κοινοτικού Ενδιαφέροντος", δηλαδή να λειτουργεί ως πύλη της χώρας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με τον προγραμματισμό της ΥΠΑ, απαιτούνται συμπληρωματικά έργα.

Σημαντικό στοιχείο για την τουριστική ανάπτυξη της Σαμοθράκης είναι η υποδομή αεροδρομίου που μπορεί να δέχεται διεθνείς πτήσεις (charters), σύμφωνα με τις αρχές ανάπτυξης του τουρισμού στα μεσαίου μεγέθους νησιά του Αιγαίου.

Η χαμηλή πυκνότητα των δρομολογίων και η χρήση μικρών αεροσκαφών, αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά των αεροπορικών μεταφορών της Περιφέρειας.

Λιμενικές υποδομές

Η Περιφέρεια διαθέτει δύο μεγάλα λιμάνια, της Καβάλας και Αλεξανδρούπολης και έξι μικρότερα, συμπεριλαμβανομένων αυτών των νήσων Θάσου και Σαμοθράκης, καθώς και 10 αλιευτικά καταφύγια. Τα λιμάνια της Καβάλας και της Αλεξανδρούπολης έχουν κριθεί εθνικής σημασίας και είναι από τα σημαντικότερα της χώρας από πλευράς διακίνησης εμπορευμάτων και επιβατών.

Το λιμάνι της Αλεξανδρούπολης αναμένεται να παίξει σημαντικό ρόλο, τόσο στη διαμετακομιστική κίνηση σε συνδυασμό με την ολοκλήρωση του κάθετου άξονα Αλεξανδρούπολης - Ορμενίου, που θα το συνδέει με την Κεντρική Ευρώπη, όσο και στην επικοινωνία με τις Παρευξείνιες χώρες, μέσω του Βοσπόρου. Η προοπτική κατασκευής αγωγού μεταφοράς πετρελαίου Μπουργκάς Αλεξανδρούπολη, αναμένεται να τονώσει σημαντικά την κίνηση του λιμανιού. Απαραίτητη είναι η δημιουργία διεθνούς εμπορευματικού κέντρου και η σύνδεση του λιμένα με την Εγνατία Οδό.

Το νέο λιμάνι της Καβάλας έχει χωροθετηθεί εκτός πόλεως Καβάλας και έχει ρόλο κυρίως εμπορικό και οριοθετείται στην περιοχή της Νέας Καρβάλης. Θα έχει άμεση πρόσβαση στην Εγνατία Οδό και στον Διευρωπαϊκό Αυτοκινητόδρομο Βορρά Νότου, τη Ρουμανία και τα υπόλοιπα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης και της πρώην ΕΣΣΔ. Έχει προβλεφθεί η αναβάθμιση των δύο υφιστάμενων λιμένων, καθώς επίσης και του λιμένα Νέας Καρβάλης, με εστίαση στην προώθηση δραστηριοτήτων διαχείρισης εφοδιαστικής αλυσίδας (logistics and supply chain management), με στόχο την προσέλκυση νέων επενδύσεων.

Εκτός των δύο μεγάλων εμπορευματικών λιμανιών που προαναφέρθηκαν, υπάρχει και ένα αρκετά πυκνό δίκτυο μικρότερων λιμανιών και λιμενίσκων, το οποίο εξυπηρετεί την

υπάρχουσα κίνηση επιβατών και εμπορευμάτων, εντός και εκτός της Περιφέρειας, όπως και τον ελλιμενισμό αλιευτικών και τουριστικών σκαφών.

Σε επίπεδο Περιφέρειας, τα πιο σημαντικά λιμάνια είναι τα υπάρχοντα λιμάνια Καβάλας και Αλεξανδρούπολης, το ενδιάμεσο λιμάνι Λάγους Ξάνθης μαζί με τα προηγούμενα, εξυπηρετεί και την αλιεία το λιμάνι Κεραμωτής (πορθμείο Κεραμωτή Θάσος) και τα κεντρικά λιμάνια των νησιών: Θάσου και Καμαριώτισσας Σαμοθράκης.

Στο νομό Καβάλας υπάρχουν 3 ακόμα μικρότερα λιμάνια που εξυπηρετούν κυρίως τοπική επιβατική κίνηση και λιγότερο τουριστική. Είναι τα λιμάνια Νέας Περάμου (σύνδεση με εγκαταστάσεις ανόρυξης πετρελαίου) και τα λιμάνια Πρίνου και Λιμεναρίων Θάσου, τα οποία εξυπηρετούν και αλιευτικές δραστηριότητες.

Τέλος, υπάρχουν 10 συνολικά λιμενίσκοι που χρησιμοποιούνται ως αλιευτικά καταφύγια, αλλά μόνον για μικρά αλιευτικά σκάφη και μικρά σκάφη αναψυχής. Η αυξανόμενη ζήτηση για λιμένες αναψυχής δημιουργεί ανάγκες νέων εξυπηρετήσεων διασυνδεδεμένων κυρίως με το αντίστοιχο δίκτυο της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας που αναπτύσσεται στην Χαλκιδική. Οι εγκαταστάσεις λιμένων αναψυχής εντός της Περιφέρειας σε πολλές περιπτώσεις αποτελούν ζώνες σε ήδη υφιστάμενους λιμένες, λιμενίσκους και αλιευτικά καταφύγια. Το δίκτυο αναπτύσσεται από τον κόλπο Ελευθερών μέχρι τον λιμένα Αλεξανδρούπολης στο χερσαίο τμήμα της Περιφέρειας και στα δύο νησιά με ιδιαίτερη ένταση στην δυτική πλευρά της Θάσου. Στην Περιφέρεια προβλέπεται ένας μόνος λιμένας αμιγούς χρήσης αναψυχής (μαρίνα) στα Λιμενάρια Θάσου δυναμικότητας 230 σκαφών.

3.4. Παραδοσιακοί Οικισμοί

Σε όλη την Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης συναντούμε αξιόλογους παραδοσιακούς οικισμούς με ιστορικό, πολιτιστικό αλλά και αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον.

Στην πόλη της Ξάνθης, πέρα από τον νέο αστικό ιστό, συναντούμε δύο ακόμα αρχιτεκτονικούς ιστούς: της Παλιάς Πόλης και των Καπναποθηκών. Οι παρεμβάσεις αναπαλαίωσης και συντήρησης στα κτίρια της Παλιάς Πόλης και η δραστηριοποίηση των πολιτιστικών φορέων την έχουν αναδείξει σε Πόλη του Πολιτισμού. οι Καπναποθήκες διατηρήθηκαν από τα τέλη της δεκαετίας του '70 έως σήμερα. Τα αρχιτεκτονικά τους στοιχεία είναι Μακεδονικού και Ευρωπαϊκού ρυθμού και παραπέμπουν στις αρχές του 20ου αιώνα, αναβιώνοντας όλη την ιστορία του καπνού και της σημαντικής οικονομικής άνθισης που γνώριζε τότε ο Νομός Ξάνθης αλλά και η ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, εξαιτίας του

ότι βρισκόταν σε ένα σταυροδρόμι προς την Κωνσταντινούπολη και προς το κέντρο της Ευρώπης δια μέσου της Φιλιππούπολης.

Αρχοντικά των ακμαίων αστικών κέντρων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας συναντώνται ακόμη και σήμερα στους Νομούς της Ξάνθης και Ροδόπης. Στον νεότερο οικισμό των Αβδήρων της Ξάνθης σώζονται παλιά αρχοντικά με χαρακτηριστική θρακιώτικη αρχιτεκτονική. Η αρχιτεκτονική του ορεινού όγκου της Ροδόπης και της Ξάνθης παρέμεινε άθικτη. Η νησιώτικη αρχιτεκτονική είναι εμφανής στα παράλια της Θράκης, στους οικισμούς της Μάκρης και της Μαρώνειας.

Χαρακτηριστικό δείγμα παραδοσιακού οικισμού στον Έβρο, αποτελεί ο διατηρητέος οικισμός της Χώρας στην Σαμοθράκη, οικισμός μεσογειακού ρυθμού, χτισμένος αμφιθεατρικά πάνω στο βουνό, του Σουφλίου και του Διδυμοτείχου, ο γαλλικής αρχιτεκτονικής φάρος της Αλεξανδρούπολης, οι πέτρινες κατασκευές στους Μεταξάδες και τα Πετρωτά.

Στην ύπαιθρο του Νομού Δράμας και ιδιαίτερα στα ορεινά και ημιορεινά τμήματά της συναντούμε δείγματα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής που αντανakλούν την τοπική γεωργική και κτηνοτροφική δραστηριότητα και τις εμπορικές συναλλαγές παλαιότερων αιώνων στο Παγονέρι, τα Λευκόγεια, το Περιθώρι, το Νευροκόπι, τον Γρανίτη, την Καλή Βρύση, την Καλλιθέα, τα Κοκκινόγεια, την Προσοτσάνη, τον Νικηφόρο, την Ψηλή Ράχη, το Τείχος, το Καπνόφυτο, τον Θόλο, την Πρασινάδα, την Κρήνη και τη Στέρνα.

Στον Νομό Καβάλας, δείγματα αξιόλογης αρχιτεκτονικής βρίσκουμε στην Χρυσούπολη, την Ελευθερούπολη, την Νικήσιανη και την Κεραμωτή. Η Θάσος με τους ορεινούς οικισμούς του Θεολόγου και της Παναγιάς, συνδυάζει νησιωτική και τυπική ορεινή βαλκανική αρχιτεκτονική. Στην Νέα Καρβάλη ο πέτρινος παραδοσιακός οικισμός Ακόντισμα και στην πόλη της Καβάλας, το παλιό της τμήμα με τους λιθόστρωτους δρόμους, το τέμενος του Ιμαρέτ και τα κτίσματα ανατολικών συνοικιών συνθέτουν μια ιδιαίτερη ποικιλία τόσο σε αισθητική όσο και σε υλικά κατασκευής.

3.5. Ήθη, έθιμα και λαογραφικές εκδηλώσεις

Η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης έχει διατηρήσει σε μεγάλο βαθμό τα δείγματα της πολιτιστικής της κληρονομιάς. Τα κυριώτερα μνημεία, μουσεία, χώροι αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, ιστορικές τοποθεσίες και οικισμοί παρουσιάζονται παρακάτω για κάθε ένα νομό ξεχωριστά.

Νομός Καβάλας

- Το Μεσαιωνικό Φρούριο, κτίσμα της Μεσαιωνικής εποχής (14ος αιώνας π.Χ.)
- Οι καμάρες, στη συνοικία της Παναγίας. Η γέφυρα που πάνω της ήταν το αυλάκι που έφερνε νερό από τα βουνά στο υδραγωγείο. Όλο το συγκρότημα του υδραγωγείου χτίστηκε το 16ο αιώνα από το σουλτάνο Σουλεϊμάν Β΄ το Μεγαλοπρεπή.
- Το Ιμαρέτ, τουρκικό οικοδόμημα του 19ου αιώνα που βρίσκεται κοντά στο λιμάνι. Χτίστηκε από τον ιδρυτή της αιγυπτιακής δυναστείας Μοχάμετ Άλι. Λειτουργήσε αρχικά ως και στη συνέχεια ως άσυλο απόρων. Σήμερα ένα τμήμα του λειτουργεί σα χώρος διασκέδασης.
- Το σπίτι που γεννήθηκε ο Μοχάμετ Άλι στη συνοικία της Παναγίας. Σώζεται σε καλή κατάσταση.
- Ο χώρος που στέγαζε το χαρέμι και σήμερα λειτουργεί ως μουσείο.
- Η συνοικία Παναγία, η θέση της Χριστούπολης. Σε πολλά σημεία σώζονται τα βυζαντινά τείχη, ενώ η θέα από την περιοχή αυτή είναι μαγευτική.
- Οι εκκλησιές της Παναγίας (15ου αιώνα) και του Άγιου Παντελεήμονα.
- Το αντρικό μοναστήρι του Άγιου Συλλά ή Σίλα στην είσοδο της πόλης.
- Φίλιπποι: ο σημαντικότερος αρχαιολογικός χώρος της ανατολικής Μακεδονίας, 17 χλμ ΒΔ από την Καβάλα, με μνημεία χαρακτηριστικά της ελληνιστικής, ρωμαϊκής και παλαιοχριστιανικής περιόδου. Περιλαμβάνει την αρχαία πόλη των Φιλίππων (ΦΕΚ 35/Β/2.2.1962) και το διατηρητέο μνημείο εκτός των τειχών των Φιλίππων, την Βασιλική Γ΄ (ΦΕΚ 36/Β/3.2.1962), υπό την αρμοδιότητα της ΙΗ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών

Αρχαιοτήτων.

- Το Μουσείο Φύσης Νέστου στη Χρυσούπολη της Καβάλας, στο εσωτερικό του οποίου ο επισκέπτης μπορεί να βρει πολύ χρήσιμες πληροφορίες για τους υδροτόπους και τα οικοσυστήματα του Δέλτα του Νέστου, τους κινδύνους που τα απειλούν, καθώς και οδηγίες για τους εκδρομείς, ώστε να χαίρονται τη φύση χωρίς να την καταστρέφουν.
- Το Αρχαιολογικό Μουσείο στην Καβάλα,
- Το Λαογραφικό στην Καβάλα,
- Πινακοθήκη στην Καβάλα,
- Αρχαιολογικό στη Θάσο.

Νομός Ροδόπης

- Τα ερείπια του τείχους του βυζαντινού οικισμού στο κέντρο της πόλης. Ως το 1922 που κατεδαφίστηκε τμηματικά, σωζόταν σε πολύ καλή κατάσταση. Σήμερα υπάρχει μόνο ένα τμήμα με στρογγυλούς και τετράπλευρους πύργους.
- Η παλαιά πόλη γύρω από το κάστρο. Κατοικείται κατά πλειοψηφία από μουσουλμάνους και έχει έντονο παραδοσιακό χρώμα με τα στενά δαιδαλώδη δρομάκια της, τα χαμηλά σπίτια με τις κεραμιδένιες στέγες και τα καφασωτά παράθυρα.
- Η παλαιά αγορά, με μικρομάγαζα, παλιατζίδικα, παραδοσιακές οικοτεχνίες και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά σιδεράδικα και γανωματζίδικα.
- Τα λίγα αρχοντικά της πόλης, που γλίτωσαν την ανοικοδόμηση. Χτισμένα από μαστόρους της Φιλιππούπολης, παρουσιάζουν ένα ενδιαφέρον κράμα ανατολίτικων και ευρωπαϊκών στοιχείων.
- Η αρμένικη γειτονιά που κινδυνεύει να χαθεί.
- Η εκκλησία της Παναγίας, η Μητρόπολη, που χτίστηκε στα χρόνια της τουρκοκρατίας, στη θέση παλαιότερου βυζαντινού ναού. Έχει ξυλόγλυπτο τέμπλο και παλιές τοιχογραφίες.
- Το Εσκι τζαμί, και δύο άλλα μικρότερα.
- Στην Γρατινή, τα ερείπια της Βυζαντινής πόλης Γρατιανού, που μετά την καταστροφή της Μοσυνουπόλεως το 14ο αιώνα, ήταν το σπουδαιότερο κέντρο της περιοχής, κοντά στο χωριό Γρατινή, στους πρόποδες της Ροδόπης, 19 χλμ. βορειοανατολικά από την Κομοτηνή. Έξω από τα τείχη της πόλης έχει ανασκαφεί μικρό, ίσως ταφικό, παρεκκλήσι, 13ου αιώνα. Στα βόρεια της Γρατινής, κοντά στο χωριό Πάτερμα, μέσα στο δάσος σώζεται μεσαιωνικό γεφύρι με τρία τόξα. Στην ίδια περιοχή υπάρχουν ερείπια κτισμάτων ενός ατείχιστου βυζαντινού οικισμού ανάμεσα στα οποία και μια μονόχωρη βυζαντινή εκκλησία, 11ου-12ου αιώνα.

- Ο αρχαιολογικός χώρος της Μαρώνειας, στο βουνό Ίσμαρος: Αρχαία Πόλη, προϊστορική ακρόπολη Εργάνης, Μαξημιανούπολη (κοντά στο Μίσχο), Αναστασιούπολη (ρωμαϊκά ερείπια), Αρχαία Στρύμη (χωρίς ιδιαίτερο ενδιαφέρον), Περιοχή Συμβόλου και διάφορες περιοχές ορεινής Ροδόπης, Προϊστορική Τούμπα Παραδημής ΝΔ Κομοτηνής.
- Βυζαντινή Μαρώνεια - Παλαιοχριστιανικές Βασιλικές στον Άγιο Χαράλαμπος (Παραλία Μαρώνειας), ξύλινη Βασιλική στη θέση Σύναξη (ανατολικά Μαρώνειας)
- Στην νότια πλευρά της οροσειράς της Ροδόπης: ερείπια κάστρων, μονών, εκκλησιών, ατείχιστων οικισμών: Ερείπια εκκλησιών σε περιοχές από Πολύανθο έως Σώστη, Βυζαντινά Μνημεία Παπίκιου όρους, κέντρου μοναχισμού,
- Βυζαντινά οχυρά Αναστασιούπολης κοντά στους Αμαξάδες • Μεσαιωνική γέφυρα ποταμού Κομψάτου και προχριστιανικό νεκροταφείο μεταξύ γέφυρας και Πολύανθου.
- Ο ιστορικός χώρος "Οχυρά " της Νυμφαίας
- Το Αρχαιολογικό Μουσείο στην Κομοτηνή.

Νομός Δράμας

- Τα βυζαντινά τείχη στο κέντρο της πόλης και οι ναοί της Αγ. Σοφίας και των Ταξιαρχών, 10ου και 11ου αι. αντίστοιχα.
- Στην εκκλησία της Αγ. Σοφίας μπορούμε να δούμε μια μικρή αρχαιολογική συλλογή.
- Η Αγία Βαρβάρα, κτισμένη σε μια τοποθεσία με πλούσιες πηγές και βλάστηση. Εδώ η παράδοση και οι θρύλοι μιλούν για νεράιδες, νύμφες και φαντάσματα Τούρκων.
- Το σπήλαιο των πηγών του ποταμού Αγγίτη (Μααρά) έχει εξερευνηθεί σε μήκος 4,5 χιλιομέτρων, είναι προσπελάσιμο στα 2,5 χιλιόμετρα και επισκέψιμο στα πρώτα 500 μέτρα. Οι πηγές Αγγίτη σε υψόμετρο 123 μέτρων, αποτελούν την έξοδο και εμφάνιση του υπόγειου ποταμού που διασχίζει το σπήλαιο Μααρά. Το σπήλαιο είναι ένας σωληνοειδής αγωγός ο οποίος συνδέεται άμεσα με τις καταβόθρες του Οχυρού στο οροπέδιο του Κάτω Νευροκοπίου και σε υψόμετρο 535 μέτρων. Κατά μήκος του σπηλαιού υπάρχουν πλατώματα και αίθουσες πλάτους μέχρι 25 μέτρων, σε εναλλαγή με στενώματα πλάτους μέχρι 1 μέτρο. Χαρακτηριστικό του αποτελεί το υπόγειο ποτάμι και οι σταλακτίτες με ποικιλία χρωμάτων, σχημάτων και μεγεθών. Η μέση θερμοκρασία του νερού μέσα στο σπήλαιο είναι 11,5 οC και του αέρα 12,5 οC.
- Το Λαογραφικό Μουσείο του Λυκείου Ελληνίδων Δράμας.

Νομός Έβρου

- Ο αρχαιολογικός χώρος της Σαμοθράκης, κέντρο μυστηριακής λατρείας των Καβήρειων στον Ιερό των Μεγάλων Θεών, βρίσκεται στην Παλαιοπόλη, στην βόρεια παραλία του νησιού, υπό την αρμοδιότητα της ΙΘ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων.
- Οι αρχαιολογικοί χώροι της Μεσημβρίας, της Μάκρης και του Σερρείου
- Οι σπηλιές του Διδυμοτείχου και τα ερείπια της Πλωτινούπολης στο Διδυμότειχο.
- Οι αρχαιολογικοί χώροι της Παλαιόπολης
- Οι ταφικοί τύμβοι στην Ορεστιάδα και το Τρίγωνο
- Παλαιολιθικοί τάφοι στην Δίκελλα, Μάκρη, Τείχη Τραϊανούπολης κοντά στις Φέρρες.
- Τα τείχη της Τραϊανούπολης.
- Παναγία η Κοσμοσώτειρα στις Φέρρες (η παλαιότερη εκκλησία),
- Το Τζαμί Χαμίτ στο Διδυμότειχο (το παλαιότερο στον Ευρωπαϊκό χώρο), Βυζαντινές εκκλησίες Διδυμοτείχου, Βυζαντινή ακρόπολη Πυθίου κοντά στο Διδυμότειχο, Βυζαντινά μνημεία στη Μάκρη (οχυρώματα, ναοί) ,
 - Ναοί και μονές στο Αλεποχώρι, στο Παλιούρι, στην Κορνο,ωλιά, στο Πραγγί (κοντά στην Ορεστιάδα), Βυζαντινά ερείπια Τραϊανούπολης κοντά στις Φέρρες, Βυζαντινές τοιχογραφίες στο σπήλαιο Αγίων Θεοδώρων Β. της Αλεξανδρούπολης, Κάστρα Σουφλίου και Πυθίου.
 - Τα κύρια μουσουλμανικά μνημεία (Τέμενος Διδυμοτείχου, Τεκές Κιζίλ Ντελή στη Ρούσσα Ν. Έβρου) • Το Μουσείο Μεταξίου στο αρχοντικό Κουρτίδη στο Σουφλί.
- Αρχαιολογική συλλογή στην Αλεξανδρούπολη,
- Συλλογή Εκκλησιαστικής τέχνης στη Μητρόπολη Αλεξανδρούπολης,
- Λαογραφικό Μουσείο στο Διδυμότειχο,
- Λαογραφικό Μουσείο στην Ορεστιάδα,
- Λαογραφική συλλογή στην Νέα Βύσσα,
- Αρχαιολογικό Μουσείο στη Σαμοθράκη.

Νομός Ξάνθης

- Το βυζαντινό κάστρο της Ξάνθειας, στα βόρεια της σημερινής πόλης, επάνω στην κορυφή του λόφου που ελέγχει τη δίοδο προς την ενδοχώρα. Σώζονται πολλά τμήματα των τειχών, πύργοι, τοξωτές πυλίδες και θολωτές στέρνες.
- Η διατηρητέα παλαιά πόλη, στην πλαγιά του λόφου του κάστρου, με γραφικά στενά δαιδαλώδη δρομάκια και διώροφα συνήθως σπίτια, με σαχνισιά και ζωηρά χρώματα, πολλά

από τα οποία είναι χτισμένα από Καστοριανούς τεχνίτες.

- Η παλαιά αγορά, με μικρομάγαζα, πάγκους και έντονο ανατολίτικο χρώμα.
- Οι μεγάλες καπναποθήκες, του τέλους του 19ου και των αρχών του 20ού αι., με τη χαρακτηριστική αρχιτεκτονική τους.
- Το ειδυλλιακό προάστιο Παλαιά Χρυσά, στα δυτικά της πόλης, με ωραία παλιά αρχοντικά.
- Η περιοχή του χείμαρρου Κοσύνθου, το «Τσάγι», στα βόρεια της πόλης.
- Η μονή Παμμεγίστων Ταξιαρχών (σε αναδασωμένη περιοχή πάνω από την Ξάνθη), με την Εκκλησιαστική Σχολή της Ξάνθης, η μονή της Παναγίας της Καλαμούς και της Παναγίας της Αρχαγγελιώτισσας ή Σαμαρόβιανης, 2 χλμ από την πόλη. Όλες αυτές οι μονές είναι νεότερα κτίσματα που ίσως διαδέχτηκαν βυζαντινά.
- Οι Βυζαντινές οχυρώσεις των Τοξοτών.
- Η Βυζαντινή πόλη (Πολύστυλο) των Αβδήρων.
- Ο αρχαιολογικός χώρος της πόλης των Αβδήρων, Φρούρια και αρχαιολογικοί χώροι Παρανέστιας περιοχής (Σταυρούπολη, Πασχαλιά, Κομνηνά, Νεοχώρι}, Ερείπια Αρχαίας Δικαιοπόλης κοντά στο Πόρτο Λάγος.
- Το Λαογραφικό Μουσείο στη Ξάνθη, • Αρχαιολογική συλλογή στην Ξάνθη, • Εκκλησιαστική συλλογή στην Ξάνθη

Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται κάθε χρόνο σε ολόκληρη την Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης, διατηρούν στο μεγαλύτερο ποσοστό τους τον παραδοσιακό τοπικό χαρακτήρα, τα ήθη και τα έθιμα των περιοχών. Οι περισσότερες εκδηλώσεις πραγματοποιούνται κατά την περίοδο της άνοιξης και του καλοκαιριού. Αντιπροσωπευτικά δείγματα των πολιτιστικών δραστηριοτήτων κάθε Νομού παρουσιάζονται ακολούθως:

Νομός Καβάλας

- Ελευθέρια, το δεύτερο 15νθήμερο Ιουνίου στην Καβάλα.
- Ναυτική εβδομάδα στην Καβάλα.
- Γιορτή Σταφυλιού κατά τους μήνες Αύγουστο και Σεπτέμβριο στο Ελαιοχώρι.
- Λαϊκό Πανηγύρι στην Χρυσούπολη.
- Γιορτή πατάτας στην Λεκάνη.
- Καζαβιτιανά τον Σεπτέμβριο στον Άνω Πρίνο Θάσου.
- Κλύδωνας στην Καβάλα.

- Αράπηδες στην Νικήσιανη.
- Ποντιακός Γάμος στον Ζυγό.
- Τσανιά στο Παλαιοχώρι.
- Θασιακός Γάμος στον Θεολόγο Θάσου.
- Φεστιβάλ Φιλίππων κατά τους μήνες Ιούλιο ως Σεπτέμβριο στους Φιλίππους.
- Φεστιβάλ «Ηλιος & Πέτρα» στο υπαίθριο θέατρο Ν.Καρβάλης.

Νομός Δράμας

- Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου ταινιών μικρού μήκους (Αρχές Σεπτέμβρη)
- «Ελευθέρια» Δήμου Δράμας (1η Ιουλίου – επταήμερο εκδηλώσεων)
- «Αναστενάρια» Πυροβολιστές Μαυρολεύκης (Αγ.Κωνσταντίνου και Ελένης)
- Μεταμφιέσεις του δωδεκαήμερου (5,6,7,8, Ιανουαρίου)
- «Αράπηδες» Μοναστηρακίου
- «Πατουρήδες» και «Καρναβάλια» Ξηροποτάμου
- «Αρκούδες» και «Καρναβάλια» Βόλακα
- «Μπαμπούγερα» Καλής Βρύσης
- «Ημέρα της Μπάμπως» Πετρούσας
- «Κουρμπάνι» στο Καλαμπάκι (Αγ.Αθανασίου – 18 Ιανουαρίου)
- «Καλόγερος» Καλαμπακίου, Μαυρολεύκης (Δευτέρα της Τυρινής)
- Καρναβάλι Χωριστής – Καθαρή Δευτέρα (Αποκριές: εβδομάδα πολιτιστικών εκδηλώσεων).
- Επέτειος μάχης Οχυρών ΛΥΣΣΕ (6 Απριλίου – Οχυρό)
- Ιπποδρομίες στο Δήμο Δοξάτου (2 Μαΐου)
- «Ημέρα του Θεού» στη Μικρόπολη (2ο Σάββατο μετά του Θωμά)
- «Αντάμωμα» Συγκέντρωση Σαρακατσαναίων στο Δασικό χωριό Ελατιάς (20 Ιουλίου, Προφήτη Ηλία).
- «Ακρίτεια» Πολιτιστικές-Αθλητικές Εκδηλώσεις, Κ.Νευροκόπι.

Νομός Ξάνθης

- «Θρακικές Λαογραφικές Γιορτές» την τελευταία εβδομάδα της Αποκριάς στην Ξάνθη.
- «Γιορτές Παλιάς Πόλης» το πρώτο 15νθημερο του Σεπτέμβρη στην Ξάνθη.

Νομός Ροδόπης

- «Η γιορτή της Μπάμπως» την 8η Ιανουαρίου, κατά την οποία ανατρέπονται ο κοινωνικός ρόλος της γυναίκας και η σχέση της με το άλλο φύλο, στην Στρώμη, στους Προσκυνητές, στην Ν. Πέτρα και την Ξυλαγανή.
- «Καρναβάλι» στις Σάπες.

Νομός Έβρου

- «Ελευθέρια» από 5 έως 14 Μαΐου στην Αλεξανδρούπολη
- «Ελευθέρια» από 24 έως 26 Μαΐου στο Διδυμότειχο
- «Το Πανηγύρι των Αγίων Θεοδώρων», με αναπαράσταση θρακιώτικου γάμου στο Ελαιοχώρι
- «Η γιορτή του Τρύφωνα» των αμπελουργών, στα Δίκαια.

3.6. Περιοχές τουριστικού και αρχαιολογικού ενδιαφέροντος

Οι σημαντικότεροι αρχαιολογικοί χώροι της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης είναι αυτοί των Φιλίππων Καβάλας και της Σαμοθράκης, ενώ υπάρχουν πέντε μουσεία σε όλη την Περιφέρεια, στην Καβάλα, τους Φιλίππους, τη Θάσο, την Κομοτηνή και τη Σαμοθράκη. Σε αρκετές θέσεις έχουν εντοπισθεί ίχνη ζωής από την νεολιθική περίοδο και το χρονικό διάστημα από την ύστερη εποχή χαλκού έως την πρώιμη εποχή του σιδήρου. Οι σημαντικότερες από αυτές είναι:

- η προϊστορική θέση των Σιταγρών και τα Σπήλαια των Πηγών Αγγίτη (Μααρά) στην πεδιάδα της Δράμας,
- η θέση Ορθόπετρα (Ντικιλί-Τας) κοντά στους Φιλίππους της Καβάλας,
- η προϊστορική τούμπα της Παραδημής, το σπήλαιο της Μαρώνειας και τα σπήλαια στη χαράδρα Ιν-Ντερέ της Στρώμης στο νομό Ροδόπης,
- η προϊστορική τούμπα και το σπήλαιο της Μάκρης στον Έβρο,
- οι προϊστορικές ακροπόλεις του Αγ. Γεωργίου Μαρώνειας, της Εργάνης κοντά στην Ξυλάγανη Ροδόπης και του Αγ. Γεωργίου στα Πετρωτά,
- το προϊστορικό νεκροταφείο με το υπαίθριο ιερό των βραχογραφιών κοντά στο χωριό Ρούσσα του Έβρου.

Στα παράλια της Περιφέρειας σώζονται τα ερείπια πολλών αρχαίων ελληνικών αποικιών όπως

τα Άβδηρα, η Δικαία, η Στρώμη, η Μαρώνεια και η Μεσήμβρια-Ζώνη.

Επισκέψιμοι και οργανωμένοι αρχαιολογικοί χώροι είναι των Αβδήρων, της Μαρώνειας και της Μεσήμβριας-Ζώνης. Πολλά ακόμα ερείπια αρχαίων ή βυζαντινών θέσεων σώζονται στην ενδοχώρα της Περιφέρειας όπως ο αρχαιολογικός χώρος των Φίλιππων στα βόρεια της Καβάλας, το ιερό του Διονύσου, το κάστρο της Καλύβας και ο μακεδονικός τάφος της Σταυρούπολης στα ΒΔ της Ξάνθης, η Αναστασιούπολη (Περιθεώριον) και η Μαξιμιανούπολη (Μονυσούπολη) δυτικά της Κομοτηνής, τα ερείπια μονών της μοναστικής πολιτείας του Παπικίου όρους στα ΒΔ της Κομοτηνής, ο μακεδονικός τάφος των Συμβόλων βόρεια της Κομοτηνής, η Τραϊανούπολη ανατολικά της Αλεξανδρούπολης, το Διδυμότειχο, τα κάστρα του Άβαντα και του Πύθιου βόρεια της Αλεξανδρούπολης κ.α.

Όσον αφορά τις περιοχές αρχαιολογικού ενδιαφέροντος στην νησιωτική περιοχή, αυτές είναι ο αρχαιολογικός χώρος της αρχαίας Θάσου στο Λιμένα και ο αρχαιολογικός χώρος της Αλυκής στα ΝΑ του νησιού καθώς και το ιερό των Μεγάλων Θεών στην Παλαιόπολη της Σαμοθράκης.

4. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

4.1. Παραγωγικοί τομείς

Όπως διαπιστώνεται από την έρευνα των στοιχείων για την ΠΑΜΘ, το επίπεδο παραγωγικότητας ανά απασχολούμενο στην ΑΜΘ υπολείπεται του εθνικού μέσου όρου (79% συγκριτικά με τον μέσο όρο της χώρας = 100). Καθοριστική επίδραση ασκεί μεταξύ άλλων η τομεακή διάρθρωση της παραγωγικότητας της εργασίας:

Στον πρωτογενή τομέα η παραγωγικότητα εμφανίζει σημαντική απόκλιση από τον εθνικό μέσο όρο (67% κατά μέσο όρο στη πενταετία 2008-2012), που αντανακλά έναν υψηλό βαθμό υποαπασχόλησης του εργατικού δυναμικού. Η διαπίστωση αυτή αποτελεί σημείο προβληματισμού, δεδομένης της σημαντικής εξάρτησης της απασχόλησης στην Περιφέρεια από τον συγκεκριμένο τομέα. Η δυσαρμονία στη σχέση απασχολουμένων / ΑΠΑ (Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία) στον πρωτογενή τομέα αναδεικνύει τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά του τομέα, τα οποία οδηγούν στην περιορισμένη παραγωγικότητα και κατ'επέκταση στις χαμηλές αποδόσεις της μέσης αγροτικής εκμετάλλευσης. Η ουσιαστική βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της παραγωγικότητας στον πρωτογενή τομέα αποτελεί συνεπώς μια βασική πρόκληση για την ΠΑΜΘ.

Αντίθετα, η παραγωγικότητα της εργασίας στο δευτερογενή τομέα κυμαίνεται σε εφάμιλλα επίπεδα με τον εθνικό μέσο όρο (99,8% κατά μέσο όρο στη πενταετία 2008- 2012), ενώ το 2010 τον υπερέβη φτάνοντας σχεδόν στο 106%. Το γεγονός αυτό οφείλεται στη συγκέντρωση νέων σύγχρονων μονάδων μεταποίησης στην Περιφέρεια, καθώς και στον εκσυγχρονισμό της παραγωγικής δομής, ενώ σε μικρό μόνο βαθμό από την ανάπτυξη της καινοτομίας ή την διαφοροποίηση.

Στον τριτογενή τομέα πάλι, παρατηρείται διαχρονικά αρνητική απόκλιση (μέσος όρος πενταετίας: 89%). Η υστέρηση στις επιδόσεις του τομέα των υπηρεσιών εκτιμάται ότι συνδέεται πρωτίστως με την ύπαρξη ενός παραδοσιακού τμήματος της τριτογενούς οικονομίας με χαμηλή αναπτυξιακή δυναμική.

Από τα παραπάνω στοιχεία της τομεακής παραγωγικότητας της απασχόλησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ, και λαμβάνοντας υπόψη τη βαρύτητα κάθε τομέα, διαφαίνονται κίνδυνοι περαιτέρω αποδυνάμωσης του παραγωγικού ιστού της Περιφέρειας.

Η Περιφέρεια ΑΜΘ παρουσιάζει υψηλό ποσοστό συμμετοχής του πρωτογενούς τομέα (γεωργία – κτηνοτροφία, δασοκομία & αλιεία) στην απασχόληση, με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζεται ως κυρίως «αγροτική». Στα τέλη του 2014, το ποσοστό των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα άγγιζε το 31%, με υπερδιπλάσιο ποσοστό συγκριτικά με τον εθνικό μέσο όρο (14%). Η μεγάλη συγκέντρωση της απασχόλησης στον εν λόγω τομέα συνδυάζεται με τη σχετικά περιορισμένη παραγωγικότητα και κατ' επέκταση με χαμηλές αποδόσεις της μέσης αγροτικής εκμετάλλευσης.

Κατά την περίοδο 2010-2014 καταγράφεται, ωστόσο, σημαντική περαιτέρω αύξηση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα, τόσο ως προς την ποσοστιαία συμμετοχή στο σύνολο των απασχολούμενων (από 26% σε 31%), όσο και σε απόλυτο αριθμό (από 57.785 σε 59.411), σε αντίθεση με το σύνολο της χώρας όπου μειώνεται σταθερά ο αριθμός των απασχολούμενων στον τομέα.

Η αύξηση αυτή συνιστά αναμφίβολα τη σημαντικότερη διαφοροποίηση στην τομεακή διάρθρωση της απασχόλησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ, και συνδέεται προφανώς με τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και την ανεργία στους λοιπούς τομείς της περιφερειακής οικονομίας, καθώς άνεργοι πρώην βιομηχανικοί εργάτες και υπάλληλοι στον τομέα των υπηρεσιών φαίνεται να αναζητούν διέξοδο απασχόλησης στην αγροτική οικονομία.

Την τάση αυτή τμήματος του αστικού πληθυσμού για στροφή προς τον πρωτογενή τομέα φαίνεται να έχει ενισχύσει καταλυτικά η αύξηση της ζήτησης για προϊόντα βιολογικής καλλιέργειας και νέων καλλιεργειών, με τις προοπτικές που δημιουργούνται παράλληλα από την ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου, αλλά και οι προσδοκίες που καλλιεργήθηκαν με τα προγράμματα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και βιοκαυσίμων. Οι προοπτικές αυτές φαίνεται να υπήρξαν ιδιαίτερα ελκυστικές για νέους αγρότες με μικρές ιδιοκτησίες, καθώς και με πτυχία ανώτατης εκπαίδευσης, που προσανατολίζονται κατά ένα μεγάλο μέρος σε νέες καλλιέργειες που απαιτούν περισσότερο εξειδικευμένες γνώσεις.

Στο δευτερογενή τομέα, η Περιφέρεια εξακολουθεί να εμφανίζει συνεχή κάμψη της απασχόλησης, όπως και περίοδο 2001 - 2009. Η ποσοστιαία συμμετοχή του τομέα στη συνολική απασχόληση της Περιφέρειας ανήλθε κατά το δ' τρίμηνο του 2014 σε 14,4%, έναντι 16,5% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2010. Η κάμψη αυτή της απασχόλησης, σε συνδυασμό με τη μείωση της συμμετοχής του δευτερογενούς τομέα στη συνολική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία της Περιφέρειας στο ίδιο χρονικό διάστημα, δείχνουν την έλλειψη δυναμισμού του τομέα κατά την τελευταία πενταετία.

Μια αρκετά διαφοροποιημένη εικόνα δίνει ωστόσο η εξέταση της διάρθρωσης της απασχόλησης στο επίπεδο των επιμέρους κλάδων του δευτερογενή τομέα: Κατά την περίοδο 2010-2014, συντριπτική συρρίκνωση της απασχόλησης παρουσίασαν όλοι οι επιμέρους κλάδοι, με εξαίρεση της μεταποίησης όπου συγκεντρώνεται το 74% των θέσεων εργασίας, εμφανίζοντας μικρή αύξηση το 2014 σε σχέση με το 2010. Η ενίσχυση αυτή οφείλεται στην κατά 30% αύξηση των θέσεων εργασίας μεταξύ 2013 και 2014, με αποτέλεσμα η μεταποίηση

να αποτελεί τον τρίτο πιο σημαντικό κλάδο από άποψη αριθμού απασχολούμενων στην Περιφέρεια ΑΜΘ, μετά την γεωργία & κτηνοτροφία και το χονδρικό & λιανικό εμπόριο.

Η ενίσχυση αυτή οφείλεται στην κατά 30% αύξηση των θέσεων εργασίας μεταξύ 2013 και 2014, με αποτέλεσμα η μεταποίηση να αποτελεί τον τρίτο πιο σημαντικό κλάδο από άποψη αριθμού απασχολούμενων στην Περιφέρεια ΑΜΘ, μετά την γεωργία & κτηνοτροφία και το χονδρικό & λιανικό εμπόριο.

Οι απασχολούμενοι στην μεταποίηση στο δ' τρίμηνο του 2014 ήταν 20.695 άτομα και αποτελούσαν το 10,7% του συνόλου των απασχολούμενων στην Περιφέρεια (9,2% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2010). Η αναλογία των απασχολούμενων στην μεταποιητική οικονομία επί του συνόλου στο παραγωγικό δυναμικό της Περιφέρειας είναι μάλιστα υψηλότερη από τον εθνικό μέσο όρο (9%).

Στον τριτογενή τομέα, όπου απασχολείται το 55% του εργατικού δυναμικού της ΠΑΜΘ, σημειώθηκε επίσης μείωση, τόσο σε απόλυτο αριθμό εργαζομένων όσο και ως προς την ποσοστιαία συμμετοχή του τομέα στη συνολική απασχόληση (από 57% σε 55%), η οποία υπολείπεται σημαντικά του εθνικού μέσου όρου (72%).

Επισημαίνεται, ότι κατά την προηγούμενη περίοδο 2000-2009, η απασχόληση στον τριτογενή τομέα της Περιφέρειας εμφάνιζε διαχρονικά συνεχή αύξηση (αθροιστικά κατά 50%) που προήλθε κυρίως από τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας στους τρεις κλάδους που συνδέονται σχεδόν αποκλειστικά με την απασχόληση στον δημόσιο τομέα («δημόσια διοίκηση», «εκπαίδευση» και «υγεία και κοινωνική μέριμνα»).

Από την κλαδική διάρθρωση της απασχόλησης στον τομέα των υπηρεσιών προκύπτει ότι στους τρεις κλάδους με τον μεγαλύτερο αριθμό θέσεων εργασίας – το «χονδρικό & λιανικό εμπόριο», τη «δημόσια διοίκηση» και την «εκπαίδευση» – απασχολούνται συνολικά 64.100 άτομα, αριθμός που αντιστοιχεί στο 60% της συνολικής απασχόλησης στον τομέα.

Επισημαίνεται, ότι στους τρεις κλάδους που συνδέονται σχεδόν αποκλειστικά με την απασχόληση στον δημόσιο τομέα («δημόσια διοίκηση», αλλά και «εκπαίδευση» και «υγεία και κοινωνική μέριμνα») συγκεντρώνονταν στα τέλη του 2014 το 41% της συνολικής απασχόλησης στον τριτογενή τομέα της Περιφέρειας, διατηρώντας ακριβώς το ίδιο ποσοστό συμμετοχής όπως και το 2010, αν και με μείωση του αριθμού των απασχολούμενων. Ως προς δε το σύνολο των απασχολούμενων σε όλους τους τομείς της περιφερειακής οικονομίας, οι τρεις αυτοί κλάδοι κάλυπταν σχεδόν το 23% των θέσεων εργασίας.

Σημαντικές απώλειες θέσεων εργασίας στο διάστημα μεταξύ 2010 και 2014 καταγράφονται και στον κλάδο του «χονδρικού και λιανικού εμπορίου» (-13,7%), ενώ συρρίκνωση κατά 8% εμφανίζει ακόμη ο κλάδος που συνδέεται άμεσα με την τουριστική οικονομία, «υπηρεσίες παροχής καταλύματος και εστίασης», όπου καταγράφεται ποσοστό 13% επί της συνολικής απασχόλησης στον τριτογενή τομέα. Αν και το γεγονός αυτό αναδεικνύει την έλλειψη δυναμισμού της τουριστικής οικονομίας στην Περιφέρεια, μεταξύ 2013 και 2014 καταγράφεται μια εντυπωσιακή άνοδος της απασχόλησης στον κλάδο με τη δημιουργία 4.871 νέων θέσεων

εργασίας.

Επισημαίνεται, ότι στην ανάκαμψη της απασχόλησης μεταξύ 2013 και 2014 (έπειτα από πέντε χρόνια διαδοχικής συρρίκνωσης), εκτός από τον κλάδο των «υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης», συνεισέφεραν επίσης κυρίως οι κλάδοι του «χονδρικού και λιανικού εμπορίου» (2.178 νέες θέσεις εργασίας) και των «επαγγελματικών, επιστημονικών & τεχνικών δραστηριοτήτων» (1.286 νέες θέσεις εργασίας).

4.2. Τουριστικές υποδομές

Στην Περιφέρεια λειτούργησαν το 2013 21.360 ξενοδοχειακές κλίνες που αντιστοιχούν στο 2,7% των κλινών της χώρας κατατάσσοντας την Περιφέρεια στις τελευταίες θέσεις σε επίπεδο χώρας. Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία (Φεβρουάριος 2015) ο αριθμός των κλινών μειώθηκε ελαφρώς και μόνο σε Θάσο, Σαμοθράκη και Π.Ε. Δράμας αυξήθηκαν κατά 2,61%, 6,74% και 1,05% αντίστοιχα. Το ξενοδοχειακό δυναμικό δεν είναι ομοιόμορφα κατανομημένο. Καταγράφεται υπερσυγκέντρωση κλινών στην Π.Ε. Καβάλας (64%) και μάλιστα στη Θάσο όπου η προσφορά αγγίζει το 50%. Ακολουθεί η Π.Ε. Έβρου όπου λειτουργεί 18% των κλινών. Αναφορικά με την ποιότητα αναφέρεται ότι οι κλίνες 5***** αποτελούν σχεδόν το 9% των συνολικών με απόκλιση από το αντίστοιχο ποσοστό σε σύνολο χώρας (15%). Στις Π.Ε. Ροδόπης και Δράμας όπως και στη Σαμοθράκη δε λειτουργούν κλίνες 5*****.

Πέραν των ξενοδοχειακών, λειτουργούν και άλλοι τύποι καταλυμάτων όπως ενοικιαζόμενα διαμερίσματα και δωμάτια, 927 μονάδες. Η ποιότητα τους δεν είναι ιδιαίτερα ικανοποιητική καθώς περισσότερα από τα μισά έχουν δύο κλειδιά. Το ποσοστό καταλυμάτων με τρία κλειδιά είναι 14%, ενώ μόλις το 2% των καταλυμάτων έχουν τέσσερα κλειδιά. Η προσφορά σε καταλύματα περιλαμβάνει επίσης λειτουργία 75 τουριστικών κατοικιών 78% των οποίων στη Θάσο. Παραδοσιακοί ξενώνες και αγροτουριστικές μονάδες δεν υπάρχουν πολλά και είναι συγκεντρωμένα κυρίως στην Π.Ε. Έβρου, με λίγες μονάδες σε Δράμα, Ξάνθη, Καβάλα και Ροδόπη. Τέλος, λειτουργούν συνολικά δεκαπέντε (15) οργανωμένα κάμπινγκ.

Γαστρονομία και τοπική κουζίνα συνιστούν μέρος του τουριστικού προϊόντος. Στα κίνητρα των Ευρωπαίων επισκεπτών και στο πλαίσιο αναζήτησης τουριστικών προορισμών, η γαστρονομία (11,3%) και οι επιλογές διασκέδασης (16%) κατέχουν σημαντική θέση. Οι επισκέπτες της Περιφέρειας ΑΜΘ αφιερώνουν ένα σημαντικό μέρος των τουριστικών

δαπανών τους σε επισκέψεις εστιατορίων και μπαρ (19% 2013).

Σημαντικό συστατικό της τουριστικής κίνησης για έναν προορισμό είναι η δυνατότητα του επισκέπτη να έρθει σε επαφή με την τοπική κοινωνία και την αγορά. Στις γενικές τουριστικές υποδομές, περιλαμβάνονται επομένως τα οργανωμένα κέντρα πληροφόρησης επισκεπτών, καίρια για τη διάχυση των επισκεπτών στο χώρο μέσα από την παροχή έγκυρης τουριστικής πληροφορίας αναφορικά με τα αξιοθέατα, τις δυνατότητες ανάπτυξης δραστηριοτήτων και αξιοποίησης του χρόνου παραμονής των επισκεπτών, αλλά και ως προς την παροχή πληροφοριών γενικότερου ενδιαφέροντος όπως δυνατότητες διαμονής, εστίασης, υποδομές υγείας - περίθαλψης κλπ. Τέτοιες υποδομές λειτουργούν σε όλη την Περιφέρεια.

Στην Π.Ε Δράμας λειτουργεί το Κέντρο Ενημέρωσης Επισκεπτών Δράμας στην Αγία Βαρβάρα, στην Καβάλα λειτουργεί αντίστοιχη δομή καλύπτοντας τις ανάγκες πληροφόρησης για τον τουριστικό προορισμό Καβάλας και Θάσου (πραγματοποιεί κρατήσεις δωματίων και λειτουργεί ηλεκτρονική υπηρεσία «e-corner» όπως και θυρίδα πώλησης εισιτηρίων για πολιτιστικές εκδηλώσεις. Στην Ξάνθη λειτουργεί το Κέντρο Τουριστικής Ενημέρωσης στο κεντρικότερο σημείο της πόλης (μέσα και από την εφαρμογή “Xenagos” και σημαντικές πληροφορίες σε real time). Στη Ροδόπη υπήρχαν τα InfoKiosks που εγκαταλείφθηκαν (μέσα από το έργο Green Spots αναβιώνει η σημασία τους ειδικά με ψηφιακές ξεναγήσεις και παρουσιάσεις σημείων της πόλης, τοπικών προϊόντων και πολιτισμού).

Στον Έβρο εντοπίζονται διάσπαρτες υποδομές ενημέρωσης (Τμήμα Τουριστικών Πληροφοριών του Δήμου Αλεξανδρούπολης, Κέντρο Πληροφόρησης Φορέα Δέλτα του Έβρου, Τουριστικό Περίπτερο της Σαμοθράκης, Τουριστικό Κέντρο Δήμου Φερών, Τουριστικό Περίπτερο Διδυμότειχου και το Κέντρο Πληροφόρησης Εθνικού Πάρκου Δαδιάς, με αξιοποίηση και νέων τεχνολογιών για πληροφόρηση από τον υπολογιστή ή το smartphone (π.χ. το εικονικό Διδυμότειχο, Δήμος Αλεξανδρούπολης). Τέλος, η Περιφέρεια μέσα από την εφαρμογή «Οδηγός για τον Ταξιδιώτη» έχει συγκεντρώσει σημαντικό υλικό πληροφόρησης το οποίο είναι προσβάσιμο στο κοινό τόσο μέσα από το διαδίκτυο, όσο και μέσα από εφαρμογές smart phone (π.χ. iphone, android).

Σε όλη την Περιφέρεια συναντούμε οικοτουριστικές μονάδες, καταφύγια, αναρριχητικές πίστες, ορειβατικά μονοπάτια και ξενώνες, πακέτα υπηρεσιών με πολλά είδη εναλλακτικών δραστηριοτήτων (trekking, rafting, monoraft, kanoe-kayak, τοξοβολία, ιππασία, ορεινή ποδηλασία, αλεξιπτώτο πλαγιάς, flying fox, gorge zipline, 4X4, ATV, birdwatching κλπ.). Παρομοίως, υποδομές οινικού τουρισμού (από την Περιφέρεια διέρχεται η Διαδρομή του Κρασιού του Διονύσου, τμήμα των Δρόμων του Κρασιού της Βορείου Ελλάδος), τρία Δασικά χωριά σε Ξάνθη - Δράμα, δύο χιονοδρομικά κέντρα (Δράμα, Καβάλα), συνεδριακές υποδομές

σε όλες τις ΠΕ, καζίνο στην Αλεξανδρούπολη.

Η Π.Ε. Δράμας διαθέτει ισχυρό κεφάλαιο στον τομέα του οινοτουρισμού και στον τομέα των σπορ του βουνού, Ιαματικά Λουτρά, υποδομές αιωροπτερισμού και αερολέσχη. Στην ΠΕ Καβάλας βρίσκουμε σειρά από ορεινά καταφύγια, αναρριχητικές πίστες, το παλιό χιονοδρομικό κέντρο, τα οινοποιεία της μέσης Διαδρομής του Κρασιού του Διονύσου, τις Ιαματικές Πηγές Ελευθερών και το Πηλοθεραπευτήριο Κρηνίδων, υποδομές για καταδυτικό τουρισμό (σε Πευκάρι, Ποτό, Σκάλα Μαριώνη Χρυσή Αμμουδιά, Σκάλα Ραχωνίου και Λιμενάρια, υπηρεσίες για κρουαζιέρες, ενοικιάσεις ιστιοπλοϊκών, πακέτα για θεματικές εκδρομές ψαρέματος.

Η Ξάνθη κατέχει τις περισσότερες οικοτουριστικές και αγροτουριστικές υποδομές με κέντρο το Νέστο σε μία αρκετά μεγάλη περιοχή από το Δάσος Χαϊντούς μέχρι την Κεραμωτή, Βιστωνίδα και Πομακοχώρια και επιχειρήσεις υπηρεσιών trekking, rafting, τοξοβολία, ορεινή ποδηλασία, gorge zip line, 4X4, ATV, birdwatching, μονάδες με υπηρεσίες ιππικού τουρισμού και στα Άβδηρα το κέντρο των οινοτουριστικών υποδομών, πίστες αιωροπτερισμού, υποδομές για θερμαλισμό. Στη ΠΕ Ξάνθης βρίσκονται τα Ιαματικά Λουτρά Θερμών και η Λουτρόπολη Ποταμιάς και το Αθλητικό κέντρο Skoda που θεωρείται ένα από τα πιο σύγχρονα προπονητικά κέντρα, υποδομές οινικού τουρισμού, συνεδριακό χώρο.

Η Π.Ε. Έβρου φιλοξενεί πλούσια οικοτουριστική δραστηριότητα. (Κέντρο Πληροφόρησης στο Δέλτα του Έβρου, οικοτουριστικές μονάδες στο Τυχερό, οικοτουριστικό κέντρο στην περιοχή του Δάσους Δαδιάς, αγροτουριστικές μονάδες και παραδοσιακοί ξενώνες, πίστα motocross στις Καστανιές, δραστηριότητες birdwatching και μηχανοκίνητα σπορ στη Δαδιά και ποδηλατικές διαδρομές μέσα από τα θολωτά γεφύρια στις όχθες του Καμηλοπόταμου. Ο Έβρος αποτελεί τον τελευταίο σταθμό της Διαδρομής του Κρασιού του Διονύσου, με αμπελώνες και οινοποιεία σε Αλεξανδρούπολη, Ορεστιάδα, Σουφλί και Δάφνες Σαμοθράκης, τα Θερμά Λουτρά Τραϊανούπολης, συνεδριακούς χώρους, το Καζίνο Θράκης, καταδυτικά κέντρα και ιαματική πηγή στα Θέρμα Σαμοθράκης.

4.3. Εναλλακτικός τουρισμός στην περιφέρεια

Τουρισμός υγείας

Ο ιαματικός τουρισμός αποτελεί τμήμα του τουρισμού υγείας εξελίσσεται σε μια από τις σημαντικές μορφές τουρισμού. Τα άτομα που συμμετέχουν στη μορφή αυτή τουρισμού έχουν σαν κίνητρό τους την αποκατάσταση της φυσικής τους κατάστασης.

Η αγορά του τουρισμού υγείας είναι σημαντική στην Δυτική και Κεντρική Ευρώπη. Στην Ελλάδα μόλις τα τελευταία 10 χρόνια ξεκίνησε ένα τουριστικό ρεύμα της μορφής αυτής, με την έννοια ότι η ροή των σημερινών «καταναλωτών» του ιαματικού τουρισμού διαφέρει από τους αντίστοιχους τουρίστες της προηγούμενης δεκαετίας. Σήμερα διακρίνουμε μια σύνθεση πελατείας ατόμων αποκλειστικά δεύτερης και τρίτης ηλικίας, που ανήκει σε μεσοανώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα και κάνει χρήση ειδικών εγκαταστάσεων υδρο-λουτροθαλασσο-αεροθεραπείας που πλαισιώνουν κατά κανόνα τις κλασσικού τύπου εγκαταστάσεις για ιαματικούς σκοπούς.

Παλαιότερα η πελατεία του ιαματικού τουρισμού απαρτιζόταν αποκλειστικά από άτομα τρίτης ηλικίας που ανήκαν κυρίως σε μεσοανώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα.

Η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης διαθέτει σήμερα έναν σημαντικό αριθμό από ιαματικές πηγές. Ο όγκος των επισκεπτών που ανήκει όμως στην μεσοκατώτερη κοινωνικοοικονομική τάξη εξυπηρετείται σε εγκαταστάσεις που είναι είτε απαρχαιωμένες, είτε απέχουν σημαντικά από ότι θεωρείται σήμερα σύγχρονη εγκατάσταση εξυπηρέτησης τουριστών ιαματικού - θεραπευτικού τουρισμού.

Το τελευταίο παίρνει μάλιστα επιπρόσθετες διαστάσεις αν θεωρήσουμε ότι οι σύγχρονες εγκαταστάσεις προϋποθέτουν καταλύματα αξιώσεων με συμπληρωματικές εγκαταστάσεις (πχ εστιατόρια, χώρους ψυχαγωγίας, χώρους άθλησης κλπ) και απαιτεί ειδικές ιατρικές και φυσικοθεραπευτικές υπηρεσίες.

Οι πιο δημοφιλείς ιαματικές πηγές της περιφέρειας είναι οι εξής:

- **Ιαματικές πηγές Θερμιών:**

Αποτελούν πόλο έλξης εκατοντάδων ατόμων λόγω της ανεκτίμητης προσφοράς τους στην καταπολέμηση χρόνιων παθήσεων. Ανήκουν στον Δήμο Παρανεστίου και αποτελούν τον μοναδικό χώρο ανάβλυσης θερμού-μεταλλικού νερού, που διατηρεί σταθερή την θερμοκρασία των 50 °C. Εκτός του ότι είναι θειούχο, ειδικοί επιστήμονες έχουν αποφανθεί θετικά για τις θεραπευτικές του ιδιότητες σε προβλήματα ρευματισμών και αρθρικών.

- **Ιαματικές πηγές Λουτρών Ελεούθρων:**

Τα Λουτρά Ελεούθρων βρίσκονται σε απόσταση 70 χιλ. από την Καβάλα κοντά στις ακτές του Στρυμονικού κόλπου. Η θερμοκρασία των υδάτων είναι 41° C και η χημική

τους σύσταση αποτελείται από αλκαλικές, χλωριονατριούχες και ραδιενεργές ιδιότητες, κατάλληλα για λουτροθεραπεία για χρόνιους και υποξείς ρευματισμούς, αρθριτικά, δερματοπάθειες και γυναικολογικές παθήσεις. Είναι διαθέσιμα από 1ης Ιουλίου έως 31 Οκτωβρίου εκάστου έτους, (www.egnatia.ee.auth.gr) και η δυναμικότητά του αποτελείται από 4 οικήματα Γ' κατηγορίας με σύνολο δωματίων 50 και σύνολο κλινών 120.

- **Λασπόλουτρα Κρηνίδων:**

Βρίσκονται τρία χιλιόμετρα δυτικά του οικισμού με παρουσία στον χώρο της πηλοθεραπείας με θερμοκρασία νερού 29° C ως μεσομεταλλικό και με θεραπευτικές ενδείξεις για χρόνιες ρευματοπάθειες, γυναικολογικές παθήσεις, αρθρίτιδες και δερματοπάθειες. Οι επισκέπτες του συνδυάζουν τη θεραπεία τους με ξεναγήσεις και επισκέψεις στον Αρχαιολογικό χώρο των Φιλίππων και το βαπτιστήριο της Λυδίας. (www.thermaisprings.gr).

Τουρισμός περιπέτειας

Ο τουρισμός περιπέτειας αναφέρεται σε μια μορφή τουρισμού με έντονο το στοιχείο του αγνώστου, του απροσδόκητου, των εκπλήξεων. Οι συνηθισμένες μορφές τουρισμού περιπέτειας στη χώρα μας σχετίζονται με δραστηριότητες που προϋποθέτουν σημαντική κόπωση που πραγματοποιείται σε πλαίσιο αθλητικού τύπου δραστηριοτήτων. Οι πιο γνωστές είναι το rafting, το canoeing, οι ασκήσεις προσανατολισμού, η πεζοπορία σε γνωστές ή άγνωστες περιοχές κ.α.

Τα άτομα που συμμετέχουν στον τουρισμό περιπέτειας είναι συνήθως νέοι στην ηλικία, κάτοικοι αστικών κέντρων και στην πλειοψηφία τους ελεύθεροι επαγγελματίες και στελέχη επιχειρήσεων, όπως έδειξαν τα αποτελέσματα σχετικών ερευνών στο εξωτερικό. Στην Ελλάδα παρατηρείται αυξανόμενο ενδιαφέρον για τη μορφή αυτή τουρισμού που προέρχεται κυρίως από τους κατοίκους μεγάλων αστικών κέντρων της χώρας (Αθήνα, Θεσσαλονίκη). Η απάντηση στη ζήτηση αυτή γίνεται από εξειδικευμένα πρακτορεία που οργανώνουν μικρής διάρκειας ταξίδια περιπέτειας, προσφέροντας παράλληλα και τον αναγκαίο, εξοπλισμό για κάποιες από τις μορφές του τουρισμού αυτού (πχ. ειδικά συναφή για canoeing και rafting).

Η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης διαθέτει σε μεγάλο βαθμό τους πόρους εκείνους που είναι αναγκαίοι για την ανάπτυξη του τουρισμού περιπέτειας. Διαθέτει εντυπωσιακούς ορεινούς όγκους, δασώδεις εκτάσεις, ορεινά μονοπάτια, τον ποταμό Νέστο σε ορισμένα τμήματα του οποίου ήδη σήμερα πραγματοποιούνται δραστηριότητες τουρισμού

περιπέτειας και γενικότερα ένα φυσικό απόθεμα που μπορεί να προσφέρει υψηλού βαθμού ικανοποίηση στους λάτρεις του τουρισμού περιπέτειας.

Θρησκευτικός τουρισμός

Ο θρησκευτικός τουρισμός αποτελεί με τη σειρά του μια μορφή τουρισμού η οποία έχει δυνατότητες ανάπτυξης στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης. Στον θρησκευτικό τουρισμό θα εντάξουμε τις μετακινήσεις ατόμων που πραγματοποιούνται για λόγους προσκυνηματικούς, δηλαδή για θρησκευτικούς και λατρευτικούς σκοπούς. Στην κατηγορία του θρησκευτικού τουρισμού θα εντάξουμε επίσης και τα άτομα εκείνα που επισκέπτονται μνημεία με θρησκευτική αξία και που συνδυάζουν ένα ενδιαφέρον και για την πολιτισμική διάσταση των μνημείων (ιστορική, αρχιτεκτονική, λαογραφική κ. τ. λ.) παράλληλα με τη θρησκευτική. Πολύ συχνά οι μετακινήσεις προσκυνητών (ή θρησκευτικών τουριστών) γίνονται προκειμένου αυτοί να λάβουν μέρος σε θρησκευτικές εκδηλώσεις και τελετές.

Αν και δεν υφίστανται εξειδικευμένα στατιστικά στοιχεία που να αφορούν τις ροές των θρησκευτικών τουριστών, η αγορά του θρησκευτικού – προσκυνηματικού τουρισμού κρίνεται στην Ελλάδα – σύμφωνα με παρατηρήσεις- σαν μια αγορά που έχει μια αυξανόμενη τάση τα τελευταία 10 χρόνια. Η αγορά αυτή συντίθενται από άτομα ηλικίας 50 και άνω στην πλειοψηφία τους, οι οποίοι αξιοποιούν συνήθως τις δυνατότητες που τους προσφέρουν τα προγράμματα κοινωνικού τουρισμού ή συμμετέχουν ομαδικά μέσα από οργανωμένους συλλόγους ή τις τοπικές τους ενορίες. Παράλληλα με το παραπάνω τμήμα που διακινείται με ομαδικό τρόπο, υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός μεμονωμένων επισκεπτών οι οποίοι αξιοποιούν την παρουσία τους εκεί για άλλους λόγους και συμμετέχουν στις διαδικασίες του θρησκευτικού τουρισμού.

Η κίνηση προσκυνητών ή θρησκευτικών τουριστών στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης απαρτίζεται – και πάλι σύμφωνα με παρατηρήσεις- σχεδόν αποκλειστικά από ημεδαπούς. Σε ότι αφορά τους αλλοδαπούς, παρατηρείται μια μικρή κινητικότητα πλην όμως σταθερή τα τελευταία χρόνια, που αναπτύσσεται κυρίως στα πλαίσια του θέματος «Στα βήματα του Αποστόλου Παύλου».

Οι πόροι για τη μορφή αυτή του τουρισμού είναι σημαντικοί κι ως προς την ποιοτική αλλά και ως προς την ποσοτική τους διάσταση, καθώς η περιοχή διαθέτει ένα σημαντικό αριθμό Μοναστηριών, κυρίως στο Παγγαίο και Παππίκιο Όρος, και εκκλησιαστικών μνημείων. Ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει στο δίκτυο των «εκκλησιαστικών μουσείων» που έχουν ιδρυθεί στα σημαντικότερα αστικά κέντρα της Περιφέρειας και μπορούν να προσελκύσουν

επισκέπτες με θρησκευτικά- πολιτισμικά κίνητρα πέρα από εκείνους που προσέρχονται από θρησκευτικά- προσκυνηματικά κίνητρα.

Το δίκτυο των «εκκλησιαστικών μουσείων» μπορεί να αποτελέσει ένα βασικό συστατικό στοιχείο «θεματικών» πακέτων τουρισμού που προορίζονται κυρίως για αλλοδαπούς επισκέπτες. Σε ότι αφορά την Περιφέρεια, καταλήγουμε ότι ο θρησκευτικός τουρισμός έχει προοπτικές ανάπτυξης. Οι προοπτικές αυτές απορρέουν από το γεγονός ότι οι ροές των προσκυνητών- αν και δεν αφορούν σημαντικά αριθμητικά μεγέθη- πραγματοποιούνται σε εκτός τουριστικής αιχμής περιόδους και ότι επαρκούν για τη συντήρηση και ανάπτυξη των πόρων θρησκευτικού τουρισμού που υπάρχουν σήμερα στην Περιφέρεια.

Οικοτουρισμός

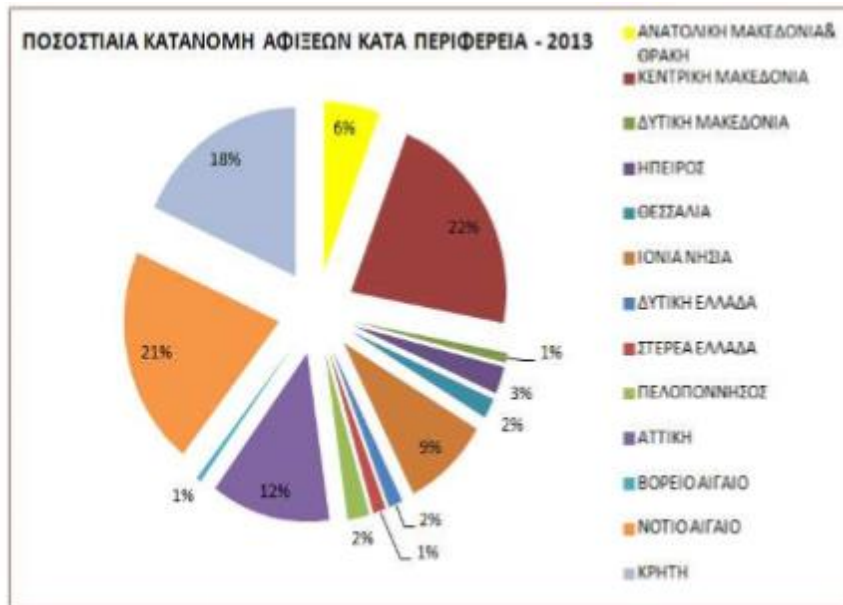
Ο Οικοτουρισμός είναι ο ταχύτερα εξελισσόμενος τομέας της παγκόσμιας τουριστικής βιομηχανίας. Στην χώρα μας ο οικοτουρισμός δεν παρουσιάζει την ανάπτυξη που παρατηρείται διεθνώς, όμως είναι ενθαρρυντική η τάση ανάπτυξης που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια.

Στην Περιφέρεια Ανατολική Μακεδονία και Θράκης υπάρχουν πολλές περιοχές οι οποίες διαθέτουν πλούσιο οικοτουριστικό απόθεμα (π.χ. τα Στενά και το Δέλτα του Νέστου, τα Δάση του Ορεινού Όγκου της Ροδόπης, το Δάσος της Δαδιάς, οι Λιμνοθάλασσες της Βιστωνίδας και του Μητρικού, και το Δέλτα του Έβρου) και στις οποίες παρατηρούνται οικοτουριστικές δραστηριότητες ή υφίστανται οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξή τους.

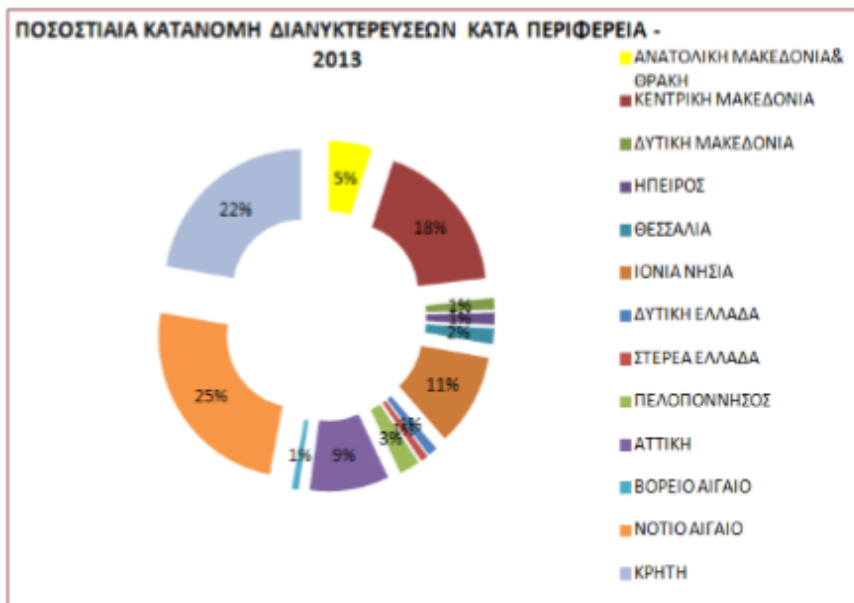
Πρέπει να σημειωθεί ότι σε όλο το εύρος των περιοχών αυτών μπορούν να δραστηριοποιηθούν οικοτουρίστες στις διάφορες μορφές οικοτουρισμού, αποκομίζοντας υψηλό επίπεδο ικανοποίησης από τις δραστηριότητες αυτές.

4.4. Τουριστική ζήτηση στην περιφέρεια

Σύμφωνα με στοιχεία του Ινστιτούτου Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων το 2013 στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης αφίχθησαν 1.154.977 επισκέπτες που αντιστοιχούν στο 6% των συνολικών αφίξεων της χώρας. Πρόκειται για την 6^η Περιφέρεια από πλευράς ζήτησης επισκεψιμότητας. Από το σύνολο των αφίξεων μόνο το 6,3% είχαν ως μέσο το αεροπλάνο, ενώ οι υπόλοιποι επισκέπτες ήρθαν οδικώς. Το μέγεθος των διανυκτερεύσεων κινείται σε θετικά επίπεδα, καθώς το 2013 ανήλθαν σε 8.200.196 αντιστοιχώντας στο 5% των εθνικών διανυκτερεύσεων.

Σχήμα 6 Ποσοστιαία κατανομή αφίξεων στις ελληνικές περιφέρειες το 2013
(Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ)

Σχήμα 7 Ποσοστιαία κατανομή διανυκτερεύσεων στις ελληνικές περιφέρειες το 2013
(Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ)

Η περιφέρεια ΑΜΘ επιλέγεται για πολυήμερες διακοπές καθώς για το 2013 οι επισκέπτες διέμειναν 7.1 μέρες αποκλίνοντας ελάχιστα από τον ελληνικό μέσο όρο (8.9 μέρες).

Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ του 2012, η ζήτηση της Περιφέρειας ΑΜΘ ως τουριστικού προορισμού είναι εντονότερη από τους ημεδαπούς επισκέπτες που αποτελούσαν το 52,96% των συνολικών επισκεπτών, ενώ οι αλλοδαποί αποτελούσαν το 47,04%. Το σύνολο σχεδόν των αλλοδαπών επισκεπτών προέρχονται από ευρωπαϊκές χώρες. Συγκεκριμένα, οι σημαντικότερες τουριστικές αγορές αλλοδαπού τουρισμού για την Περιφέρεια είναι η Γερμανία (16,09%) που συνιστά την κύρια χώρα προέλευσης επισκεπτών παρά το ότι συρρικνώθηκε σημαντικά συγκριτικά με το 2010 (-6,01%). Ακολουθούν η Ρουμανία και η Βουλγαρία (14,15% και 10,52% αντίστοιχα) στις οποίες αυξήθηκε σημαντικά το τουριστικό μερίδιο της Περιφέρειας σε σχέση με την προηγούμενη διετία. Σημαντικές τουριστικές εισροές υπάρχουν επίσης από το Ηνωμένο Βασίλειο (9,96%) και τη Σερβία και Μαυροβούνιο (7,66%). Ιδιαίτερα δυναμική τουριστική αγορά συνιστά πλέον η Τουρκία (5,17%) για την οποία καταγράφεται αύξηση των διανυκτερεύσεων κατά περίπου 2%, ενώ θεαματική στο διάστημα 2010-2012 ήταν η τουριστική κίνηση από τη Ρωσία (6,58%) που αυξήθηκε κατά 6,04%.

Από την κατανομή των διανυκτερεύσεων στη διάρκεια του έτους προκύπτει για το σύνολο της Περιφέρειας εντονότερη ζήτηση κατά τη θερινή περίοδο και συγκεκριμένα τους μήνες Ιούνιο, Ιούλιο και Αύγουστο. Σε επίπεδο περιφερειακών ενοτήτων καταγράφονται ορισμένες διαφοροποιήσεις με τη Δράμα και τον Έβρο να προσελκύουν επισκέπτες και πέραν της περιόδου αιχμής, κατά τους φθινοπωρινούς και χειμερινούς μήνες. Το υψηλότερο ποσοστό διανυκτερεύσεων στην Π.Ε. Δράμα που ουσιαστικά αποτελεί χειμερινό προορισμό καταγράφεται τον Οκτώβριο. Στον Έβρο η τουριστική ένταση εντοπίζεται στο τρίμηνο Αύγουστος – Οκτώβριος με τις διανυκτερεύσεις στον υπόλοιπο χρόνο να είναι πολύ λιγότερες.

Η Π.Ε. Ροδόπης εμφανίζει μεγαλύτερη επισκεψιμότητα τον Αύγουστο και τον Σεπτέμβριο, ενώ στους υπόλοιπους μήνες η κατανομή των διανυκτερεύσεων είναι μεν χαμηλότερη, ομοιόμορφη δε και δεν υπερβαίνει το 9%. Τέλος, η Π.Ε. Καβάλας αποτελεί έναν κλασικό καλοκαιρινό προορισμό με την τουριστική κίνηση να κορυφώνεται στο τετράμηνο Ιούνιος – Σεπτέμβριος, ενώ το υπόλοιπο έτος τα ποσοστά των διανυκτερεύσεων είναι τα χαμηλότερα όλων των Περιφερειακών Ενοτήτων και από τον Ιανουάριο έως τον Απρίλιο, δε ξεπερνούν το 2.5%.

Από το σύνολο των διανυκτερεύσεων, περίπου το 7% πραγματοποιήθηκαν σε κάμπινγκ της Περιφέρειας. Οι επισκέπτες που αρέσκονται σε αυτού του τύπου τη διαμονή είναι οι Έλληνες και ακολουθούν κατά σειρά οι Βούλγαροι, οι Γερμανοί και οι Ρουμάνοι.

Το φαινόμενο της εποχικότητας αναγνωρίζεται ως το πιο εμφανές χαρακτηριστικό του τουριστικού κλάδου, ενώ αποτελεί ταυτόχρονα και το σημαντικότερο πρόβλημα (ή και ευκαιρία) που ο κλάδος καλείται να αντιμετωπίσει. Η Περιφέρεια ΑΜΘ αντιμετωπίζει σημαντικό πρόβλημα εποχικότητας σύμφωνα με το δείκτη συγκέντρωσης CR6 που δείχνει το σύνολο του μεριδίου των διανυκτερεύσεων αλλοδαπών επισκεπτών για το διάστημα

Μαΐου – Οκτωβρίου του οποίου η τιμή φθάνει το 87% κατατάσσοντας την στις πιο προβληματικές Περιφέρειες μαζί με τα Ιόνια Νησιά, τη Δυτική Μακεδονία, το Νότιο Αιγαίο και την Κρήτη. Το πρόβλημα της εποχικότητας είναι μικρότερο για το διάστημα Ιούνιος – Σεπτέμβριος όπου ο δείκτης λαμβάνει χαμηλότερη τιμή, ήτοι 76,07%. Η εποχικότητα του εισερχόμενου και του συνολικού τουρισμού είναι σημαντικά εντονότερη στην Ελλάδα σε σχέση με ανταγωνίστριες χώρες (Ισπανία, Ιταλία, Κύπρος, Πορτογαλία). Αξίζει να αναφερθεί ότι η εποχικότητα του εγχώριου τουρισμού είναι αισθητά μικρότερη από την εποχικότητα του εισερχόμενου και του συνολικού τουρισμού, το μέγεθος όμως επιβαρύνεται σημαντικά τα τελευταία έτη της οικονομικής κρίσης.

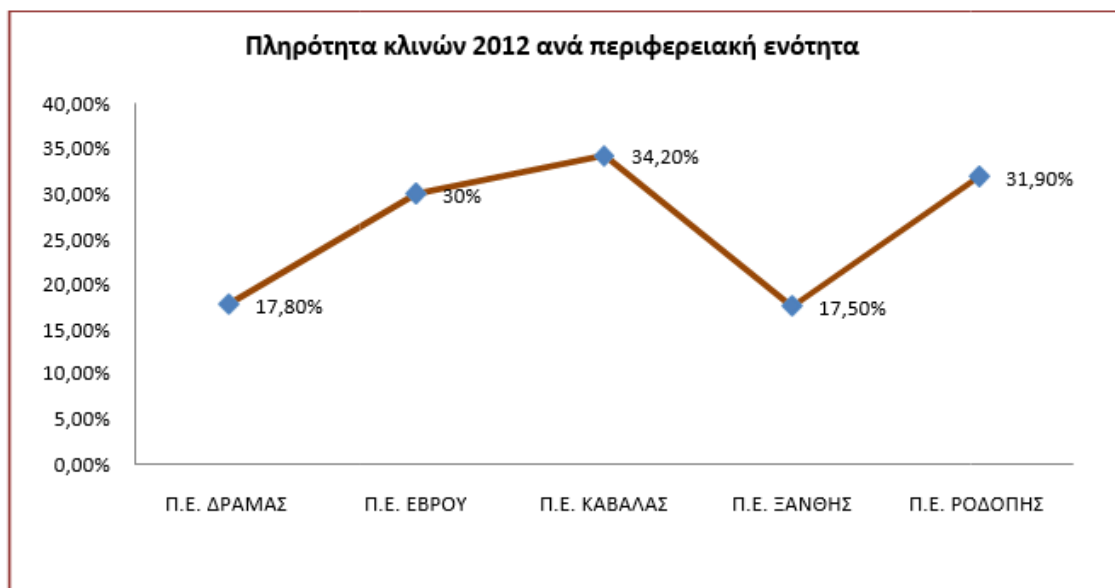
Μέση Πληρότητα στα Ξενοδοχεία (%)

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	Μάιος			Δ%		Αύγουστος			Δ%	
	2012	2013	2014	13/12	14/13	2012	2013	2014	13/12	14/13
Αττική	54,32	57,51	77,72	5,89	35,13	54,40	58,24	73,63	7,07	26,43
Κεντρική Ελλάδα (χωρίς Αττική)	25,82	33,79	29,32	30,89	-13,21	59,35	68,26	59,95	15,01	-12,17
Ήπειρος - Θεσσαλία	29,39	35,77	35,91	21,72	0,39	58,31	60,26	63,55	3,35	5,45
Μακεδονία - Θράκη	44,89	44,07	47,39	-1,84	7,53	69,41	68,96	73,64	-0,64	6,78
Πελοπόννησος	29,25	35,73	35,69	22,15	-0,11	72,98	73,94	83,23	1,31	12,56
Νησιά Βορ. Αιγαίου	30,75	33,94	43,64	10,38	28,56	70,23	76,49	86,37	8,91	12,91
Κρήτη	51,54	64,77	66,91	25,67	3,30	88,92	94,68	94,94	6,48	0,27
Νησιά Νοτ. Αιγαίου	46,31	52,09	55,86	12,48	7,22	86,93	90,44	94,86	4,04	4,89
Νησιά Ιονίου	48,29	49,23	52,28	1,94	6,20	90,91	94,48	95,10	3,93	0,65
Σύνολο Χώρας	45,29	50,87	55,68	12,32	9,45	77,86	81,49	86,85	4,67	6,58

Σχήμα 8 Πληρότητα ξενοδοχείων ανά περιφέρεια για τα έτη 2012-2014

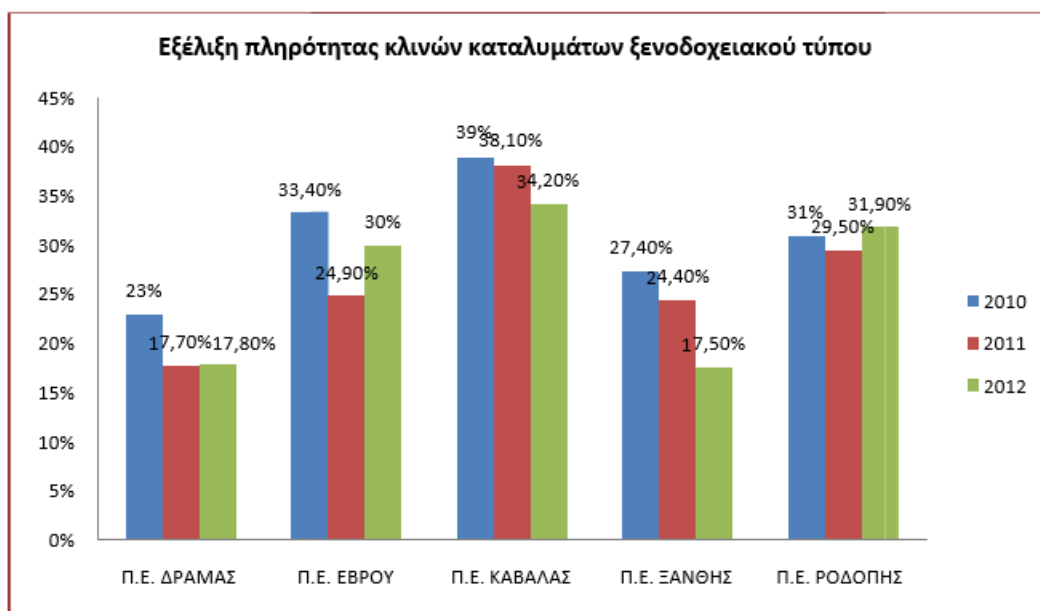
(Πηγή: ΙΤΕΠ 2014)

Η πληρότητα των κλινών σε καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου στην Περιφέρεια ΑΜΘ διαχρονικά μειώνεται από 29,8% το 2012 σε 27,5% το 2013 και είναι πολύ χαμηλή συγκριτικά με τις τουριστικές λεγόμενες Περιφέρειες της χώρας.

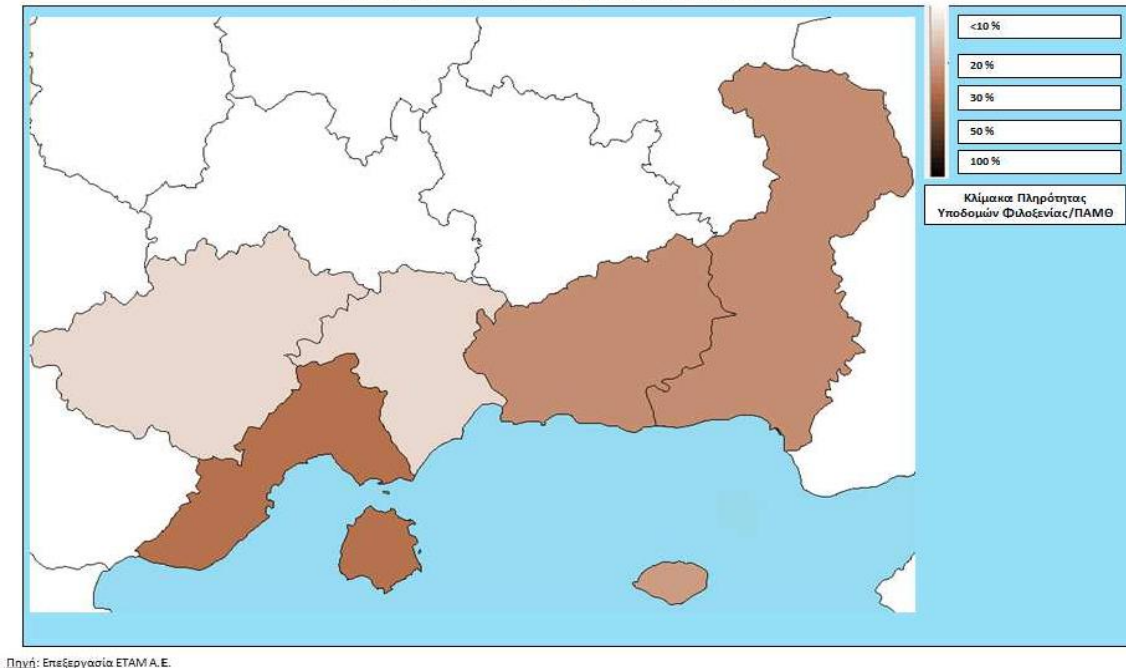

Σχήμα 9 Πληρότητα κλινών ανά περιφερειακή ενότητα για το έτος 2012
(Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ)

Η υψηλότερη πληρότητα κλινών σε επίπεδο Περιφερειακών Ενοτήτων καταγράφεται στις Ενοότητες Καβάλας, Ροδόπης και Έβρου, ενώ ακολουθούν με μεγάλη απόκλιση η Δράμα και η Ξάνθη όπου το μέγεθος της πληρότητας δεν υπερβαίνει το 18%.

Σχήμα 10 Εξέλιξη πληρότητας καταλυμάτων ξενοδοχειακού τύπου στο χρονικό διάστημα 2010-2012
(Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ)

Σχήμα 11 Χάρτης πληρότητας υποδομών φιλοξενίας ανά Περιφερειακή Ενότητα

(Πηγή: ETAM A.E.)

Κατά το έτος 2015 η τουριστική κίνηση της περιφέρειας ΑΜΘ παρουσίασε αυξητικές τάσεις σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά, σε μια δύσκολη περίοδο για την ελληνική οικονομία. Συγκεκριμένα, τον Ιούλιο του 2015 παρουσιάστηκε αύξηση στις αφίξεις των αεροδρομίων Χρυσούπολης και Αλεξανδρούπολης κατά 15,44% σε σχέση με το 2014. Οι τουρίστες που διάλεξαν ως προορισμό τους τις περιοχές της ΑΜΘ προέρχονταν κυρίως από τη Γερμανία, την Αγγλία, την Πολωνία, την Τσεχία και την Αυστρία, ενώ αυξήθηκαν κατά 20%, σε σχέση με το 2014 οι αφίξεις Ρουμάνων, Τούρκων, Βούλγαρων και Σέρβων. (σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του αντιπεριφερειάρχη τουρισμού, Μιχάλη Αμοιρίδη).

Σύμφωνα με τα υπάρχοντα στοιχεία από τον χώρο των επαγγελματιών του τουρισμού και της εστίασης ο Ιούλιος κυμάνθηκε, όσον αφορά την πληρότητα των ξενοδοχείων, σε επίπεδα της τάξης του 80%, κατά μέσον όρο, ενώ για τον Αύγουστο, από το Οφρύνιο της Καβάλας μέχρι και την Αλεξανδρούπολη, καθώς και στα νησιά της Θάσου και της Σαμοθράκης, η πληρότητα των ξενοδοχείων άγγιξε μέχρι και το 100%. Αν και τον Ιούλιο είχε παρατηρηθεί υστέρηση λόγω της πτώσης της επισκεψιμότητας Ελλήνων τουριστών που έφθασε μέχρι και το 80%, ο Αύγουστος φάνηκε να αντιστρέφει αυτή την εικόνα σε μεγάλο βαθμό. Ειδικότερα, η Θάσος παρουσίασε επίπεδο πληρότητας 100%, με τις αφίξεις των Γερμανών τουριστών να είναι αυξημένες κατά 10%. Η Σαμοθράκη ανέβηκε σταδιακά μετά την κάμψη που παρουσίασε τον Ιούλιο, εξαιτίας απουσίας πολλών παραδοσιακών Ελλήνων επισκεπτών της. Το πρόβλημα της ακτοπλοϊκής σύνδεσης του νησιού με την Αλεξανδρούπολη που απασχόλησε έντονα τα προηγούμενα χρόνια, λύθηκε με σύνδεση μεταξύ των δύο με δύο πλοία ημερησίως.

Για την Κομοτηνή, το καλοκαίρι του 2015 ήταν το καλύτερο καλοκαίρι της τελευταίας δεκαετίας με πάρα πολλούς βαλκάνιους επισκέπτες από την Ρουμανία και την Βουλγαρία, που

εκμεταλλεύθηκαν τον κάθετο άξονα Νυμφαίας - Μακάζα, η διάνοιξη του οποίου έχει μικρύνει θεματικά τις χιλιομετρικές αποστάσεις των παραλιών της Ροδόπης από τα γειτονικά αστικά κέντρα των δύο χωρών.

Μεγάλη πληρότητα παρουσίασαν επίσης και οι ξενοδοχειακές μονάδες των παραλιών της Ροδόπης, σε Φανάρι, Μαρώνεια και Αρωγή, που δουλεύουν όχι μόνο με βαλκάνιους επισκέπτες, αλλά και με Γερμανούς, Άγγλους και Αυστριακούς. Την ίδια στιγμή στην Ξάνθη κινήθηκαν τα ξενοδοχεία της πόλης σε αρκετά καλούς ρυθμούς, αλλά και τα Στενά του Νέστου, που είχαν μια τεράστια επισκεψιμότητα από αλλοδαπούς τουρίστες (Σουηδοί, Αυστριακοί, Αμερικάνοι), που έχουν κάνει σημείο αναφοράς τους την επίσκεψη στην συγκεκριμένη περιοχή. Να σημειωθεί, τέλος, ότι το καλοκαίρι του 2015 λειτούργησε, ύστερα από αρκετό καιρό, μία ράμπα πρόσβασης ατόμων με αναπηρία στην παραλία του Μυρωδάτου, του δήμου Αβδήρων Ξάνθης. Τέλος, και στη Δράμα υπήρξε αυξημένη τουριστική κίνηση κυρίως με τα ξενοδοχεία του Βόλακα για προετοιμασία αθλητικών ομάδων, ένας τομέας εναλλακτικού τουρισμού που η περιφερειακή αυτοδιοίκηση έχει βάλει ως στόχο να επεκτείνει σε επαγγελματική βάση.

4.5. Στρατηγικοί στόχοι 2014-2020 για τον ελληνικό τουρισμό

Η σημασία του τουρισμού ως μοχλού ανάπτυξης, αντανακλάται στην ύπαρξη του Υπουργείου Τουρισμού, το οποίο αποτελεί αυτόνομο φορέα και το 18ο τη τάξη Υπουργείο. Στόχος είναι η συμμετοχή στην ανάπτυξη της Εθνικής Στρατηγικής Ανάπτυξης, στην οποία ο τουρισμός θα κατέχει δεσπόζουσα θέση, συμβάλλοντας στους τομείς της επιχειρηματικότητας, της κατάρτισης και της καινοτομίας.

Ο σημαντικός ρόλος του τουρισμού στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν αναγνωρίζεται τόσο στις <<ΣΥΝΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ 2014-20>>, όπου τονίζεται η συμβολή του στην προσπάθεια που καταβάλλεται για την αναδιοργάνωση και ανάπτυξη της Ελληνικής Οικονομίας, καθώς και στο Position Paper της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, στο οποίο τονίζεται ως στόχος νέων χρηματοδοτικών πόρων. Οι ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ (Υπουργείο Τουρισμού, 2013) στους οποίους επικεντρώνεται ο στρατηγικός σχεδιασμός του Υπουργείου για την περίοδο 2014-2020, είναι οι παρακάτω:

1. Το παραδοσιακό μοντέλο “ήλιος-θάλασσα” θεωρείται ότι έχει ολοκληρώσει τον κύκλο του ενώ ταυτόχρονα προσελκύει εγχώριο τουρισμό. Στόχος η αντικατάστασή του μέσω της διεύρυνσης της τουριστικής περιόδου, και της αύξησης του ποσοστού τουριστών με υψηλά εισοδήματα.
2. Αξιοποίηση της παγκοσμιοποίησης μέσω της αξιοποίησης και ανάπτυξης των κατά τόπους ιδιαιτεροτήτων, δίνοντας τους μεγάλη εμπορική αξία. Γενικότερος εμπλουτισμός του τουριστικού προϊόντος και προώθηση νέων μορφών τουρισμού (κρουαζιέρα, Συνεδριακός, Υγείας, Πόλης κ.α.).
3. Τουριστική αξιοποίηση των αρχαιολογικών και πολιτιστικών χώρων, ανάδειξη της σχέσης μεταξύ του τομέα του Πολιτισμού και του Περιβάλλοντος με δράσεις που προβάλλουν ταυτόχρονα και τους περιβαλλοντικούς πόρους.
4. Διαμόρφωση περιβάλλοντος φιλικού προς τις επενδύσεις. Στόχος η υλοποίηση σύγχρονων, οργανωμένων τουριστικών επενδύσεων υψηλής ποιότητας. Προϋπόθεση η χάραξη

χωροταξικής πολιτικής, άρση εμποδίων για την ανάπτυξη νέων τουριστικών προϊόντων, απλοποιημένο πλαίσιο λειτουργίας και ελέγχου.

5. Υλοποίηση ή/και επιτάχυνση ολοκλήρωσης συναφών έργων υποδομής (αεροδρόμια, θαλάσσιες μεταφορές) και δικτύων που ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα του τουριστικού τομέα σε περιφερειακή και τοπική κλίμακα.

6. Το ανθρώπινο δυναμικό, μέσω της κατάλληλης εκπαίδευσης και κατάρτισης, θα πρέπει να αναδειχθεί σε ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της χώρας στον τομέα του τουρισμού.

7. Βελτίωση ή απόσυρση των παλαιών τουριστικών μονάδων, λήψη και προώθηση μέτρων και δράσεων για την πλήρη αξιοποίηση των ΤΠΕ ως εργαλείου της διοίκησης και των επιχειρήσεων.

8. Προώθηση συνεργίας μεταξύ των τουριστικών επιχειρήσεων σε κλαδικό όσο και σε ομοειδές επίπεδο, δημιουργία δικτύων τουρισμού βάσει ζήτησης και τουριστικών προορισμών.

Το πρότυπο ανάπτυξης που προωθεί η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης στοχεύει στην εκμετάλλευση των ανεκμετάλλεωτων και διαθέσιμων πόρων και υποδομών, στην αυτοτροφοδοτούμενη ενδογενή ανάπτυξη, και την αξιοποίηση του ευρύτερου γεωγραφικού περιβάλλοντος. Έναν από τους πρωταρχικούς στόχους αποτελεί η βελτίωση της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος με ταυτόχρονη ανάπτυξη της εξωστρέφειας του τομέα υπηρεσιών. Ο μετασχηματισμός της οικονομίας θα γίνει αξιοποιώντας τους δύο βασικούς πυλώνες του πολιτισμού και του τουρισμού, με τη συνεργασία των δύο με άλλους κλάδους που επηρεάζουν άμεσα το τουριστικό προϊόν. Ειδικότερα, ο στόχος συνοψίζεται στο μετασχηματισμό της ΠΑΜΘ σε προορισμό αριστείας, βελτιώνοντας κατά 20% τους βασικούς δείκτες επίδοσης, επενδύοντας σε δυναμικές ΜΜΕ και εκμεταλλεζόμενη τις ανερχόμενες αγορές.

Σε αυτά τα πλαίσια της στρατηγικής ανάπτυξης, κρίνεται απαραίτητη η εστίαση σε συγκεκριμένους τομείς στους οποίους η ΠΑΜΘ διαθέτει ισχυρά συγκριτικά πλεονεκτήματα. Ιδιαίτερη έμφαση εντούτοις θα δοθεί και σε αναδυόμενους τομείς, ένας εκ των οποίων είναι και ο τουρισμός. Για το συγκεκριμένο τομέα, τίθενται οι παρακάτω προτεραιότητες:

- Υλοποίηση ενιαίου συστήματος οργάνωσης, λειτουργίας και διαχείρισης της ένταξης των προϊόντων όλων των τομέων (αγροτικός, διατροφικός, βιοτεχνικός, του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος) στο δίκτυο του τουρισμού και του πολιτισμού.
- Δικτύωση του κλάδου του τουρισμού με τους κλάδους της εστίασης, των μεταφορών, του εμπορίου, της μεταποίησης και άλλων που επηρεάζουν άμεσα το τουριστικό προϊόν.
- Ενίσχυση τουριστικών δικτύων και ολοκληρωμένων τουριστικών προγραμμάτων
- Προσέλκυση/υποστήριξη επενδύσεων επιχειρήσεων που αφορούν σε ειδικές μορφές τουρισμού (ιατρικός, χειμερινός, θρησκευτικός κ.α.)

Η στρατηγική ανάδειξης των φυσικών και πολιτιστικών πόρων της Περιφέρειας προωθείται μέσα από δύο άξονες. Ο πρώτος βασίζεται στην ανάδειξη και ενίσχυση του αστικού τουρισμού, μέσω της προβολής των αστικών κέντρων καταρχάς και των φυσικών και πολιτιστικών πόρων που εντάσσονται στην ευρύτερη περιοχή. Ο δεύτερος άξονας αφορά στην ενίσχυση του παραθαλάσσιου τουρισμού, προωθώντας τους αντίστοιχους πόλους σε πόλους

εναλλακτικού τουρισμού, ώστε να είναι δυνατός ο συνδυασμός τους με τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόλους των αντίστοιχων περιοχών.

Οι προτεραιότητες που έχουν τεθεί προκειμένου ο εναλλακτικός τουρισμός να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης της περιοχής, είναι οι παρακάτω:

- Δημιουργία ιδιαίτερης τουριστικής ταυτότητας βάσει των φυσικών και πολιτιστικών πόρων της περιοχής
- Συνεργίες με γειτονικές χώρες για την ανάδειξη των φυσικών/πολιτιστικών πόρων και τη δημιουργία κοινών τουριστικών προορισμών
- Ένταξη σε δίκτυα των φυσικών και πολιτιστικών πόρων της ΠΑΜΘ
- Δημιουργία θεματικών πάρκων (αρχαιολογικού, γεωλογικού ενδιαφέροντος κ.α.)
- Ενίσχυση ιαματικού και φυσιολατρικού τουρισμού
- Ανάπτυξη δραστηριοτήτων εναλλακτικού τουρισμού σε περιοχές οικοτουρισμού

4.6. Καθορισμός Στρατηγικής για την προώθηση τουριστικής ανάπτυξης στην Περιφέρεια

Βασικά μεθοδολογικά εργαλεία για τον καθορισμό της στρατηγικής και της πολιτικής που θα πρέπει να ακολουθηθεί για την ανάπτυξη του τουρισμού στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης αποτελούν:

- η αξιολόγηση του διεθνούς ανταγωνιστικού περιβάλλοντος και οι καταναλωτικές τάσεις στο χώρο του τουρισμού
- οι στόχοι, οι κατευθύνσεις και οι άξονες προτεραιότητας της εθνικής τουριστικής πολιτικής,
- οι κατευθύνσεις των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων των Υπουργείων καθώς και των αντιστοίχων Συμπληρωμάτων Προγραμματισμού που εμπεριέχουν δράσεις τουριστικού χαρακτήρα,
- οι στόχοι και οι προτεραιότητες του περιφερειακού σχεδιασμού, όπως αποτυπώνονται στο Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης καθώς και στο αντίστοιχο Συμπλήρωμα Προγραμματισμού, η ανάλυση των χαρακτηριστικών της περιοχής - S.W.O.T. ανάλυση του τομέα του τουρισμού στην Περιφέρεια ΑΜΘ καθώς και ο προσδιορισμός της φέρουσας τουριστικής ικανότητας της περιοχής όπως παρουσιάστηκαν στο Α΄ μέρος (Διάγνωση του Δυναμικού της Τουριστικής Ανάπτυξης) της παρούσας διατριβής και σύμφωνα με τις οποίες διατυπώθηκαν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

Τα πλεονεκτήματα ή ισχυρά σημεία της περιφέρειας όσον αφορά στον τουριστικό τομέα εντοπίζονται στην έντονη παρουσία και διαφοροποίηση των φυσικών και ιστορικών - πολιτιστικών πόρων, στην στρατηγική γεωγραφική θέση της ως συγκοινωνιακού και ενεργειακού κόμβου και στις σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης αυτόνομων ή συνδυασμένων πακέτων τουριστικών υπηρεσιών, υπό το πρίσμα ενός τοπικού πληθυσμού ο οποίος διάκειται ευνοϊκά στην ιδέα ανάπτυξης του τουρισμού.

Τα μειονεκτήματα ή αδυναμίες της περιφέρειας προσδιορίζονται αφενός στην σημαντική υστέρηση σε τουριστικές υποδομές, κατάλληλα εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού και

απουσία τουριστικής συνείδησης και αφετέρου στην περιορισμένη προβολή των τουριστικών της πόρων και στον έντονο ανταγωνισμό που διαμορφώνεται στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Οι διαγραφόμενες ευκαιρίες που θα πρέπει να αξιοποιηθούν εντοπίζονται στη βελτίωση των συνθηκών πρόσβασης, στην ολοκλήρωση σημαντικών θεσμικών ρυθμίσεων, στην βελτίωση του ευρύτερου πολιτικού και οικονομικού περιβάλλοντος, στη διεθνή τάση για στροφή των τουριστικών προτιμήσεων που υπάρχουν στην περιφέρεια σε αφθονία και στην ύπαρξη σημαντικών χρηματοδοτικών μέσων για την υλοποίηση των διαφόρων επενδυτικών πρωτοβουλιών του τουριστικού τομέα.

Οι απειλές που μπορούν να εμποδίσουν την αναπτυξιακή προσπάθεια του τουριστικού τομέα της περιοχής εντοπίζονται κατά κύριο λόγο στο εξωτερικό περιβάλλον με την αστάθεια στα κοινωνικοοικονομικά μεγέθη των γειτονικών περιοχών και στην πιθανή αύξηση της ανταγωνιστικότητας των ομοειδών προϊόντων και υπηρεσιών από αυτές αλλά και στο εσωτερικό περιβάλλον με την υιοθέτηση ευκαιριακών αναπτυξιακών πρακτικών «γρήγορου κέρδους» και κατά συνέπεια βλαπτικών προς τη συνολική προσπάθεια της ορθολογικής τουριστικής ανάπτυξης.

4.7. Ειδικοί στόχοι για την προώθηση της τουριστικής ανάπτυξης στην Περιφέρεια

Σύμφωνα με το Στρατηγικό & Επιχειρησιακό Σχέδιο Τουριστικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Α.Μ.Θ. που δημοσιεύθηκε το Νοέμβριο του 2015, ακολουθεί ένα ανάπτυγμα των ειδικών στόχων του επιχειρησιακού σχεδίου, που υπακούει στην προσέγγιση των SMART objectives, συνιστά δηλαδή ένα σύστημα στόχων που είναι συγκεκριμένοι, μετρήσιμοι, εφικτοί, ρεαλιστικοί και χρονικά οριοθετημένοι. Οι στόχοι αυτοί επίσης σηματοδοτούν συγκεκριμένα προσδοκώμενα αποτελέσματα, σε έξι (6) κύριους τομείς (ειδικούς στόχους) της αναπτυξιακής στρατηγικής που υπηρετούν σε από όρους το όραμα «ο τουρισμός βασικός πυλώνας οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, αφετηρία μετεξέλιξης σε προορισμό αριστείας» είναι οι παρακάτω:

Σχήμα 12 Ειδικοί στόχοι αναπτυξιακής στρατηγικής (Πηγή: Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης)

Οργάνωση και διαχείριση του προορισμού:

Στον πρώτο άξονα προτείνεται η δημόσια παρέμβαση να έχει 3 σκέλη. Το πρώτο σκέλος αφορά την επικαιροποίηση του οργανογράμματος της Περιφέρειας και τη δημιουργία Διεύθυνσης Πολιτισμού – Τουρισμού, που εκτός των άλλων, θα περιλαμβάνει γραφείο ή διυπηρεσιακή επιτροπή στελεχών για τη διευκόλυνση και εξυπηρέτηση υποψηφίων και εν εξελίξει τουριστικών επενδύσεων, καθώς και λειτουργία ενός συμβουλίου πολιτικού και διυπηρεσιακού συντονισμού μεταξύ της Περιφέρειας και των ΟΤΑ Α' βαθμού, Εφορειών Αρχαιοτήτων, τοπικών φορέων, συλλογικών οργάνων και οργανισμών κ.α.

Το δεύτερο σκέλος αφορά τη δημιουργία επιστημονικής ομάδας προβληματισμού, επεξεργασίας και συμβουλευτικής από έμπειρους επαγγελματίες και επιστήμονες του τουρισμού, των σχετικών επιστημών και τεχνολογιών, καθώς και των επιστημών επικοινωνίας, μέσω μαζικής ενημέρωσης και marketing, ενώ το τρίτο, τη μείζονα δράση της σύστασης του Οργανισμού Διαχείρισης Προορισμού (Destination Management Organization).

Πολιτική εποπτεία των παραπάνω επίσημων και ad hoc δομών θα έχουν ο Περιφερειάρχης και ο αρμόδιος Αντιπεριφερειάρχης.

Εμβληματικά έργα:

Το ειδικό βάρος το οποίο η Περιφέρεια αποδίδει στον τουρισμό και κατεξοχήν η ίδια η υλοποίηση του επιχειρησιακού σχεδίου, αναδεικνύουν τόσο για επικοινωνιακούς, όσο και για ουσιαστικούς λόγους, την εστίαση σε εμβληματικά έργα και πρωτοβουλίες. Βασικός σκοπός είναι αυτά να αποτελέσουν στοιχεία ταυτότητας και πιστοποίησης της εξελισσόμενης ανάπτυξης και υπεροχής του προορισμού, τόσο σε τοπικό όσο και σε υπεροπικό επίπεδο.

Το ισχυρότερο κεφάλαιο του προορισμού ΑΜΘ, το οποίο τρόπον τινά βρίσκεται σε λανθάνουσα κατάσταση, είναι η πολιτιστική κληρονομιά και χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το αριστούργημα της Νίκης της Σαμοθράκης. Αν και θα αποτελούσε εύλογη απαίτηση το αίτημα επιστροφής της, οι πιθανότητες να τελεσφορήσει μία τέτοια προσπάθεια είναι μάλλον πολύ μικρές. Αν και επίσης εύλογα θα μπορούσε να διατυπωθεί ο ισχυρισμός της σκοπιμότητας ως αναγκαίας μιας έστω προσπάθειας για επιστροφή, είναι βέβαιο ότι θα πρέπει να συνυπολογιστούν πλείστα πολιτικά και διμερή ζητήματα των δύο χωρών, Ελλάδας και Γαλλίας. Άλλος εύλογος προβληματισμός αφορά τη συμμετοχή του τόπου καταγωγής του αγάλματος, τόσο στην επικοινωνία της απaráμιλλης τέχνης και ομορφιάς του, όσο και στο όφελος από το ενδιαφέρον του παγκόσμιου κοινού.

Για το μείζον αυτό θέμα και κατόπιν διαβούλευσης με τις περιφερειακές - τοπικές και κατεξοχήν τις Ελληνικές εθνικές αρχές, ίσως πρέπει να ληφθεί μία απόφαση σχετικά με α) το εάν είναι σκόπιμο ή όχι, να ανοίξει ένας συνεχιζόμενος διάλογος με τις Γαλλικές αρχές και το Μουσείο του Λούβρου, για συνεργασία και β) εάν ανοίξει ο εν λόγω διάλογος, ποια θα είναι η ατζέντα και οι στόχοι προς επίτευξη από μέρος της Περιφέρειας. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι εκτός από τα τεχνικά ζητήματα, υπάρχουν ζητήματα αναφορικά με τα δικαιώματα του μνημείου και τα εμπορικά παράγωγα του, ενώ καλό είναι να σημειωθεί το γεγονός ότι είναι εις γνώση όλων πρώτον, η πρόθεση της Περιφέρειας να διερευνήσει τη δυνατότητα κατασκευής ακριβούς αντιγράφου, και δεύτερο η τεχνολογική πρόοδος στον τομέα των έγχρωμων οπτικών κλώνων (ολογραφήματα) των οποίων κατασκευής έχει τεκμηριώσει το Ελληνικό Ινστιτούτο Ολογραφίας.

Άλλη δράση προς αυτή την κατεύθυνση είναι η συγγραφή, μετάφραση, αναπαραγωγή και στοχευμένη διανομή οδηγού τουριστικών επενδύσεων στην ΑΜΘ. Σε άμεσο χρόνο, αλλά και κατεξοχήν στα επόμενα χρόνια, η Περιφέρεια θα πρέπει να στοχεύσει στην κεφαλαιοποίηση της αναγνωρισιμότητας της και των έργων που θα υλοποιηθούν, έτσι ώστε αυτά να αποτελέσουν μια στέρεη προετοιμασία ενός εν γένει φιλόξενου περιβάλλοντος για ιδιωτικές επενδύσεις. Σκοπός λοιπόν του οδηγού θα είναι η μόχλευση σημαντικού ύψους και σημασίας ιδιωτικών επενδύσεων στον ξενοδοχειακό κλάδο, στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, στην παραθεριστική κατοικία (residence tourism), στην αναψυχή και στη δημιουργική βιομηχανία (πολιτισμός, τέχνες, χειροτεχνία, κινηματογράφος, μουσική κλπ).

Επόμενη πρωτοβουλία θα πρέπει να είναι η οργάνωση και ο χρονοπρογραμματισμός μείζονων επαφών με αεροπορικές και ναυτιλιακές επιχειρήσεις ακτοπλοΐας και

κρουαζιέρας, tour operators, πρεσβευτές και πρόξενους, την Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας, την Ένωση Λιμένων Ελλάδας, το cluster λιμένων κρουαζιέρας Greek Cruise κ.α., ώστε να δηλώσει emphaticά τον προσανατολισμό και τους στόχους της Περιφέρειας σε ότι αφορά την τουριστική ανάπτυξη.

Υποδομές:

Ο τομέας της υγείας έχει ειδικό βάρος υπό την έννοια ότι η ασφάλεια του προορισμού κρίνεται μεταξύ άλλων και από τις υπηρεσίες υγείας που προσφέρονται στο τουριστικό κοινό, όπως άλλωστε και από την εν γένει πολιτική προστασία. Σχετικά λοιπόν με αυτή τη διάσταση της αναπτυξιακής παρέμβασης προτείνεται η ενίσχυση των υπηρεσιών άμεσης βοήθειας σε περιοχές υψηλής τουριστικής συγκέντρωσης, η αναβάθμιση υποδομών και υπηρεσιών, η ανάπτυξη ιατρικού τουρισμού, καθώς και η ανάπτυξη υπηρεσιών ηλεκτρονικής υγείας (e-health) - τηλεϊατρικής.

Για τις υπάρχουσες τουριστικές και περιπατητικές διαδρομές προέχει η ενίσχυση και ανάδειξη τους (Διαδρομή κρασιού του Διονύσου, μονοπάτι Ε6 κ.α.), ενώ είναι απαραίτητη η χάραξη / κατασκευή νέων διαδρομών (πολυθεματικές – φύσης & πολιτισμού κατά μήκος ολόκληρης της περιφέρειας, αμιγείς οικοτουριστικές, θρησκευτικές, συνδυαστικές – «ενοποίησης» αρχαιολογικών και μουσειακών θέσεων, ποδηλατικές, γαστρονομικές, μικτές διαδρομές χλωρίδας και πανίδας, παραδοσιακών οικισμών και βυζαντινών μνημείων, σιδηροδρομικές μικροδιαδρομές σε περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους κατά μήκος του δικτύου). Τέλος, δεδομένων των δυνατοτήτων λόγω του εξαιρετικά πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος, προτείνεται η δημιουργία νέων δασικών χωριών, που συνάδουν με τον ήπιο χαρακτήρα των παρεμβάσεων στις ευαίσθητες οικολογικά περιοχές.

Πολιτισμός:

α) Προστασία, αποκατάσταση και ανάδειξη μνημείων (Δράση ΠΕΠ 6γ.12.1).

- Αποκατάσταση τεμένου Βαγιαζήτ Διδυμότειχου.

β) Αποκατάσταση, ανάδειξη και επανάχρηση διατηρητέων, ιστορικών και πολιτιστικών κτιρίων (Δράση ΠΕΠ 6γ.12.2).

- Αποκατάσταση διατηρητέου κτιρίου Δημαρχείου Ξάνθης και αλλαγή χρήσης σε χώρο συνάθροισης κοινού και γραφεία - προσθήκη ανελκυστήρα ΑΜΕΑ.

- Αποκατάσταση μεγάλης Λέσχης Καβάλας.

- Αποκατάσταση παλαιού Μεντρεσέ στις καμάρες, επανάχρησή του ως χώρος πολιτιστικών δραστηριοτήτων, ανάδειξη περιβάλλοντος χώρου του και ανάπλαση της περιοχής μεταξύ των οδών παλαιού υδραγωγείου και Λάμπρου Κατσώνη.

- γ) Αναβάθμιση προσφερόμενων υπηρεσιών σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και πολιτιστικές υποδομές (Δράση ΕΠΑνΕΚ 03-6c-3.5-02) - εργασίες για τον λειτουργικό εκσυγχρονισμό των εγκαταστάσεων εξυπηρέτησης των επισκεπτών σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και άλλες πολιτιστικές υποδομές, εξασφάλιση της προσβασιμότητας των ΑμεΑ, βελτίωση των χώρων υγιεινής, δημιουργία ή επέκταση και αναβάθμιση των

εκδοτηρίων, γενική και ειδική σήμανση των χώρων και τη χάραξη διαδρομών.

- Επιβάλλεται τέλος η στήριξη δράσεων ανάδειξης και αποκάλυψης πολιτιστικών πόρων με τη στήριξη ανασκαφικού έργου, όπως επίσης στους ήδη επισκέψιμους, στεγασμένους και υπαίθριους, χώρους, αφενός η παροχή δυνατότητας πολύγλωσσης audio-ξενάγησης με ατομικό εξοπλισμό, και αφετέρου υποδομών εξυπηρέτησης ατόμων με μειωμένη κινητικότητα.

Περιβάλλον:

- Σύνταξη και εφαρμογή Σχεδίων Διαχείρισης και Ειδικών Περιβαλλοντικών Μελετών σε περιοχές του δικτύου Natura 2000,
- Υποδομές / δράσεις / υλικό ερμηνείας περιβάλλοντος και διαχείρισης / προσέλκυσης επισκεπτών σε προστατευόμενες περιοχές όπως παρατηρητήρια, κέντρα πληροφόρησης, υποδομές περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, δράσεις προβολής – προσέλκυσης, δικτύωσης,
- Υλοποίηση πράσινων υποδομών και οικολογικών διαδρόμων,
- Δράσεις και εξοπλισμός εντοπισμού, φύλαξης, παρακολούθησης και αναφοράς παράνομων δραστηριοτήτων εντός των οριοθετημένων προστατευμένων περιοχών

Επιχειρηματικότητα:

Εστιάζοντας στις κατευθύνσεις και τις επιλογές της Περιφέρειας, τα ειδικά τουριστικά προϊόντα έχουν μεγάλο ειδικό βάρος καθώς είναι μέρος της «έκφρασης» του θεματικού τουρισμού. Με συνέπεια προς τις σύγχρονες τάσεις, είναι σημαντική η εξειδίκευση ικανού αριθμού εμπειρικών προϊόντων, μεσυγκεκριμένη θεματική «αρχιτεκτονική», αντιπροσωπευτική του τόπου της ΑΜΘ, ως μείζονων τουριστικών προτάσεων που θα διαφοροποιούνται σε σχέση με τον ανταγωνισμό και θα προσελκύουν συγκεκριμένα κοινά-στόχους, αυξάνοντας έτσι την ελκυστικότητα και την επισκεψιμότητα.

Η εξειδίκευση ελκυστικών τουριστικών πακέτων για όλες τις εποχές του χρόνου, για ποικίλα ενδιαφέροντα και διάρκεια διακοπών, θα πρέπει να έχουν ως αφετηρία τη θεματολογία της αρχιτεκτονικής των εμπειρικών προϊόντων. Η εν λόγω προτεινόμενη θεματολογία καλό είναι να περιλαμβάνει στοιχεία που συνιστούν το "DNA" του προορισμού, εκφράζουν τη μοναδικότητα του ή μπορούν να σχηματίσουν εξαιρετικά ανταγωνιστικές προτάσεις.

Τουριστική προβολή:

Η τουριστική προβολή είναι βασικός μοχλός στήριξης και εξέλιξης της τουριστικής ανάπτυξης. Όπως αναλύθηκε προηγούμενα, ένα σημαντικό στοιχείο που διαφοροποιεί τον τομέα αυτό στην τρέχουσα συγκυρία, είναι οι περιορισμένες δυνατότητες σε ότι αφορά τις συμβατικές μορφές χρηματοδότησης. Είναι βέβαιο όμως ότι με συγκεκριμένη στόχευση, καλό συντονισμό και εφευρετικότητα, μπορούν να εξασφαλιστούν άμεσες (χρηματικά κονδύλια) και έμμεσες πηγές (μελέτες, ενημέρωση, προβολή, υλικά, γη, εθελοντισμός) και κυρίως η απαιτούμενη συνέχεια και επαναληψιμότητα των προωθητικών ενεργειών που μεγεθύνει την αποτελεσματικότητά τους.

Η δράση 6γ.12.3 του ΠΕΠ υπό τον τίτλο «Αναβάθμιση / ενίσχυση τουριστικού προϊόντος» υπογραμμίζει τη δημιουργία εμπειρικών προϊόντων, την υιοθέτηση σύγχρονης οπτικής

ταυτότητας, την παραγωγή υλικού επικοινωνίας και στοχευμένου έντυπου υλικού προβολής, το web marketing, τη συμμετοχή σε θεματικές τουριστικές εκθέσεις (π.χ. Seatrade Cruise Global, Seatrade Cruise Med, ITB Berlin Adventure Travel και Cultural Tourism, DESTINATIONS NATURE, DIVE, BIT, TourNatur, Vakantiebeurs, TUR, Outdoor-show, MATKA). Επιπλέον, σε προτεραιότητα θα πρέπει να τεθούν ταξίδια εξοικείωσης δημοσιογράφων και εκδοτών ταξιδιωτικού τύπου, δημοσιογράφων ταξιδιωτικών και lifestyle στηλών, travel bloggers, δημοσιογράφων έντυπου και ηλεκτρονικού τύπου.

Εντός και εκτός περιόδου τουριστικής αιχμής θα πρέπει να διατηρηθούν σε υψηλό επίπεδο οι περιφερειακές και τοπικές εκδηλώσεις, (π.χ. runningGreece, φεστιβάλ Via Egnatia, ετήσιες κυλιόμενες εκδηλώσεις οινοποιών, εκδηλώσεις Μεγάλου Μουσικής Κομοτηνής, φεστιβάλ καλών τεχνών και γαστρονομίας, αθλητικές εκδηλώσεις, εορτασμός «Ευρωπαϊκής Ημέρας Τουρισμού» κ.α.) και η προβολή εκδηλώσεων με μεγάλες δυνατότητες μεγέθυνσης της συμμετοχής του κοινού από την υπόλοιπη Ελλάδα στο βαθμό που θα γίνουν ευρύτερα γνωστές (π.χ. Αγώνες Παρθένου Δάσους Παρανεστίου, Δραμοινογνωσία, Ονειρούπολη, Wave Running παραλίας Αβδήρων- Κεραμωτής κ.α.).

Σε ότι αφορά την παραγωγή προωθητικού υλικού, αυτό προτείνεται να είναι αποκλειστικά θεματικά προσανατολισμένα έντυπα ή έντυπα για τα εμπειρικά προϊόντα, press kits, own brand προϊόντα, γιγαντοταμπέλες τύπου “visit ...”¹¹², kits καλωσορίσματος, ενώ αναφορικά με το e-marketing συστήνεται η παραγωγή promo videos, banners ιστοσελίδων, social media marketing, search engine optimization, συνεχιζόμενη επικαιροποίηση ψηφιακού περιεχομένου και ηλεκτρονικές εκδόσεις.

Επίσης είναι αναγκαίο να «τοποθετηθεί» περιεχόμενο σε μείζονες ιστοσελίδες (π.χ. <http://www.visiteurope.com>, <http://www.tastingeurope.com>, <http://www.lonelyplanet.com>, <http://travel.nationalgeographic.com/travel/> κ.α.) και σε αυτοδιαχειριζόμενα μέσα του ΕΟΤ (www.visitgreece.gr, <http://www.discovergreece.com/>) όπου εν αντιθέσει με άλλες περιφέρειες, η "παρουσία" της ΑΜΘ είναι ισχνή.

Ολοκληρωμένες χωρικές επενδύσεις:

Η Ολοκληρωμένη Χωρική Ανάπτυξη στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020 συγκαταλέγεται στα εργαλεία εφαρμογής αναπτυξιακών στρατηγικών συγκεκριμένων χωρικών ενοτήτων και στα μέσα αντιμετώπισης των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων σε χωρικό επίπεδο. Ως τέτοια πρόκειται να υπηρετήσει στενά το σχέδιο τουριστικής ανάπτυξης μέσω της ΟΧΕ της Εγνατίας οδού, ενώ οι ΟΧΕ Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης, επίσης θα συνεισφέρουν, με την εν γένει βελτίωση των αστικών μικροζωνών παρέμβασης και ειδικότερα ει δυνατόν με βελτίωση της προσβασιμότητας των αστικών υποδομών, προσαρμοσμένων στις ανάγκες ηλικιωμένων και ατόμων με αναπηρίες, με αναβάθμιση αστικών συνόλων, παραδοσιακών συμπλεγμάτων και μεμονωμένων πολιτιστικών στοιχείων (π.χ. μουσεία, πολιτιστικά κέντρα). Αντίστοιχες παρεμβάσεις δύνανται να υλοποιηθούν και να συνεισφέρουν στην αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος, μέσω της Τοπικής Ανάπτυξης με πρωτοβουλία των Τοπικών Κοινοτήτων (ΤΑΠΤοΚ - δράσεις τύπου LEADER).

Ανθρώπινο δυναμικό:

Ο άξονας του ανθρώπινου δυναμικού θα υπηρετήσει αφενός συνεχιζόμενες, οριζόντιες ανάγκες διατήρησης δεξιοτήτων σε υψηλό επίπεδο και αφετέρου ανάγκες σχετικές με το θεματικό τουρισμό και τις ιδιαιτερότητες του σε όρους προσφοράς και ζήτησης. Οι σχετικές ομάδες στόχοι είναι σκόπιμο να συμπεριλάβουν επαγγελματίες και εργαζόμενους του ξενοδοχειακού κλάδου και του κλάδου της εστίασης, των δημόσιων συγκοινωνιών και ταξί, της ενοικίασης οχημάτων, των εμπορών και των ξεναγών, σε θεματικές όπως:

- e-tourism, διαδικτυακές συναλλαγές και ψηφιακά εργαλεία
- marketing στον τουρισμό και τη φιλοξενία
- διαπολιτισμική επικοινωνία
- δραστηριότητες υπαίθρου
- ξένες γλώσσες
- εναλλακτικές μορφές τουρισμού
- οργάνωση και διοίκηση καταλυμάτων υπαίθρου
- οργάνωση και διοίκηση μικρομεσαίων ξενοδοχειακών μονάδων
- οργάνωση και λειτουργία επισιτιστικών μονάδων
- παροχή υπηρεσιών υποδοχής και κρατήσεων
- περιβάλλον, πολιτισμός, αειφορία
- προσβάσιμος τουρισμός
- τουρισμός και μεταφορές

Μελέτες και θεσμικές πρωτοβουλίες:

Σε μελετητικό επίπεδο ένα σημαντικό σκέλος θα πρέπει να αφορά μελέτες ωρίμανσης έργων και προετοιμασίας της υλοποίησής τους. Ειδικότερο προσανατολισμό θα έχουν άλλες μελέτες όπως:

- Μελέτη branding και εμπειρικών τουριστικών προϊόντων.
- Επαναλαμβανόμενη έρευνα αναγνωρισιμότητας προορισμού και εντυπώσεων τουριστών και η έρευνα του δείκτη μέτρησης της ανάπτυξης του θεματικού τουρισμού (λόγοι ταξιδιού άλλοι από διακοπές ήλιου και θάλασσας).
- Εμπειρογνωμοσύνη αναλυτικού χρονοπροσδιορισμού και εκτίμησης του ύψους των δυνατοτήτων άμεσης και έμμεσης χρηματοδότησης του Επιχειρησιακού Σχεδίου Τουριστικής Ανάπτυξης
- Εμπειρογνωμοσύνη - οδικός χάρτης προσέγγισης νέων αγορών στόχων (Ευρώπης, Τουρκίας, Κίνας, Ρωσίας, χωρών Μαύρης θάλασσας και παρευξείνιων χωρών).
- Εμπειρογνωμοσύνη ανάπτυξης ιατρικού τουρισμού στην Περιφέρεια ΑΜΘ
- Σύνταξη χάρτας ποιοτικού τουρισμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. **Παντελή, Καραμπίκας.** Εναλλακτικές μορφές τουρισμού . *ΑΕΙ. ΠΕΙΡΑΙΑ ΣΧΟΛΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ* . [Online]
<http://oceanis.lib.puas.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/3316/Εναλλακτικές%20Μορφές%20Τουρισμού.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
2. **Σκανδαλάκης, Νικόλαος.** ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ . [Online] ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ , 2017.
3. **Ανατολή, Κεϊσογλου.** ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ «ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΠΕΡΙΑΣ». [Online] ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ.
http://nestor.teipel.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/15447/SDO_DMΤΑ_01028_Medium.pdf?sequence=1.
4. **Νικολέτα, Μίσσιου.** ΟΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ. ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ : ΣΤΕΝΑ ΚΑΙ ΔΕΛΤΑ ΤΟΥ ΝΕΣΤΟΥ. [Online] ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ (ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΑΒΑΛΑΣ).
5. **Σχεδιασμός Δράσεων πιλοτικού Χαρακτήρα για την Ανάπτυξη του Οικολογικού Τουρισμού .** [Online] Υπουργείο Ανάπτυξης Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού.
http://www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/ecoeota.pdf.
6. **Κοσμάς, Γρηγοριάδης Ξ.** Περιφερειακός Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Τουρισμού Πολιτισμού (η περίπτωση της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης). [Online] Διαπανεπιστημιακό Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση», 2017.
7. **Σχέδιο τουριστικής ανάπτυξης ΑΜΘ ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ Ε.Π. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ (Ε.Υ.Δ.Ε.Π.- Π.Α.Μ.Θ.).** www.eydamth.gr. [Online]
8. **Λαλούμης, Δ. 2015.** Το φαινόμενο του τουρισμού. [Κεφάλαιο Συγγράμματος]. Στο Λαλούμης, Δ. 2015. Διοίκηση τουριστικών επιχειρήσεων. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα:Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. κεφ 1. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/5284>. [Online]
9. **Μοίρα, Π.(2005), Τουριστική γεωγραφία της Ελλάδας.** Αθήνα:INTERBOOKS. [Online]
10. **Μυλωνόπουλος Δ. – Κοντουδάκη Α. (2011) Επικοινωνιακή πολιτική στο δημόσιο τομέα του τουρισμού.** Αθήνα:Νομική βιβλιοθήκη. [Online]
11. **Πατσουράτης Β., 2002.** Η ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων Αθήνα. [Online]

12. Κοκκώσης, Χ, Τσάρτας, Π., 2001, Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, Εκδόσεις Κριτική . [Online]
13. Βελισσαρίου Ε., 2002, Μάνατζμεντ Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού, από το πρόγραμμα σπουδών Διοίκηση Τουρισμού και Τουριστικών Επιχειρήσεων (τόμος Δ'), Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρ. [Online]
14. ΤΕΕ-Θράκης, Παρουσίαση και Αξιολόγηση Προτάσεων για την Ανάπτυξη της Π-ΑΜΘ, Μόνιμη Επιτροπή Έργων Υποδομής και Ανάπτυξης, Θράκης Τεχνικά, Τριμηνιαία περιοδική έκδοση, Τεύχος 31ο, Ιούνιος 2012. [Online]
15. Τροποποίηση Περιφερειακού Σχεδιασμού Διαχείρισης Απορριμμάτων Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης . [Online]
16. ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ, ΑΔΑΜΙΔΗΣ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ. [Online] ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ .
17. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ-ΘΡΑΚΗ, ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ. ΜΕΛΕΤΗ ΔΙΑΓΝΩΣΗΣ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗ. [Online] Ευρωπαϊκή Ένωση, 2015.
18. Αύξηση της τουριστικής κίνησης σε Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (Αύγουστος 2015). *www.newsbeast.gr*. [Online]

ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- <http://alertourism.gr/morfes-tourismou/tourismos-ygeias-eveksias>
- www.dikaiologitika.gr
- www.diaamath.gr